

AZƏRBAYCAN DİLİ

TƏDRİS DİLİ

11

METODİK VƏSƏİT

SEVİL CAVADOVA

AZƏRBAYCAN DİLİ

11

*Ümumi təhsil müəssisələrinin 11-ci sinifləri üçün
Azərbaycan dili (tədris dili) fənni üzrə*

METODİK VƏSAİT

© Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi

**Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International (CC BY-NC-SA 4.0)**

Bu nəşr Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International lisenziyası (CC BY-NC-SA 4.0) ilə www.trims.edu.az saytında yerləşdirilmişdir. Bu nəşrdən istifadə edərkən lisenziyanın şərtləri qəbul edilmiş sayılır:

İstinad zamanı müəllif(lər)inin adı göstərilməlidir.

Nəşrdən kommersiya məqsədilə istifadə qadağandır.

Törəmə nəşrlər orijinal nəşrin lisenziya şərtləri ilə yayılmalıdır.

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@eastwest.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
Ümumtəhsil məktəblərinin 11-ci sinfi üçün Azərbaycan dili fənni üzrə məzmun standartları.	5
Müəllimin təlim fəaliyyətinin planlaşdırılmasına dair tövsiyələr	7
2018–2019-cu tədris ili üçün Azərbaycan dili fənnindən 3 saat verilmiş təmayül və qeyri-təmayül siniflər üzrə illik planlaşdırma nümunəsi	8
Təlim məqsədlərinin düzgün reallaşdırılması ilə bağlı tövsiyələr	17
Məzmun standartlarının reallaşması cədvəli	18
Qiymətləndirmədən düzgün istifadə ilə bağlı tövsiyələr	22
11-ci sinif Azərbaycan dili fənninin standartlarının səviyyələri üzrə qiymətləndirmə meyarları.	24
Cari planlaşdırma nümunələri	
KSQ 1.	52
KSQ 2.	72
KSQ 3.	96
KSQ 4.	118
KSQ 5.	140
KSQ 6.	166
KSQ 7.	188
KSQ 8.	206
İstifadə edilmiş ədəbiyyat	208

GİRİŞ

Hörmətli müəllimlər!

Ümumtəhsil məktəblərinin 11-ci sinfi üçün Azərbaycan dili dərslik komplekti dərslik və metodik vəsait şəklində, fənnin tədrisi həftədə 3 saat olmaqla 34 həftəyə planlaşdırılmışdır. Altı həftədən gec olmayaraq, kiçik summativ qiymətləndirmə (KSQ), yarımilin sonunda isə böyük summativ qiymətləndirmə (BSQ) keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Dərslik dörd bölməni əhatə edir:

I bölmə – “Vətəndaş və cəmiyyət”

II bölmə – “Ətraf aləm və biz”

III bölmə – “Fərd və cəmiyyət”

IV bölmə – “Azərbaycan”

Hər dörd bölmədə mövzular standartlar üzrə qruplaşdırılmışdır. Dörd məzmun xəttinin tələbləri gözlənilmiş, standartdan çıxan məqsədlərin özünü doğrultması diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Dərslikdə şagirdlərin şifahi və yazılı nitqinin formalaşması, dünyagörüşünün zənginləşdirilməsi məqsədilə verilmiş mətnlər məzmun baxımından bənzər seçilmiş, ahəngdarlıq gözlənilmişdir. Tədris vahidləri və mövzular arasındakı məntiqi, xronoloji və sadədən mürəkkəbə ardıcılığı əsas prinsip seçilmişdir.

Seçilmiş mətnlər dinləmə, oxu, danışma və yazını inkişaf etdirməyə birbaşa xidmət edir. Hər mətnə uyğun şəkildə tapşırıqlar verilmiş və bu tapşırıqlar vasitəsilə qrammatik qaydaların mənimsənilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu baxımdan mətnlərin üslubi imkanları nəzərə alınmış, müxtəlif üslublarda olmasına diqqət yetirilmişdir.

Mətn üzrə iş vəsaitdə əsas istiqamət seçilmişdir. Bunun üçün müxtəlif xarakterli tapşırıqlar, çalışmalar verilmişdir. Tapşırıqlar biliyin hər üç növündə: deklarativ, prosedural və kontekstual xarakterdə seçilmişdir. Şagirdlərə müstəqil çalışma üçün istiqamət verilmiş, sərbəst şəkildə işləmələrinə şərait yaradılmışdır. Müxtəlif fəaliyyət növləri diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Şagirdlər bu tapşırıqlar vasitəsilə idraki, ünsiyyət və psixomotor bacarıqlarını inkişaf etdirə bilirlər. Müstəqil təqdimatlar, sərbəst mövzuda mətnqurmalar, yaradıcı layihələr seçilərək şagird təfəkkürünün formalaşması üçün zəmin hazırlanmışdır.

Dərslikdə məntiqi təfəkkürün inkişafı üçün *təsvir et, müqayisə et, oxşarlıqları və fərqləri tap, təsnif et, dəyişdir, müəyyən et, əlaqəni aşkar et, sxem, qrafik, cədvəl, diaqram düzəlt, tərtib et, davam et, təhlil et, izah et, şərh et, nəticə çıxar, səbəbi tap* kimi tapşırıqlar nəzərdə tutulub.

Tənqidi təfəkkürün inkişafı üçün isə *müxtəlif baxış nöqtələrindən qiymətləndir, səhvləri tap, mübahisəli məqamları aşkar et, tənqidi yanaş, düzgün olanı seç, öz ideyanı əsaslandır, sübut et* tapşırıqları verilib.

Yaradıcı təfəkkürün inkişafı üçün *mətn qur, tətbiq et, problemi müəyyən et, fərziyələr irəli sür, dəyişikliklər et, yarat, yenidən tərtib et, proqnoz ver, müqayisə et və analoqu tap, yarat, tərtib et* tapşırıqları seçilmişdir.

Şagirdlərə debatlar aparmaq, müzakirələrdə iştirak etmək, mühakimələr irəli sürmək, fikrini sərbəst ifadə etmək üçün tapşırıq nümunələri təklif olunmuşdur. Bütün mətn, qrammatik qayda və tapşırıqlar fənnin məqsədinə, standartların tələblərinə yönəlmişdir.

İnklüzivliyi təmin etmək üçün tapşırıqlar müxtəlif çətinlikdə seçilmişdir. Peşəkar müəllim diferensiallığı qoruyaraq tapşırıqları səviyyələrə uyğun qruplaşdırmaqda çətinlik çəkməyəcək. Dərslikdə xüsusi istedadlı şagirdlərin təkrar çalışmalardan və dərslərin onlar üçün artıq maraqsız olmasından darıxaraq fəndən uzaqlaşmaması üçün bu tip şagirdlərin potensiallarını düzgün istiqamətə yönəltmək məqsədilə xüsusi yanaşmalar müəyyən edilmişdir. Belə şagirdlərin istedadından nitq, sosial, psixomotor bacarıqların formalaşması üçün istifadə etmək tövsiyə edilmişdir. Bu şagirdlər daha çox fikirlərini izah etmək məqsədilə “Nə üçün?”, “Nə səbəbə?” kimi suallara cavab verməyi xoşladıqlarından dərslikdə verilmiş məsələlərin oxşarını qurmaq, bu tapşırıqları onların özü tərəfindən çətinləşdirmək kimi tapşırıqları yerinə yetirməyi tapşırmaq, onların informasiya texnologiyalarından daha geniş və düzgün istifadə etməsini reallaşdırmaq istedadlı müəllim üçün çətin olmamalıdır.

Dərslikdə verilmiş “Məqsədim ayağa durmaq idi” mətni şagirdlərdə fiziki qüsurlu insanlara qarşı diqqət formalaşdırmağa, onlar üçün həyatın, incəsənətin, təhsilin, idmanın müəssərliyinin artırılmasına xidmət edir. Həmin mətn nikbin sonluqla bitir. Bu isə uşaqlarda gələcəyə inam hissi aşılayır, həyatda əzmlə hər şeyin mümkünlüyünü göstərir.

Mətnlər seçilərkən irqi, dini ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyi önəmli hesab olunub. “Doroti Meri Kroufut Hodgkin”, “Sizin də bir basketbol səbətiniz varmı?” mövzuları müxtəlif millətlərin nümayəndələrinə həsr olunmuşdur.

“Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi”, “Doroti Meri Kroufut Hodgkin” mətnlərində qadına, anaya hörmət aşılانmışdır. Gender bərabərliyinə həssas yanaşmanı təmin etmək üçün mətndəki şəkillərdə oğlan və qızların bərabər verilməsinə diqqət yetirilmişdir.

Milli-mənəvi dəyərlərə həssas yanaşma məqsədilə dərslikdə xüsusi tədris vahidləri nəzərdə tutulmuşdur. Xalqımızın milli-mənəvi dəyərləri xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. “Qarabağ xalçaçılıq məktəbi”, “Azərbaycan memarlığı”, “Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan”, “Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü” mövzuları bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu mövzularda şagirdlər milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı olan insanlar, məkanlarla tanış olur, soy-kökümüzə yaxından bələd olurlar.

Milli qürur tariximizin şanlı səhifələrinə həsr olunan “Azərbaycan”, “Çanaqqalanı ölümsüzləşdirən ruh” mövzuları vətənpərvərlik hissini aşılانması üçün əvəzsizdir.

Mətnlər şagirdləri əlavə vəsaitlərdən istifadəyə yönləndirir. İKT – kompüter texnologiyalarından istifadə etməklə təqdimatların hazırlanması buna misaldır. Müəllim “Ağıllı lövhə”dən istifadə ilə dərsi daha da maraqlı edə bilər. “Mimio XI”, “SMART”, “PROMETAN”, “Active Inspire” qurğularından istifadə ilə dərsin interaktivləşdirilməsi tövsiyə olunur.

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNİN 11-ci SİNFİ ÜÇÜN AZƏRBAYCAN DİLİ FƏNNİ ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARI

11-ci sinif

11-ci sinfin sonunda şagird:

- dinlədiyi və KİV-dən aldığı məlumatlara münasibət bildirir;
- fikrini müxtəlif üslublarda ifadə edir və əsaslandırılmış təqdimatlar hazırlayır;
- söz və ifadələrin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir, müxtəlif üslublu mətnləri düzgün oxuyur;
- mətnin məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir;
- fərqli yanaşmalara və şəxsi düşüncələrə əsaslanan müxtəlif üslublu mətnlər yazır, təkmilləşdirir;
- müxtəlif əməli yazılar (referat, təqdimat) yazır;
- sözlərdən və müxtəlif cümlə konstruksiyalarından üslubi imkanlarına görə istifadə edir;
- yazıda durğu işarəsi və orfoqrafiya qaydalarına əməl edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartlar

1. Dinləyib-anlama və danışma

Şagird:

1.1. Dinlədiyi fikri dəyərləndirir.

- 1.1.1. Dinlədiyi və KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
- 1.1.2. Dinlədiyi və KİV-dən aldığı məlumatlara münasibət bildirir.

1.2. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

- 1.2.1. Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə edir.
- 1.2.2. Əsaslandırılmış fikir və mülahizələr söyləyir.
- 1.2.3. Yardımçı vasitələrdən istifadə etməklə müxtəlif nitq nümunələri qurur.
- 1.2.4. Problemlə bağlı fakt və dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.

2. Oxu

Şagird:

2.1. Mətnə tanış olmayan sözləri mənimsədiyini nümayiş etdirir.

- 2.1.1. Öyrəndiyi söz və ifadələrin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
- 2.1.2. Söz və ifadələrə əsasən oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.

2.2. Mətnin məzmun və strukturunu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

- 2.2.1. Üslubi xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla mətni oxuyur.
- 2.2.2. Mətnin məzmununu saxlamaqla strukturunu dəyişir.
- 2.2.3. Mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir.

3. Yazı

Şagird:

3.1. Rəbətli yazı vərdişlərinə yiyələndiyini nümayiş etdirir.

- 3.1.1. Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə müxtəlif mətnlər yazır.
- 3.1.2. Müxtəlif yanaşmalara və şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.
- 3.1.3. Mətni üslubi və struktur cəhətdən təkmilləşdirir.
- 3.1.4. Müxtəlif əməli yazılar (referat, təqdimat) yazır.

4. Dil qaydaları

Şagird:

4.1. Dil qaydalarını mənimsədiyini nümayiş etdirir.

- 4.1.1. Müxtəlif cümlə konstruksiyyalarından məqsədyönlü istifadə edir.
- 4.1.2. Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.
- 4.1.3. Nitqin düzgünlüyü və ifadəliliyini təmin edən durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- 4.1.4. Üslubi çalarlarından asılı olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

MÜƏLLİMİN TƏLİM FƏALİYYƏTİNİN PLANLAŞDIRILMASINA DAİR TÖVSIYƏLƏR

Dərslikdə müəllimin həm gündəlik, həm də illik planlaşdırmasını aparmaq üçün kifayət qədər material və resurs verilmişdir. Planlaşdırma müəllimlərin qarşısında duran ən mühüm vəzifədir. Planlaşdırma əsas məqsədləri müəyyənləşdirmək və onlara nail olmaq üçün müəllimlərin fəaliyyət istiqamətidir. İllik planlaşdırmada tədris vahidinin nə zaman və hansı ardıcılıqla tədris ediləcəyi, eyni zamanda hər fəslə ayrılacaq vaxt göstərilir. Müəllimlər üçün perspektiv plan nümunəsi vəsaitdə verilsə də, onun müstəqil tutulma qaydası ilə tanış olmaq üçün fənnin planlaşdırılması ardıcılığı daxil edilmişdir. Bu ardıcılıq aşağıdakı kimidir:

- 1. Tədris vahidlərini dəqiqləşdirmək, ardıcılıq prinsiplərini müəyyənləşdirmək.** Məzmunun ardıcılığı (asandan çətinə doğru), xronoloji ardıcılıq (zaman ardıcılığı), məntiqi ardıcılıq (əvvəlcə o anlayışlar öyrədilir ki, onlar növbəti anlayışların açılmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır) nəzərdə tutulur.
- 2. Hər tədris vahidi üçün tədris planına əsasən vaxt bölgüsü aparmaq** (Tədris vahidləri üçün vaxt bölgüsünü müəyyənləşdirərkən fənn üzrə illik dərslər saatlarının ümumi sayı nəzərə alınır. Hər tədris vahidinə onun əhəmiyyətliyi və mürəkkəbliyi baxımından vaxt ayrılır).
- 3. Dərsliklə əlaqəli şəkildə işləmək.** İllik planlaşdırma apararkən müəllim mütləq məzmun standartları, qiymətləndirmə standartları, tədris planı, dərslik (istifadə olunacaq mətnlər və digər materiallar), müəllim üçün vəsaitə istinad etməlidir. Dərs ilinin həftələri, tədris ilində baş verəcək mühüm hadisələr (tarixi günlər), tədris vahidlərinin və onlara daxil olan mövzuların adı müəyyən edilməlidir.

2018–2019-cu TƏDRİS İLİ ÜÇÜN AZƏRBAYCAN DİLİ FƏNNİNDƏN 3 SAAT VERİLMİŞ TƏMAYÜL VƏ QEYRİ-TƏMAYÜL SİNİFLƏR ÜZRƏ İLLİK PLANLAŞDIRMA NÜMUNƏSİ

Cəmi 102 saat

Stan- dartlar	Mövzular	İnteqrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
1.1.2., 1.2.2., 2.2.1.	Böyük ömrün dan yeri (I saat)	Ədəb. – 2.1.2.	“Üzeyir Hacıbəyov” filmin- dən fraqment, Üzeyir Ha- cıbəylinin yaradıcılığı barədə qısa məlumat, iş vərəqləri	1	
2.1.2., 3.1.3., 4.1.2.	Böyük ömrün dan yeri (II saat)	Ədəb. – 2.2.1.	Lügət, M.Füzulinin seçilmiş əsərləri, “Məni candan usandırdı” qəzəli	1	
1.1.2., 2.2.3., 3.1.1., 4.1.1.	Böyük ömrün dan yeri (III saat)	Ədəb. – 2.2.1. Azərb. tarixi – 1.3.1.	Üzeyir Hacıbəylinin felyeton- ları, üslubların xüsusiyyətlə- rinə dair sxem, lügət	1	
1.1.2., 2.2.1., 3.1.2.	Şəbi-hicran (I saat)	Ədəb. – 1.1.2.	B.Vahabzadənin seçilmiş əsərləri, lügət	1	
3.1.1., 4.1.3.	Şəbi-hicran (II saat)	Azərb. tarixi – 1.3.1. Ədəb. – 2.2.1.	Muğamların təsnifatı, “Müğam milli dəyərdir” kitabı, musiqi terminləri lüğəti, iş vərəqləri, sxemlər	1	
2.2.1., 3.1.1., 3.1.2.	Şəbi-hicran (III saat)	Ədəb. – 2.2.1. Azərb. tarixi – 1.3.1.	Beynəlxalq və Milli hüquq normaları, dillə bağlı qanunla- rımız, iş vərəqləri	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2., 3.1.4.	Sizin də bir basket- bol səbətiniz varmı? (I saat)	Ədəb. – 2.1.2. Biol. – 3.1.1.	Müdrək kəlamlar, uğur qazanmış insanların həyatın- dan faktlar, iş vərəqləri	1	
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Sizin də bir basket- bol səbətiniz varmı? (II saat)	Biol. – 3.1.2. Ədəb. – 1.1.2.	Uğur əldə etmiş insanların həyat hekayələri, fiziki imkanları məhdud insanlar haqqında konvensiya	1	

Standartlar	Mövzular	İntegrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
2.1.2., 2.2.3., 4.1.3.	Sizin də bir basketbol səbətiniz varmı? (III saat)	Biol. – 3.1.1.	Dil qaydaları, lüğət, iş vərəqləri	1	
1.1.2., 2.2.2., 3.1.3.	Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (I saat)	Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4. Ümumi tarix – 1.1.4., 2.1.1.	Təhsilimizin tarixinə aid nəzəri nümunələr, təhsil haqqında qəbul olunmuş qanun, sərəncam və qərarlar	1	
1.1.2., 1.2.3., 1.2.4., 3.1.1., 3.1.2., 4.1.1.	Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (II saat)	Ədəb. – 3.1.2. Azərb. tarixi – 3.1.2.	Sinqapur təhsilinə aid statistik faktlar, diaqram və cədvəllər, iş vərəqləri	1	
1.1.1., 1.2.4., 4.1.1.	Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (III saat)	Ədəb. – 3.1.2. Azərb. tarixi – 3.1.2	Məqalə nümunələri, şablonlar	1	
	Ümumiləşdirici dərs			1	
KSQ 1				1	
2.1.1., 2.2.1.	Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (I saat)	Ədəb. – 1.1.2. Azərb. tarixi – 1.3.1. Ümumi tarix – 1.1.2.	Orfoqrafiya lüğəti, Amalya Qasımovanın “Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi” məqaləsi, iş vərəqləri	1	
3.1.2., 3.1.3., 4.1.3., 4.1.4.	Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (II saat)	Ədəb. – 3.1.3. Azərb. tarixi – 1.1.2.	Nitq prosesinə aid sxemlər, qrammatik qaydanın izahına dair plakat, müxtəlif jest və mimikalara aid şəkillər	1	
3.1.3., 4.1.2.	Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (III saat)	İnform. – 1.1.3.	Kompüter, iş vərəqləri, diaqram nümunələri	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Mətn (I saat)	Ədəb. – 2.1.2.	Məşhur kitabxanaların statistik məlumatları, şəkillər, dünya kitabxanalarından məlumatlar, iş vərəqləri	1	

Standartlar	Mövzular	İntegrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Mətn (II saat)	İnform. – 1.1.3. Ədəb. – 1.1.2.	Diagramlar, cədvəllər, internet materialları	1	
2.1.2., 2.2.3., 4.1.3.	Mətn (III saat)	Coğ. – 3.1.1.	Dil qaydaları, lüğət, iş vərəqləri	1	
1.1.2., 2.1.1., 2.2.2., 3.1.3.	Doroti Meri Kroufut Hodgkin (I)	Ədəb. – 1.1.1. Fiz. – 3.2.2. Kim. – 4.3.1.	Doroti Meri Kroufut Hodgki- nin həyatını əks etdirən şəkillər, məlumatlar	1	
1.2.3., 1.2.4., 4.1.3., 4.1.4.	Doroti Meri Kroufut Hodgkin (II)	Ədəb. – 3.1.1.	İş vərəqləri, sxem, lüğət	1	
1.2.3., 1.2.4., 3.1.4., 4.1.4.	Təqdimatın hazır- lanması	Ədəb. – 3.1.1. İnform. – 1.1.2.	İş vərəqləri, təqdimat nümunəsi, lüğət	2	
KSQ 2				1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Təbiət Allahın şah əsəridi (I saat)	Ədəb. – 2.1.2. Coğ. – 1.3.2.	Nəriman Həsənzadənin seçilmiş əsərləri, Azərbaycan xəritəsi, iş vərəqləri	1	
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Təbiət Allahın şah əsəridi (II saat)	İnform. – 3.1.2. Ədəb. – 1.1.2.	Təqdimat nümunəsi, sxem, təqdimat planı, iş vərəqləri	1	
1.1.2., 2.1.1., 2.2.2., 3.1.3.	Ömürdən etüdlər (I saat)	Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4. Ümumi tarix – 1.1.4., 2.1.1.	Səttar Bəhlulzadənin əsərlə- rindən fotolar, iş vərəqləri	1	
1.2.3., 1.2.4., 4.1.3., 4.1.4.	Ömürdən etüdlər (II saat)	Az tarixi – 1.1.1., 1.3.1. Ədəb. – 3.1.3.	Klaster, tapşırıq nümunələri, lüğət	1	
3.1.1., 4.1.3., 4.1.4.	Ömürdən etüdlər (III saat)	Ədəb. – 3.1.3.	Məqalə planı	1	

Standartlar	Mövzular	İntegrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
3.1.1.	Məqalə	Ədəb. – 3.1.3.	Məqalə planı	2	
1.1.2., 1.2.2., 2.2.1.	Təmiz su sağlamlı- ğın təməlidir (I saat)	Coğ. – 4.1.2. Kim. – 3.1.1.	Suyun tərkibi haqqında sxem, kimyəvi formulu, atalar sözləri kitabı	1	
2.1.2., 3.1.3., 4.1.2.	Təmiz su sağlamlı- ğın təməlidir (II saat)	Coğ. – 4.1.2.	Lüğət, “Su mühafizə zonaları- nın, onların sahil mühafizə zolaqlarının ölçülərinin, sərhədlərinin və istifadəsinin müəyyən edilməsi” qaydaları	1	
1.1.2., 2.2.3., 3.1.1., 4.1.1.	Təmiz su sağlamlı- ğın təməlidir (III saat)	Ədəb. – 2.2.1. Azərbaycan tarixi – 1.3.1.	Plastik butulka, pambıq, sterilizə olunmuş və çirkli su, susuz torpaq, qurumuş ağac şəkilləri	1	
3.1.3., 4.1.2.	Təmiz su sağlamlı- ğın təməlidir (IV saat)	Biol. – 3.1.1. İnform. – 1.1.3.	Statistik məlumatlar, eko sayt- lardan istinadlar, iş vərəqləri, diqram nümunələri	1	
1.1.2., 1.2.1., 3.1.1.	Təmiz su sağlamlı- ğın təməlidir (V saat)	İnform. – 1.1.3. Ədəb. – 3.1.3.	Məqalə nümunələri, faktoloji məlumatlar	1	
Ümumiləşdirici dərs				1	
KSQ 3				1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (I saat)	Coğ. – 2.1.2., 2.1.7. Ədəb. – 2.1.2.	Mineral ehtiyatlar barədə proqnozlar, mineralogiya xəritəsi, Naxçıvanın tarixinə dair kitablar, krossvord, iş vərəqləri	1	
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (II saat)	İnform. – 1.1.3. Ədəb. – 1.1.2.	Ural və Naxçıvan mədənlərindən fotoşəkillər, müqayisəli cədvəllər, internet materialları	1	
2.1.2., 2.2.3., 4.1.3.	Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (III saat)	Ədəb. – 2.2.1.	Terminoloji lüğət, terminlərin izahı ilə bağlı qayda, iş vərəqləri	1	
3.1.1., 3.1.2.	Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (IV saat)	Ədəb. – 2.2.1. Azərbaycan tarixi – 1.3.1.	Esse qaydaları, qiymətləndir- mə meyarları	1	

Standartlar	Mövzular	İntegrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
3.1.1.	Esse			2	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Bu torpaq üçün yaşa! (I saat)	Ədəb. – 2.1.2. Coğ. – 1.3.2.	Zəlimxan Yaqubun seçilmiş əsərləri, Azərbaycan xəritəsi, iş vərəqləri	1	
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Bu torpaq üçün yaşa! (II saat)	İnform. – 3.1.2. Ədəb. – 1.1.2.	Təqdimat nümunəsi, sxem, təqdimat planı, iş vərəqləri	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Üç ağacın sirri (I saat)	Ədəb. – 2.1.2.	Azərbaycan florasına aid şəkillər, relik bitkilər, qoruqlardan şəkillər	1	
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Üç ağacın sirri (II saat)	Ədəb. – 1.1.2.	İnternet materialları, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanından parçalar	1	
1.1.2., 1.2.3.	Çanaqqalanı ölümsüzləşdirən ruh (I saat)	Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4. Azərb. tarixi – 3.1.1.	Müharibəyə aid şəkillər, torpaqlarımızın işğal tarixlərini əks etdirən plakat, şəhidlərin şəkilləri, videolentlər, fotolar	1	
1.2.2., 1.2.3.	Çanaqqalanı ölümsüzləşdirən ruh (II saat)	Ədəb. – 1.1.3. Azərb. tarixi – 3.1.2.	Çanaqqala şəhidlərinin abidə şəkilləri	1	
KSQ 4				1	
BSQ 1				1	
1.1.2., 2.1.1., 2.2.2., 3.1.3.,	Oğluma nəsihət (I saat)	Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4. Ümumi tarix – 1.1.4., 2.1.1.	Fəridəddin Əttar haqqında məlumatlar, Nizami Gəncəvinin “Oğlum Məhəmmədə nəsihət” əsəri, iş vərəqləri	1	
1.2.3., 1.2.4., 4.1.3., 4.1.4.	Oğluma nəsihət (II saat)	Ədəb. – 3.1.1.	Atalar sözü və məsəllər kitabı, filosofların kitabları, lüğət	1	
1.1.1., 1.2.4., 4.1.1.	Oğluma nəsihət (III saat)	Ədəb. – 3.1.2. Azərb. tarixi – 3.1.2.	Məruzə nümunələri, şablonlar	1	

Standartlar	Mövzular	İnteqrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Müraciətin hazırlanması	Ədəb. – 3.1.1.	Müraciət nümunələri, müraciətin yazılma qaydaları	2	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2., 3.1.4.	Referatın hazırlanması	Ədəb. – 3.1.1.	Referat nümunələri, referatın yazılma qaydaları	3	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Uşağın cavabı (I saat)	Ədəb. – 2.1.2. Coğ. – 1.3.2.	Suriya müharibəsindən şəkillər, Dünya Miqrasiya Komitəsinin hesabatı, dünya xəritəsi	1	
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Uşağın cavabı (II saat)	İnform. – 3.1.2.	Təqdimat nümunəsi, sxem, təqdimat planı, iş vərəqləri	1	
1.1.1., 1.2.4., 4.1.1.	Xocalı Azərbaycan (I saat)	Ədəb. – 3.1.2. Azərb. tarixi – 3.1.2.	Sxem, Qarabağ müharibəsinə aid şəkillər, faktlar, tarixi şəkillər, iş vərəqləri	1	
1.1.1., 1.2.4.	Xocalı Azərbaycan (II saat)	Ədəb. – 3.1.1.	“Fəryad” filmindən fraqment, Xocalı faciəsinə aid şüarlar	1	
KSQ 5				1	
1.1.2., 2.1.1., 4.1.1., 4.1.2.	Deyə bilmədiyimiz sözlər (I saat)	Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4. Ümumi tarix – 1.1.4., 2.1.1.	Fəlsəfi esselər, yaşanmış hadisələrdən epizodlar, iş vərəqləri	1	
1.2.3., 1.2.4., 4.1.3., 4.1.4.	Deyə bilmədiyimiz sözlər (II saat)	Ədəb. – 3.1.1.	Tapşırıq nümunələri, nitq etiketləri, lüğət	1	
1.1.1., 1.2.4., 4.1.1.	Deyə bilmədiyimiz sözlər (III saat)	Ədəb. – 3.1.2. Azərb. tarixi – 3.1.2	Məqalə nümunələri, şablonlar	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Hekayənin hazırlanması	Ədəb. – 3.1.1.	Hekayə nümunələri, hekayənin yazılma qaydaları	2	

Standartlar	Mövzular	İntegrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Əfsanəyə bənzər eşq (I saat)	Ədəb. – 2.1.2.	Məşhur generalların şəkilləri, Nigar Şıxlinskayanın fəaliyyətləri haqqında məlumatlar	1	
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Əfsanəyə bənzər eşq (II saat)	İnform. – 1.1.3.	Dövrün dil xüsusiyyətləri, internet materialları	1	
2.1.2., 2.2.3., 4.1.3.	Əfsanəyə bənzər eşq (III saat)	Ədəb. – 2.1.1.	Dil qaydaları, lüğət, iş vərəqləri	1	
1.1.2., 2.1.1., 2.2.2., 3.1.3.	Yengəclər evi necə tapırlar? (I saat)	Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4. Biol. – 2.1.1.	Yengəclərin növləri barədə məlumat, Qırmızı kitaba düşən yengəclər	1	
1.2.3., 1.2.4., 4.1.3., 4.1.4.	Yengəclər evi necə tapırlar? (II saat)	Ədəb. – 3.1.1. İnform. – 3.3.2.	“Məlikməmmədin nağılı”, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı, lüğət	1	
1.1.2., 1.1.2., 2.2.1.	Bundan yaxşı ola bilməz (I saat)	Ədəb. – 2.2.1.	Həyat eşqi yüksək olan insanlardan nümunələr, qərarlar ağacı	1	
2.1.2., 3.1.3., 4.1.2.	Bundan yaxşı ola bilməz (II saat)	İnform. – 3.3.3.	M.Müşfiqin seçilmiş əsərləri, Ernest Heminqueyin yaradıcılığından nümunələr	1	
Ümumiləşdirici dərs				1	
KSQ 6				1	
1.1.2., 1.2.2.	Ölkələrin əlifba sırası ilə sıralanması	Ədəb. – 3.1.1. Coğ. – 1.3.2.	Ölkələrə aid məlumatlar, dünya xəritəsi	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Mətn (I saat)	Ədəb. – 2.1.2. Coğ. – 1.3.2.	Bakı Şəhərsalma İdarəsinin strateji planı, Bakının xəritəsi, iş vərəqləri	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2., 3.1.4.	Mətn (II saat)	Ədəb. – 3.1.1.	Referat nümunələri, referatın yazılma qaydaları	1	

Standartlar	Mövzular	İntegrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
1.1.2., 2.2.1., 3.1.2.	Azərbaycan memarlığı (I saat)	Azərbay. tarixi – 1.2.1., 1.1.2. Ümumi tarix – 1.1.4. Ədəb. – 1.1.2.	Azərbaycan memarlığına aid nümunələr, məşhur memarların həyatından faktlar	1	
3.1.1., 4.1.3.	Azərbaycan memarlığı (II saat)	Azərbay. tarixi – 1.3.1. Ədəb. – 2.2.1.	Daş dövrünə aid memarlıq abidələrinin şəkilləri, Mezolit dövrünə aid qala rəsmləri	1	
2.2.1., 3.1.1., 3.1.2.	Azərbaycan memarlığı (III saat)	İnform. – 3.3.2. Azərbay. tarixi – 1.3.1.	Azərbaycan və dünya memarlığına aid təqdimat nümunələri	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Qarabağ xalçaçılıq məktəbi (I saat)	Azərbay. tarixi 5.1.1., 5.1.2. Ədəb. – 2.1.2.	Məşhur xalçaçı rəssamların şəkilləri, xalça nümunələri	1	
1.2.1., 2.2.2., 4.1.2.	Qarabağ xalçaçılıq məktəbi (II saat)	İnform. – 1.1.3. X.d. – 4.1.2. Ədəb. – 1.2.3.	Mətnin dil xüsusiyyətləri, rubrika nümunələri	1	
1.1.1., 2.2.3., 4.1.3.	Qarabağ xalçaçılıq məktəbi (III saat)	Ədəb. – 1.2.3.	Dil qaydaları, lüğət, iş vərəqləri	1	
KSQ 7				1	
1.1.1., 2.2.3., 4.1.3.	Məcnun Leylinin məzarı üstündə (I saat)	Azərbay. tarixi – 5.1.1.	Təqdimat nümunələri, dil qaydaları, lüğət	1	
2.1.2., 3.1.3., 4.1.2.	Məcnun Leylinin məzarı üstündə (II saat)	İnform. – 3.3.3.	Lüğət, təqdimat nümunələri, operalardan hissələr	1	
1.1.2., 2.2.1., 3.1.2.	Məcnun Leylinin məzarı üstündə (III saat)	Azərbay. tarixi – 5.1.2., 5.1.3. Ədəb. – 1.1.2.	Lüğət, təqdimat nümunələri	1	

Stan- dartlar	Mövzular	İntegrasiya	Resurslar	Saat	Tarix
1.1.2., 2.2.1., 3.1.2.	Azərbaycan mətbuatı (I saat)	Azərbay. tarixi – 5.1.2., 5.1.3. Ədəb. – 1.1.2.	Azərbaycan mətbuat tarixi kitabı, Həsən bəy Zərdabının seçilmiş əsərləri, lüğət	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2., 3.1.4.	Azərbaycan mətbuatı (II-III saat)	Ədəb. – 3.1.1.	Referat nümunələri, referatın yazılma qaydaları	2	
2.1.1., 2.2.1.	Azərbaycan mətbəxi (I saat)	Ədəb. – 1.1.2. Azərbay. tarixi – 1.3.1. Ümumi tarix – 1.1.2.	Milli mətbəximizə aid rəsmlər, kulinariyaya aid elektron səhifələr	1	
1.1.1., 1.1.2., 3.1.2.	Azərbaycan mətbəxi (II-III saat)	Ədəb. – 3.1.1.	Müraciət nümunələri, müraciətin yazılma qaydaları	2	
1.1.2., 2.2.1., 3.1.2.	Azərbaycan Respub- likası	Azərbay. tarixi – 5.1.2., 5.1.3. Ədəb. – 1.1.2.	Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası	1	
KSQ 8				1	
BSQ				1	

TƏLİM MƏQSƏDLƏRİNİN DÜZGÜN REALLAŞDIRILMASI İLƏ BAĞLI TÖVSIYƏLƏR

Məzmun standartlarının düzgün və vaxtında reallaşmasını təmin etmək üçün birinci şərt təlim nəticəsinin düzgün yazılmasıdır. Yaxın və uzaq hədəfləri özündə birləşdirən nəticələrin yazılması müəllimdən böyük istedad tələb edir. Bunun üçün müəllim, tənqidi düşüncəyə, yaradıcı təfəkkürə, məntiqi əsaslanmaya, planlaşdırma bacarığına, perspektivi görmə istedadına malik olmalıdır. Təlim nəticələrinin düzgün yazılmasının şərtləri aşağıdakılardır:

- Təlim nəticəsinin məzmun standartının tələblərinə uyğunluğu;
- Məqsəd çıxararkən məzmun standartlarının qismən və ya bütövlükdə reallaşdırılacağına müəyyən edilməsi;
- Məzmun standartlarındakı ümumi məsələlərin mövzu baxımından xüsusiləşdirilməsi;
- Məzmun standartında biliyin kateqoriyalarının müəyyən edilməsi (deklarativ, prosedural, kontekstual);
- Məzmun standartında bacarığın xüsusiyyətinin müəyyən edilməsi (idraki, emosional, psixomotor);
- Hər məqsədin yalnız bir fəaliyyəti əks etdirməsi və ölçüləbilən olması;
- Təlim məqsədlərinə uyğun şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsinin üsul və vasitələrinin seçilməsi.

Təlim nəticələri yazılarkən mərhələlilik və əlaqəlilik mütləq nəzərə alınmalıdır. Nəticələr sadəcə mürəkkəbə doğru zəncirvari, iyerarxiya üzrə inkişafı əks etdirən şəkildə yazılmalıdır. Taksonomik quruluş tədris prosesini planlaşdırmaq və onun nəticəsini ölçmək imkanı verir. Nəticələr sinifləndirilən zaman asandan çətinə prinsipi nəzərə alınır. Təlim nəticələrinin, standartların (məzmun və qiymətləndirmə) və şagird fəaliyyətinin səviyyənləndirilməsi zamanı hər üç taksonomiyadan istifadə etmək faydalı olardı:

- İdraki (təfəkkür, koqnitiv);
- Emosional (hissi, affektiv);
- Psixomotor (hərəkət).

Vəsaitdə nəticələr yazılan zaman standartların ardıcılığı əsasında iyerarxiya – pilləli, əlaqəli və taksonomiyanın mərhələlərinə uyğunluq gözlənilmişdir. Məsələn üçün aşağıdakı nümunəyə diqqət yetirək:

Standartlar: 3.1.1., 4.1.3.

Üslubu gözləməklə müxtəlif mətnlər yazır.

Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

Birinci məqsəddəki *yazma fəaliyyəti* psixomotordur və tətbiq mərhələsindədir. İkinci məqsəddəki *istifadə edir fəaliyyəti* də psixomotordur və tətbiq mərhələsindədir. Lakin fəaliyyət olaraq yazma mütləq şəkildə durğu işarəsini istifadə etmədən əvvəldə gəlməlidir. Çünki yazmadan durğu işarəsini qoymaq mümkünsüzdür. Göründüyü kimi, eyni fəaliyyət növündə olan fərqli fəaliyyətlərin icra ardıcılığı təlim nəticələri çıxarılan zaman gözlənilməlidir.

MƏZMUN STANDARTLARININ REALLAŞMASI CƏDVƏLİ

Standartlar Mövzular	1.1.1.	1.1.2.	1.2.1.	1.2.2.	1.2.3.	1.2.4.	2.1.1.	2.1.2.	2.2.1.	2.2.2.	2.2.3.	3.1.1.	3.1.2.	3.1.3.	3.1.4.	4.1.1.	4.1.2.	4.1.3.	4.1.4.
Böyük ömrün dan yeri (I saat)		*		*					*										
Böyük ömrün dan yeri (II saat)								*						*			*		
Böyük ömrün dan yeri (III saat)				*							*	*				*			
Şəbi-hicran (I saat)		*							*				*						
Şəbi-hicran (II saat)												*						*	
Şəbi-hicran (III saat)									*			*	*						
Sizin də bir basketbol səbətiniz varmı? (I saat)	*			*									*		*				
Sizin də bir basketbol səbətiniz varmı? (II saat)			*							*							*		
Sizin də bir basketbol səbətiniz varmı? (III saat)								*			*							*	
Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (I saat)		*								*				*					
Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (II saat)					*	*												*	*
Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (III saat)	*					*										*			
Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (I saat)							*		*										
Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (II saat)													*	*				*	*
Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (III saat)														*			*		
Mətn (I saat)	*			*									*						

Standartlar Mövzular	1.1.1.	1.1.2.	1.2.1.	1.2.2.	1.2.3.	1.2.4.	2.1.1.	2.1.2.	2.2.1.	2.2.2.	2.2.3.	3.1.1.	3.1.2.	3.1.3.	3.1.4.	4.1.1.	4.1.2.	4.1.3.	4.1.4.
Mətn (II saat)			*							*							*		
Mətn (III saat)								*			*		*					*	
Doroti Meri Kroufut Hodgkin (I saat)		*					*			*				*					
Doroti Meri Kroufut Hodgkin (II saat)					*	*												*	*
Təqdimatın hazırlanması					*	*									*				*
Təbiət Allahın şah əsəridi (I saat)	*			*									*						
Təbiət Allahın şah əsəridi (II saat)			*							*							*		
Ömürdən etüdlər (I saat)		*					*			*				*					
Ömürdən etüdlər (II saat)					*	*												*	*
Ömürdən etüdlər (III saat)												*						*	*
Məqalə												*							
Təmiz su sağlamlığın təməlidir (I saat)		*		*					*										
Təmiz su sağlamlığın təməlidir (II saat)								*						*			*		
Təmiz su sağlamlığın təməlidir (III saat)				*							*	*				*			
Təmiz su sağlamlığın təməlidir (IV saat)														*			*		
Təmiz su sağlamlığın təməlidir (V saat)		*	*									*							
Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (I saat)	*			*									*						
Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (II saat)			*							*							*		
Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (III saat)								*			*							*	

Standartlar Mövzular	1.1.	1.1.2.	1.2.1.	1.2.2.	1.2.3.	1.2.4.	2.1.1.	2.1.2.	2.2.1.	2.2.2.	2.2.3.	3.1.1.	3.1.2.	3.1.3.	3.1.4.	4.1.1.	4.1.2.	4.1.3.	4.1.4.
Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (IV saat)												*	*						
Bu torpaq üçün yaşa! (I saat)	*			*									*						
Bu torpaq üçün yaşa! (II saat)			*							*							*		
Üç ağacın sirri (I saat)	*			*									*						
Üç ağacın sirri (II saat)			*							*							*		
Çanaqqalanı ölümsüzləşdirən ruh (I saat)		*		*	*														
Çanaqqalanı ölümsüzləşdirən ruh (II saat)				*	*														
Oğluma nəsihət (I saat)		*					*			*				*					
Oğluma nəsihət (II saat)					*	*												*	*
Oğluma nəsihət (III saat)	*					*										*			
Müraciətin hazırlanması	*			*									*						
Referatın hazırlanması	*			*									*		*				
Uşağın cavabı (I saat)	*			*									*						
Uşağın cavabı (II saat)			*							*							*		
Xocalı Azərbaycan (I saat)	*					*										*			
Xocalı Azərbaycan (II saat)	*					*													
Deyə bilmədiyimiz sözlər (I saat)		*					*									*	*		
Deyə bilmədiyimiz sözlər (II saat)					*	*												*	*
Deyə bilmədiyimiz sözlər (III saat)	*					*										*			
Hekayənin hazırlanması	*			*									*						
Əfsanəyə bənzər eşq (I saat)	*			*									*						
Əfsanəyə bənzər eşq (II saat)			*							*							*		
Əfsanəyə bənzər eşq (III saat)							*			*								*	
Yengəclər evi necə tapırlar? (I saat)		*					*			*			*						

Standartlar Mövzular	1.1.1.	1.1.2.	1.2.1.	1.2.2.	1.2.3.	1.2.4.	2.1.1.	2.1.2.	2.2.1.	2.2.2.	2.2.3.	3.1.1.	3.1.2.	3.1.3.	3.1.4.	4.1.1.	4.1.2.	4.1.3.	4.1.4.
Yengəclər evi necə tapırlar? (II saat)					*	*												*	*
Bundan yaxşı ola bilməz (I saat)		*		*					*										
Bundan yaxşı ola bilməz (II saat)								*						*			*		
Ölkələrin əlifba sırası ilə sıralanması		*		*															
Mətn (I saat)	*			*									*						
Mətn (II-III saat)	*			*									*		*				
Azərbaycan memarlığı (I saat)		*							*				*						
Azərbaycan memarlığı (II saat)												*						*	
Azərbaycan memarlığı (III saat)									*			*	*						
Qarabağ xalçaçılıq məktəbi (I saat)	*			*									*						
Qarabağ xalçaçılıq məktəbi (II saat)			*							*							*		
Məcnun Leylinin məzarı üstündə (I saat)		*			*		*												
Məcnun Leylinin məzarı üstündə (II saat)								*						*			*		
Azərbaycan mətbuatı (I saat)		*							*				*						
Azərbaycan mətbuatı (II-III saat)	*			*									*		*				
Azərbaycan mətbəxi (I saat)							*		*										
Azərbaycan mətbəxi (II-III saat)	*			*															
Azərbaycan Respublikası (I saat)		*							*				*						

QIYMƏTLƏNDİRMƏDƏN DÜZGÜN İSTİFADƏ İLƏ BAĞLI TÖVSIYƏLƏR

Təlim prosesində şagirdlərin irəliləyişlərinin müəyyənləşdirilməsi, onların fəaliyyətindəki geriliyin aradan qaldırılması və öyrənmə potensiallarının maksimum reallaşdırılması üçün formativ qiymətləndirmədən istifadə olunur. Formativ qiymətləndirmə təlim prosesinin ayrılmaz hissəsi olub, onun hər hansı bir mərhələsində şagirdlərin bilik və bacarıqlarının inkişaf səviyyəsini müəyyənləşdirməyə xidmət edir. Eyni zamanda formativ qiymətləndirmə təlim prosesinin gedişi və nəticələri haqqında informasiya əldə etməyə, şagirdlərin inkişaf dinamikasını izləməyə geniş şərait yaradır. Təlimin hər hansı mərhələsində şagirdin nəyə qabil olduğunu müəyyənləşdirməyə, onun gələcək inkişafı üçün zəruri qabaqlayıcı tədbirləri görməyə, sinfin ümumi fəaliyyətindəki müvəffəq və nöqsanlı cəhətləri aşkara çıxarmağa imkan verir.

Təhsilin hər hansı mərhələsinin sonu üçün müəyyənləşmiş məzmun standartı müxtəlif mövzuların tədrisi zamanı təlim prosesinin hədəfinə çevrilir. Standartlar biliyin kateqoriyaları (deklarativ, prosedural, konseptual) və fəaliyyətin xüsusiyyətləri (bilmə, anlama, təbiiqetmə, təhlilətmə, dəyərləndirmə, yaratma) hissələrinə bölünür.

Nəzərə almaq lazımdır ki, qiymətləndirmə üçün hazırlanmış meyarlar alt standartın tələbini aşmamalıdır. Məsələn, standartın fəaliyyət hissəsində olan “adlandırır” feili idraki taksonomiyanın bilmə, “izah edir, fərqləndirir” feilləri anlama, “cümlədə işlədir, nümayiş etdirir” isə təbiiqetmə mərhələsinə əks etdirir. Alt standartda verilən fəaliyyətlər reallaşdırılarkən taksonomiyanın səviyyələri nəzərə alınmalı, təlim məqsədləri və qiymətləndirmə meyarları onlara uyğun müəyyənləşdirilməlidir. Formativ qiymətləndirmə meyarları dərstdə reallaşdırılması nəzərdə tutulmuş alt standart(lar)a əsasən müəyyən edilmiş təlim məqsədlərinə görə hazırlanır. Burada əsas məqsəd dərstdə reallaşdırılması nəzərdə tutulmuş alt standart(lar)ın hər bir şagird tərəfindən mənimsənilməsi istiqamətində hədəflərin dəqiq təyin edilməsidir.

Dərstdə reallaşdırılması nəzərdə tutulmuş alt standart(lar)a uyğun bilik və bacarıqlara nail olmaq üçün hər bir şagirdin fəaliyyəti stimullaşdırılmalı, onların daha yüksək səviyyəli alt standart(lar)ı mənimsəməsi üçün zəruri şərait yaradılmalıdır. Optimal vəziyyətdə heç bir şagirdin tədris ili boyunca geri qalmasına imkan verilməməli, əksinə, hər bir şagirdin irəliləməsi diqqət mərkəzində olmalıdır.

Formativ qiymətləndirmə, ilk növbədə, şagirdlərdə stimulaşdırılmalıdır. Formativ qiymətləndirmənin xüsusiyyətlərinə görə, müəllim şagirdin səhvlərini deyil, nailiyyətlərini qeyd etməli, cəzadan çox dəstək verməyə çalışmalıdır. Formativ qiymətləndirmə zamanı müəllim şagirdin səhv cavabına “Sən düz demirsən” demək əvəzinə, “Bu maraqlı fikirdir, lakin sualımız başqadır”, “Bir daha cəhd et, səndə alınacaq”, “Bir az da fikirləş, məqsədə yaxınsan” kimi həvəsləndirici fikirlərlə dəstək verməlidir. Bu zaman şagirdin təlimə marağı artır, qiymətləndirmədə əks-əlaqə təmin olunur.

Formativ qiymətləndirmə şagird, valideyn və müəllimlər arasında ünsiyyət vasitəsidir. Ondən istifadə etməklə dərsi hər bir şagirdin təlim ehtiyaclarına uyğun qurmaq,

şagirdlərin fərdi nailiyyətlərini izləmək, məqsədli və obyektiv özünü qiymətləndirmə fəaliyyətləri təşkil etmək mümkündür.

Formativ qiymətləndirməni həm də təlim prosesində şagirdin fəaliyyətinin izlənməsi ilə müşahidə edilən monitorinq adlandırmaq olar. Bu qiymətləndirmə vasitəsilə müəyyən anlayışların mənimsənilməsi müşahidə edilir, ev tapşırıqları nəzərdən keçirilir və ya formal qiymətləndirmə tipindən istifadə edilir. Nəticədə şagirdin zəif və güclü tərəfləri aşkarlanır, fəaliyyətindəki çatışmazlıqlar öyrənilir və müvafiq tədbirlər görülür.

Formativ qiymətləndirmə müəllim tərəfindən dərs ili ərzində müntəzəm olaraq aparılır. Onun həyata keçirilməsi zamanı təlim məqsədlərinə əsasən hazırlanmış meyarlardan istifadə olunur.

Formativ qiymətləndirmə zamanı, əsasən, rubriklərdən (qiymətləndirmə sxemlərindən) istifadə olunur. Rubrik xüsusi növ qiymət şkalasıdır. Pedaqoji tədqiqatlarda onun bir sıra aşağıda qeyd edilən üstün cəhətləri müəyyənləşdirilmişdir. Rubriklər:

- qiymətləndirmənin daha ədalətli, obyektiv, etibarlı və ardıcıl olmasına imkan yaradır;
- şagirdlərdən nəyin tələb olunduğu və təqdim ediləcək işin necə qiymətləndiriləcəyini aydın şəkildə göstərir və konkret meyarları müəyyən edir;
- şagird işinin keyfiyyətini qiymətləndirməklə təlim prosesində irəliləyişlərin dəyərləndirilməsi üçün məlumat bazası rolunu oynayır;
- təlimin keyfiyyəti ilə bağlı şagirdlərə, valideynlərə və ictimaiyyətə məlumat verilməsini təmin edir.

Summativ qiymətləndirmə təlimat dövrü, adətən, müəyyən layihə, bölmə, kurs, semestr, proqram və dərs ilinin sonunda şagirdin təlimini, əldə etdiyi bacarığı, akademik nailiyyətini qiymətləndirmək üçün istifadə edilir. Ümumiyyətlə, summativ qiymətləndirmənin 3 əsas xüsusiyyəti müəyyən olunur:

- Test, tapşırıq və ya layihələrdən şagirdin öyrənilməsi gözlənilən tələbləri müəyyən etməkdə istifadə olunur. Başqa sözlə, summativ qiymətləndirmə test, tapşırıq və ya özünüqiymətləndirmə dizaynı deyil, özlüyündə, tələbələrin tədris olunan materialı nə dərəcədə öyrəndiklərini müəyyən etmək üçün istifadə edilən vasitədir.
- Summativ qiymətləndirmə xüsusi təlimat müddətinin sonunda verilir, buna görə də o, ümumiyyətlə, diaqnostikdən daha çox qiymətləndiricidir, o daha çox müvafiq təlim prosesi və nailiyyəti müəyyən etməkdə, təhsil proqramlarının səmərəliliyinin qiymətləndirilməsində, inkişafı məqsədlərə doğru tərəqqini ölçməkdə və ya digər mümkün proqramları arasında kursun müəyyənləşməsi qərarının verilməsində istifadə olunur.
- Summativ qiymətləndirmə nəticələri tez-tez şagirdin daimi akademik qeydlərinə bəzən və ya dərəcə kimi qeyd olunur, ya da kollecə qəbul prosesində istifadə olunan hesabat kartı və ya test balları məktəb dərəcəsi kimi başa çatır.

Summativ qiymətləndirmə, əsasən, formativ qiymətləndirmə ilə müqayisə olunur. Başqa sözlə, formativ qiymətləndirmə öyrənmək üçün, summativ qiymətləndirmə isə öyrəniləni bildirmək üçündür. Qiymətləndirmə mütəxəssisi Paul Bləkin qeyd etdiyi kimi, “aşpazın şorbanın dadına baxması formativ qiymətləndirmədir. Müştərinin şorbanı dadması isə summativ qiymətləndirmədir”.

**11-ci SİNİF AZƏRBAYCAN DİLİ FƏNNİNİN
STANDARTLARININ SƏVİYYƏLƏRİ ÜZRƏ
QİYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI**

1. Dinləyib-anlama və danışma – I məzmun xətti üzrə alt standartların meyar-
əsaslı qiymətləndirilməsi

1.1.1. Dinlədiyi və KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.			
IV	III	II	I
Dinlədiyi və KİV-dən aldığı məlumatları sərbəst şəkildə təhlil edir.	KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.	Dinlədiyi məlumatları təhlil edir.	Dinlədiyi məlumatları təhlil etməyə çalışır.

1.1.2. Dinlədiyi və KİV-dən aldığı məlumatlara münasibət bildirir.			
IV	III	II	I
Dinlədiyi və KİV-dən aldığı məlumatlara şəxsi münasibətini bildirməyi bacarır.	KİV-dən aldığı məlumatlara münasibət bildirir.	Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirir.	Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirməyə çalışır.

1.2.1. Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə edir.			
IV	III	II	I
Müxtəlif üslublarda fikirlərini ifadə edir.	Müxtəlif üslublarla bağlı fikir bildirir.	Müxtəlif üslubları fərqləndirir.	Müxtəlif üslubları fərqləndirməyə çalışır.

1.2.2. Əsaslandırılmış fikir və mülahizələr söyləyir.			
IV	III	II	I
Fikrini əsaslandıracaq mülahizələr irəli sürür.	Mülahizələrini bildirir.	Fikrini əsaslandıracaq faktlar söyləyir.	Fikrini faktlarla əsaslandırmağa çalışır.

1.2.3. Yardımçı vasitələrdən istifadə etməklə müxtəlif nitq nümunələri qurur.			
IV	III	II	I
Yardımçı vasitələrin köməyi ilə nitq nümunələri qurur.	Yardımçı vasitələri təsnif edir.	Müxtəlif nitq nümunələri qurur.	Müxtəlif nitq nümunələri qurmağa çalışır.

1.2.4. Problemlə bağlı fakt və dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.			
IV	III	II	I
Problemlə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar etməyi bacarır.	Problemlə bağlı faktlarla əsaslandırılmış təqdimatlar edir.	Problemlə bağlı təqdimatlar edir.	Problemlə bağlı təqdimat etməyə çalışır.

2. Oxu – II məzmun xətti üzrə alt standartların meyarəsaslı qiymətləndirilməsi

2.1.1. Öyrəndiyi söz və ifadələrin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.			
IV	III	II	I
Öyrəndiyi söz və ifadələrin üslubi xüsusiyyətlərini nümunələr əsasında izah edir.	Öyrəndiyi ifadələrin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməyi bacarır.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməyə çalışır.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməyə çalışır.

2.1.2. Söz və ifadələrə əsasən oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.			
IV	III	II	I
Söz və ifadələrə əsasən oxuduğu mətnləri müqayisə edir və qiymətləndirir.	Üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə etdiyi mətnləri qiymətləndirir.	Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir.	Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə etməyə çalışır.

2.2.1. Üslubi xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla mətni oxuyur.			
IV	III	II	I
Mətni üslubi xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla oxumağı bacarır.	Mətni oxuyarkən üslubi xüsusiyyətləri nəzərdə saxlayır.	Üslubi xüsusiyyətlərə uyğun mətni oxumağa çalışır.	Mətni oxumağa çalışır.

2.2.2. Mətnin məzmununu saxlamaqla strukturunu dəyişir.			
IV	III	II	I
Mətnin strukturunu dəyişən zaman məzmunu saxlayır.	Mətnin strukturunu dəyişir.	Mətnin strukturunu dəyişməyə çalışır.	Mətni dəyişməyə çalışır.

2.2.3. Mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir.			
IV	III	II	I
Mətnin məzmununu şəxsi əlavələrini etməklə genişləndirir.	Mətnin məzmununu genişləndirir.	Mətnin məzmununa əlavələr edir.	Mətni dəyişməyə çalışır.

3. Yazı – III məzmun xətti üzrə alt standartların meyarəsaslı qiymətləndirilməsi

3.1.1. Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə müxtəlif mətnlər yazır.			
IV	III	II	I
Müxtəlif mətnlər yazan zaman üslubi xüsusiyyətləri gözləyir.	Üslubi xüsusiyyətlər barədə məlumatlıdır.	Müxtəlif mətnlər yazır.	Müxtəlif mətnlər yazmağa çalışır.

3.1.2. Müxtəlif yanaşmalara və şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.			
IV	III	II	I
Müxtəlif yanaşmalara və şəxsi düşüncələrinə əsaslanmaqla mətnlər qurur.	Müxtəlif yanaşmalarla əsaslandırılmış mətnlər qurur.	Əsaslandırılmış mətnlər qurur.	Əsaslandırılmış mətnlər qurmağa çalışır.

3.1.3. Mətni üslubi və struktur cəhətdən təkmilləşdirir.			
IV	III	II	I
Verilmiş mətni üslubi və struktur cəhətdən təkmilləşdirməyi bacarır.	Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirmək barədə məlumatlara malikdir.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.	Mətni təkmilləşdirməyə çalışır.

3.1.4. Müxtəlif əməli yazılar (referat, təqdimat) yazır.			
IV	III	II	I
Verilmiş mövzunu əks etdirən referat və təqdimatlar yazır.	Referat və təqdimatın xüsusiyyətlərini bilir.	Referatı təqdimatdan fərqləndirir.	Referatı təqdimatdan fərqləndirməyə çalışır.

4. Dil qaydaları – IV məzmun xətti üzrə alt standartların meyarəsaslı qiymətləndirilməsi

4.1.1. Müxtəlif cümlə konstruksiyyalarından məqsədyönlü istifadə edir.			
IV	III	II	I
Cümlə konstruksiyyalarından məqsəduyğun istifadə edir.	Cümlə konstruksiyyalarından istifadə etməyi bacarır.	Cümlə konstruksiyyaları barədə məlumatlıdır.	Cümlə konstruksiyyalarından istifadə etməyə çalışır.

4.1.2. Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.			
IV	III	II	I
Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərinə uyğun sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə etməyi bacarır.	Qrammatik xüsusiyyətlərinə uyğun sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.	Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.	Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə etməyə çalışır.

4.1.3. Nitqin düzgünlüyü və ifadəliliyini təmin edən durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.			
IV	III	II	I
Nitqin düzgünlüyü və ifadəliliyini təmin edən durğu işarələrindən məqsəduyğun şəkildə istifadə edir.	Nitqin düzgünlüyünü təmin edən durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.	Durğu işarələrindən istifadə edir.	Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etməyə çalışır.

4.1.4. Üslubi çalarlarından asılı olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.			
IV	III	II	I
Üslubi çalarlarından asılı olaraq sərbəst şəkildə sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazmağı bacarır.	Sözlərin üslubi çalarları barədə biliklərə malikdir.	Sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.	Sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazmağa çalışır.

CARİ PLANLAŞDIRMA NÜMUNƏLƏRİ
1-ci BÖLMƏ

MÖVZU 1

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirir.
- Fikir və mülahizələrini əsaslandırır.
- Mətni üslubuna uyğun oxuyur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

RESURSLAR

“Üzeyir Hacıbəyov”
filmindən fraqment, Üzeyir
Hacıbəylinin yaradıcılığı
barədə qısa məlumat,
iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
auksion, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv və cütlərlə iş

Böyük ömrün dan yeri (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlaya bilər. Şagirdlərə Zaur Məhərrəmovun 1986-cı ildə lentə aldığı məşhur “Üzeyir Hacıbəyli” filmindən bir fraqmenti nümayiş etdirdikdən sonra Üzeyir Hacıbəyov haqqında aşağıdakı məlumatı verə bilər:

“Üzeyir Hacıbəyli 18 sentyabr 1885-ci ildə Əbdülhüseyn bəy və Şirinbəyim xanım Hacıbəyovların ailəsində doğulmuş-

dur. Üzeyirin atası Əbdülhüseyn Molla Məhəmməd oğlu Hacıbəyov öz dövrünün savadlı, ziyalı şəxslərindən biri idi. O, XIX əsrin tanınmış dövlət xadimi və şairi, Qarabağ xanlarının varisi Xurşidbanu Natəvanın mirzəsi olmuş və onun Ağcabədidəki təsərrüfatına başçılıq etmişdir. Üzeyirin anası Şirinbəyim xanım Qarabağda məşhur Əliverdibəyovlar nəslindən idi. Üzeyir Hacıbəyliyil ailədə üç

qardaş, iki bacı olublar. Oğlanları Zül-füqar, Üzeyir və Ceyhunun gələcəkdə ədəbi və musiqi istedadının formalaşmasında ailənin böyük rolu olmuşdur. Valideynləri Ağcabədidən Şuşaya köçdükdən sonra Üzeyir ilk təhsilini buradakı ikisənifli rus-türk məktəbində almış, daha sonra təhsilini seminariyada davam etdirmişdir”.

Məlumat verildikdən sonra Üzeyir Hacıbəylinin əsərlərinin adları auksionla şagirdlərdən soruşulur. Daha sonra 1-ci tapşırıqə əsasən “Böyük ömrün dan yeri” mətni hissələrlə şagirdlərə oxudulur və tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Mətn Üzeyir Hacıbəylinin hansı xüsusiyyətlərini üzə çıxarır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cütlərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I cütə 3-cü, II cütə 5-ci, III cütə 6-cı, IV cütə 7-ci, V cütə 8-ci, VI cütə 9-cu, VII cütə 20-ci, VIII cütə 21-ci, IX cütə 22-ci, X cütə 23-cü tapşırıqları birlikdə işləmələri tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Cütlərin təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, mətnə Üzeyirin istedadı, şəxsiyyəti barədə tam məlumat verilir. Üzeyirin çoxşaxəli istedadı üzə çıxır. Onun hələ gənc yaşlarında parlaq zəkaya sahib olması, yaradıcılığının təkrarolunmazlığı bir daha sübuta yetirilir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə 2-ci tapşırıqə əsasən verilmiş parçanı mətnə əlavə etmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Evə Üzeyir Hacıbəylinin yetirmələri və yaşadığı dövr haqqında məlumat toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Meyar cədvəlinə əsaslanmaq olar. Münasibətbildirmə, fikri əsaslandırma, düzgün oxuma meyarlarına əsaslanmaq olar.

Cütlər	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Meyarlar										
Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirmə										
Fikirlərini əsaslandırma										
Mətni üslubuna uyğun oxuma										
Cəmi:										

MƏZMUN STANDARTLARI

2.1.2., 3.1.3.,
4.1.2.

MÖVZU 2

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.
- Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirir.
- Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.1.

RESURSLAR

lüğət, M.Füzulinin seçilmiş əsərləri, “Məni candan usandırdı” qəzəli

İŞ ÜSULLARI

klaster, suallar, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Böyük ömrün dan yeri (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlər evdə tapşırığa əsasən Üzeyir Hacıbəylinin yaşadığı dövr barədə məlumat toplamalı idilər. Əvvəlcə şagirdlər tərəfindən toplanmış məlumatlar təqdim olunur. Materiallar əsasında dövrün əsas xüsusiyyətlərini əks etdirən klaster hazırlanır. Bu klaster şagirdlərə dahi bəstəkarı dövr baxımından təhlil etməyə və dəyərləndirməyə köməklik göstərir.

Daha sonra şagirdlərə 10-cu tapşırığa əsasən Füzulinin “Məni candan usandırdı” qəzəli oxunur. Şagirdlərin ötən dərstdən topladıqları məlumatlarla “Məni candan usandırdı” qəzəlinin mətnləri müqayisə edilir. Hazırladıqları mətnlə tədris olunan mətn arasındakı fərqi aydınlaşdırdıqdan sonra keçilən mətnin dil və üslub xüsusiyyətləri araşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Mətn hansı dil xüsusiyyətlərinə malikdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa 12-13-cü, II qrupa 14-15-ci, III qrupa 16-17-ci, IV qrupa 18-19-cu tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılıaraq təqdimata başlanılır. Qrupların təqdimatları dinlənir. Mütəlim qəzəlin xarakterik cəhətlərini vurğulamaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər. Təhlilin nəticəsində qəzəlin dil cəhətdən xarakterik xüsusiyyətləri ilə bağlı nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Qəzəl XVI əsrin dil xüsusiyyətlərinə malikdir. Qəzəl şagirdlərin söz ehtiyatının artırılması ba-

xımından əlverişlidir. Qəzəldə izafət birləşmələrindən, poetik yüklü fikirlərdən istifadə olunub. Belə bir qəzəl Üzeyir kimi bir dahinin musiqisi ilə əbədiyyət zirvəsinə qalxıb.

Yaradıcı tətbiqetmə: Dərslikdə verilmiş qrammatik qaydanı digər şagirdlərə nümunələr əsasında izah etmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: 11-ci tapşırığa əsasən “Uzun ömrün akkordları” filminə baxmaq və ötən dərs toplanmış materialla müqayisə etmək verilə bilər.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Müqayisəetmə, təkmilləşdirmə, istifadəetmə meyarları nəzərə alınmalıdır.

Meyarlar	Cütlər			
	I	II	III	IV
Mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisəetmə				
Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirmə				
Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadəetmə				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.2., 2.2.3.,
3.1.1., 4.1.1.

MÖVZU 3

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mətnlə bağlı əsaslandırılmış fikir söyləyir.
- Mətnə əlavələr etməklə genişləndirir.
- Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə edir.
- Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətn qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.2.1.

Azərbaycan tarixi – 1.3.1.

RESURSLAR

Üzeyir Hacıbəylinin felyetonları, üslubların xüsusiyyətlərinə dair sxem, lüğət

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

fərdi iş, qrup işi

Böyük ömrün dan yeri (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə 11-ci tapşırığa əsasən evə verilmiş “Uzun ömrün akkordları” filminə baxmaq və ötən dərs toplanmış materialla müqayisə etmək tapşırığını yoxlamaqla başlaya bilər. Qabaqlayıcı tapşırığa əsasən dərsi davam etdirmək mümkündür. Şagirdlər evdə hazırladıqları müqayisəli məlumatları oxuduqdan sonra müəllim işi kollektiv şəkildə davam etdirir. Şagirdlərə Üzeyir Hacıbəylinin fəaliyyət göstərdiyi sahələrlə bağlı əlavə məlumat verir. Daha sonra şagirdlərdən ilk hesab dərsliyinin müəllifinin kim olması soruşulur. Beyin həmləsi

ilə Üzeyir Hacıbəylinin adı alınır. Təhsildəki xidmətləri və akademiyaadakı fəaliyyətlərindən bəhs olunur. Daha sonra müəllim şagirdlərə bəstəkarın publisistika fəaliyyətindən bəhs edib aşağıdakı felyetonu oxuya bilər:

“Ha fikir edirsən, ha özünə təsəlli verirsən, ha deyirsən ki, allah kərimdir, işimiz bu gün-sabah düzəldir, ha papağını fırlayırsan ki, il gəlib keçsin, bir də baxıb görürsən ki, millət irəli gedibdir, ha eşidirsən ki, filan yerdə filankəs filan dana məktəb açdı, qiraətxana düzəltdi, pul bağışladı. Ha danışır ki, beş il keçməz müsəlman-

lar yapon kimi tərəqqi edirlər. Ha deyirlər ki, indidən belə məscidlərdə başmaq, papaq, saqqal məsələləri müzakirə olunmayacaqdır. Ha inandırırılar ki, indidən belə oruccluqda qəzetə oxumaq həlal olacaqdır. Ha söyləyirlər ki, daha ümumi mənafe üçün qurulan işlərin içinə qərəzi-şəxsi soxulmayacaqdır. Ha deyirlər ki, daha bundan sonra müsəlmanlar arasında ittəhad və ittifaq olacaqdır, ha inandırırılar ki, insanlar millət, din və məzhəbi özlərinə bəhanə etməyəcəklər. Ha deyirlər, ha söyləyirlər, ha inandırırılar, – yenə axırda baxıb görürsən ki; Əlif, zəbər ə, bey zən əb, cim, zəbər, cə, dal zən cəd – əbcədir!”

Mətnlə bağlı müzakirə keçirəndən sonra şagirdlərin əsaslandırılmış fikirləri dinlənilir. Üzeyirin fərdi üslubu əvvəl keçilən mövzularla müqayisə olunur və hər üç mətndə sözün poetik funksiyası araşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Mətnlər hansı üslub fərqiə malikdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa 24-25,

II qrupa 26-27, III qrupa 28-29-cu tapşırıqları yerinə yetirmək tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə:

Şagirdlər sözün poetik və informativ funksiyalarını araşdırır, mətnlərə cümlələr əlavə edirlər. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, mətnlər bədii və publisistik üslubdadır. Hər üslubun özünəməxsus cəhətləri vardır.

Yaradıcı təbiiqetmə: Şagirdlər oxumuş felyetonla bağlı düşüncələrini qeyd edirlər.

Ev tapşırığı: Dərslidəki tapşırığa əsasən şagirdlərə “Şəbi-hicran”a qulaq asmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Fikirsöyləmə, mətnə əlavəetmə, cümləqurma, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanılmalıdır.

I	II	III	IV
Mətnlə bağlı fikrini əsaslandırmağa çalışır.	Mətnlə bağlı fikir söyləyir.	Mətnlə bağlı fikirlərini ümumiləşdirir.	Mətnlə bağlı əsaslandırılmış fikir bildirir.
Mətnə əlavələr etməyə çalışır.	Mətnə qismən əlavələr edir.	Mətnə etdiyi əlavələr uyğunluq təşkil edir.	Mətnə şəxsi əlavələr etməklə genişləndirir.
Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə etməyə çalışır.	Cümlə konstruksiyalarından istifadə edir.	Müxtəlif cümlə konstruksiyalarından istifadə edir.	Cümlə konstruksiyalarından məqsədəuyğun şəkildə istifadə edir.
Üslubi xüsusiyyətlərə uyğun mətn qurmağa çalışır.	Mətnin üslubi xüsusiyyətlərini bilir.	Mətn qurarkən üsluba riayət edir.	Üslubi xüsusiyyətləri tam ödəyən mətn qurur.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 2.2.1.,
3.1.2.

MÖVZU 4

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi fikirlərə münasibətini bildirir.
- Üslubi xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq mətni oxuyur.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

B.Vahabzadənin seçilmiş əsərləri, lüğət

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, suallar

İŞ FORMALARI

qrup işi, fərdi iş

Şəbi-hicran (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə evə verilmiş tapşırığa əsasən “Leyli və Məcnun” operasından “Şəbi-hicran”a qulaq asmış şagirdlərin fikirlərini öyrənməklə başlayır. Daha sonra “Leyli və Məcnun” operasından “Şəbi-hicran” hissəsinin fraqmentinə baxılır. Şagirdlərə fasilələrlə B.Vahabzadənin “Şəbi-hicran” poeması oxutdurulur. Lövhədə Venn diaqramı çəkilir. Poema və operadan baxılmış fraqment

arasındakı oxşar və fərqli cəhətlər qeyd olunur. Fərqlər əsasında müəllim poemanın bədii xüsusiyyətlərinin araşdırılmasına keçid ala bilər.

Tədqiqat sualı: *Poema hansı xüsusiyyətlərə malikdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünür və onlara iş vərəqləri paylanır. İş vərəqlərində dərslikdə verilmiş

tapşırıqlar əks olunub: I qrupa 2-ci, II qrupa 3-4-cü, III qrupa 5-6-cı, IV qrupa 7-8-ci, V qrupa 9-cu tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Poemanın xüsusiyyətləri ilə bağlı araşdırılmış tapşırıqlar barədə təqdimatlar dinlənilir. Müzakirənin sonunda nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Poemanın dili olduqca axıcıdır. Məzmun formanı təmamlayır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Poemanı nəsrə çevirin.

Ev tapşırığı: Muğam haqqında məlumat toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Qrup işinin qiymətləndirilməsinə xidmət edən, təlim məqsədlərini özündə əks etdirən meyarlar əsasında qiymətləndirmə aparılmalıdır. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanmaq olar. Münasibətbildirmə, mətni oxuma, mətnqurma meyarları nəzərdən qaçmamalıdır.

I	II	III	IV
Dinlədiyi fikirlərə münasibət bildirməyə çalışır.	Dinlədiyi fikirlərə münasibət bildirir.	Dinlədiyi fikirləri ümumiləşdirir.	Dinlədiyi fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Mətni oxumağa çalışır.	Mətni qaydalara uyğun oxuyur.	Mətni üslubuna uyğun oxuyur.	Müxtəlif üslublu mətnləri oxuyur.
Düşüncələrinə uyğun mətn qurmağa çalışır.	Şəxsi düşüncələrini əks etdirməkdə çətinlik çəkir.	Şəxsi düşüncələrini mətndə ifadə edir.	Şəxsi düşüncələrinə əsasən mətnlər qurur.

MÖVZU 5

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Üslubu gözləməklə müxtəlif mətnlər yazır.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Azərbay. tarixi – 1.3.1.

Ədəb. – 2.2.1.

RESURSLAR

muğamların təsnifat cədvəli,
“Müğam milli dəyəridir”
kitabı, musiqi terminləri
lüğəti, iş vərəqləri, sxemlər

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı,
müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, qrupla iş

Şəbi-hicran (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlər evdə işlədikləri tapşırığa əsasən muğam barədə öyrəndiklərini təqdim edirlər. Müəllim muğam barədə əlavə məlumat verərək mədəniyyətimizin zəngin incisini daha yaxından şagirdlərə tanıda bilər. Bunun üçün növbəti materialın tədrisi əlverişlidir.

“Muğam Azərbaycan xalq musiqisinin əsasını təşkil edir. Azərbaycan musiqisi-

nin yeddi əsas muğamı var: “Rast”, “Şur”, “Segah”, “Şüştər”, “Çahargah”, “Bayatı-Şiraz”, “Hümayun”. Muğamlar orijinal mahiyyətinə və öz musiqi xarakterinə görə bir-birindən fərqlənir. Üzeyir Hacıbəyli “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları” adlı elmi-nəzəri kitabında muğamların dinləyiciyə aşılacağı əhvali-ruhiyyəni belə səciyyələndirir: “Rast” – dinləyicidə mərdlik və gümrəhlik hissi, “Şur” – şən, lirik əhvali-ruhiyyə, “Segah” – məhəbbət hissi,

“Şüştər” – dərin hüzn, “Çahargah” – həyəcan və ehtiras hissi, “Bayatı-Şiraz” – qəmginlik, “Hümayun” – dərin kədər hissi oyadır. Muğamı tarzən (tar), kamançaçı (kamança), xanəndədən (dəf) ibarət üçlük ifa edir. Azərbaycan xalq çalğı alətlərində solo səslənən muğamlara isə “instrumental muğamlar” deyilir. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri öz kökü etibarilə muğamlara bağlıdır. Bu onların milli özünəməxsusluğunu şərtləndirən cəhətdir”.

Muğam anlayışını daha da aydınlaşdırmaq məqsədilə tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Muğamlarımızın dilimizin təbliğində rolu nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünüb tədqiqat xarakterli sualları aydınlaşdırırlar. I qrupa 10-11, II qrupa 12-13, III qrupa 14-15, IV qrupa 16-17-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Qrupların təqdimatı dinlənilir. Müzakirənin sonunda nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Tədqiqat nəticəsində müəyyənləşir ki, muğamlarımızın dilimizin inkişafında rolu müstəsna-dır. Dilimizə qərəzli münasibət olduğu dövrlərdə də muğamlarımız dilimizi dünyaya tanıdıb.

Ev tapşırığı: Dərslikdəki 30-cu tapşırığın hazırlanma qaydası şagirdlərə izah olunduqdan sonra evə verilir. Təqdimatın qiymətləndirmə meyarları əvvəlcədən izah olunur.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanaraq şagirdləri simvol və ballarla qiymətləndirmək tövsiyə olunur. Mətnqurma, düzgü işarələrindən istifadə əsas meyarlardır.

I	II	III	IV
Müxtəlif mətnlər yazmağa çalışır.	Müxtəlif mətnlər yazır.	Müxtəlif üslublu mətnlər yazır.	Mətnlər yazarkən üslub qaydalarına əməl edir.
Düzgü işarələrindən məqsədyönlü istifadə etməyə çalışır.	Düzgü işarələrindən istifadə edir.	Düzgü işarələrindən yerində istifadə edir.	Düzgü işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

MƏZMUN STANDARTLARI

2.2.1., 3.1.1.,
3.1.2.

MÖVZU 6

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mətni üslubi xüsusiyyətlərinə uyğun oxuyur.
- Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətnlər yazır.
- Şəxsi düşüncələrinə əsaslanan mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.2.1.

Azərbaycan tarixi – 1.3.1.

RESURSLAR

Beynəlxalq və Milli hüquq normaları, dillə bağlı qanunlarımız, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

fərdi iş, qrup işi

Şəbi-hicran (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərslərdəki 30-cu tapşırıq əsasən şagirdlərin evdə hazırladıqları “Milli insan hüquqları” barədə təqdimatları dinlənilir. Hansı insan hüquqlarını tanımaqları beyin həmləsi ilə yoxlanılır. Daha sonra Beynəlxalq və Milli insan hüquqlarının bizə verdiyi haqlarla bağlı müzakirəyə başlamaq olar. Hər bir vətəndaşın öz

ana dilində danışmaq hüququnun olması şagirdlərin nəzərinə çatdırılmalıdır. Dərslərdə verilmiş 7-ci tapşırıq keçid olaraq şagirdlərə “Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının prezidentinin fərmanı oxudulur. Mətnin altında verilmiş suallar kollektiv şəkildə iş-

lənir. Keçilən mətnlərin dil üslubu və xüsusiyyətlərinin araşdırılması baxımından tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Mətnlərin hansı oxşar və fərqli cəhətləri var?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 5 qrupa bölünüb I qrupa dərslikdəki 18-19-cu, II qrupa 20-21-ci, III qrupa 22-23-cü, IV qrupa 24-25-ci, V qrupa 26-29-cu tapşırıqlar verilə bilər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətnlərin dil baxımından quruluşu fərqlidir. Fərqli üslublarda, müxtəlif dil xüsusiyyətlərinə malikdirlər. Mətnin mövzusu dialoq qurmaq üçün əlverişlidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: 28-ci tapşırıq verilir.

Ev tapşırığı: Dərslikdəki 31 nömrəli tapşırığa əsasən mətn tərtib edilir.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Şagirdlər qruplararası qiymətləndirmədən istifadə edirlər. Verilmiş cədvəldə şagirdlər digər qrupları meyarlar üzrə qiymətləndirirlər.

Meyarlar	Səviyyələr			
	I	II	III	IV
Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətnlər yazır.				
Şəxsi düşüncələrinə əsaslanan mətnlər qurur.				
Üslubi xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla mətni oxumağı bacırır.				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2., 3.1.4.

MÖVZU 7

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.
- Esse yazmağı bacarır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

Biol. – 3.1.1.

RESURSLAR

müdrük kəlamlar, uğur
qazanmış insanların
həyatından faktlar,
iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

fərdi oxu, T sxemi,
müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Sizin də bir basketbol səbətiniz varmı? (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə başlamazdan öncə şagirdlərə ağ vərəqdə ortadan ikiye ayrılmış, bir tərəfində “+”, digər tərəfində “–” işarəsi qoyulmuş T sxemi təqdim edir. Həmin sxemə əsasən hansısa bir hədəf qoymağı tapşırır. Sonra isə həmin hədəfə çatan zaman əldə ediləcək-ləri müsbət faktları solda “+” işarəsinin

altında, itirə biləcəklərini isə sağda “–” işarəsinin altında yazmağı tapşırır. Şagirdlərdən nailiyyət əldə etmək üçün hədəfə gedən yolu müəyyənləşdirir. Hədəf təyin edərək ona doğru addımlayır. Bu yolda qazanacaqlarını və itirəcəklərini qeyd edirlər. Hədəf anlayışı tam anlamı ilə izah olunduqdan sonra “Sizin də bir basketbol

səbətiniz varmı?”mətninin oxusuna keçid alınır. Mətnin fərdi qaydada oxusundan sonra məzmununun aydınlaşdırılması üçün tədqiqat sualı qeyd olunur.

Tədqiqat sualı: *Hədəfə necə nail olmaq mümkündür?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünüb dərslikdə verilmiş tapşırıqlar əsasında işləyirlər. I qrupa 1-ci, II qrupa 2-3-cü, III qrupa 4-cü, IV qrupa 5-6-cı tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılıaraq təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması şagirdlərlə uğur qazanan insanların orta qəhətləri barədə təfərrüatlı məlumat qazandırır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətn insanların nailiyyətləri zəhmət nəticəsində əldə etməsindən, heç nəyin təsadüflərlə bağlı ol-mamasından bəhs edir. Hədəfi olan insanlar gərgin zəhmətlə ona nail ola bilərlər.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə həyatda nail olduqları ən böyük uğurları və buna necə nail olmaları barədə yazmaları tapşırılır.

Ev tapşırığı: “Ən böyük hədəfim” adlı esse yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanılmalıdır.

Meyarlar	Cütlər			
	I	II	III	IV
Təhliletmə				
Fikirsöyləmə				
Mətnqurma				
Əməkdaşlıq				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.1., 2.2.2.,
4.1.2.

MÖVZU 8

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər edir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Biol. – 3.1.2.

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

uğur əldə etmiş insanların həyat hekayələri, fiziki imkanları məhdud insanlar haqqında konvensiya

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

fərdi iş, qrup işi

Sizin də bir basketbol səbətiniz varmı? (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlərə evdə yazdıqları “Ən böyük hədəfim” adlı esseni oxutdurduqdan sonra onların hədəfləri lövhədə bir ağacın budaqlarında cəmlənə bilər. Daha sonra müəllim şagirdlərə “Sizə hədəfə çatmaqda nə mane olur?” sualını ünvanlaya bilər. Bütün

tün maneələrə rəğmən həyatda mübarizəni davam etdirən insanlardan nümunə göstərildikdən sonra Muniba Mazarinin uğur hekayəsinə keçid almaq olar. Dərslərdə bununla bağlı verilmiş “Məqsədim ayağa durmaq idi” mətnini oxuyaraq digər mətnlə əlaqələrini müəyyənləşdirmək olar. Hər iki mətnin dil xüsusiyyətləri oxudan

sonra müqayisəli təhlil oluna bilər. Müəllimin əsas niyyətini aşkarlamaqdan ötrü aşağıdakı xarakterdə tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Mətnin əsas ideyası nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: I qrupdakı şagirdlərə mətnin adı ilə məzmunu arasında bağlılığı əsaslandırmaq, II qrupa Munitanın həyat hekayəsinə münasibət bildirmək, III qrupa hadisələri III şəxsin dilindən yazmaq, IV qrupa mətnin ideyasını aydınlaşdırmaq tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Müəllim mətnin ideya bədii xüsusiyyətlərini vurğulamaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər. Təhlilin nəti-

cəsində mətnin xarakterik cəhətləri ilə bağlı nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Mətdən insanın həqiqətən inandığı hədəfləri olduğu təqdirdə ona heç nəyin və heç kimin mane ola bilməyəcəyi qənaətinə gəlmək olur. Munitanın qətiyyəti və həyat eşqi təqdirəlayiq hesab edilir.

Yaradıcı tətbiqetmə: *Hədəf* və *məqsəd* sözlərinin kontekstə uyğun mənasını izah etmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə 17-ci tapşırıq əsasında uğur hekayəsini yazmaları tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Özünü qiymətləndirmədən istifadə məqsəduyğundur. Şagirdlər meyarlar əsasında özlərini qiymətləndirə bilər.

Meyarlar \ Səviyyələr	I	II	III	IV
Fikrimi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardım.				
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdim.				
Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdim.				
Cəmi:				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.
- Oxuduğu mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Biol. - 3.1.1.

RESURSLAR

dil qaydaları, lüğət,
iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

fasiləli oxu, müzakirə,
suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, cütlərlə iş

Sizin də bir basketbol səbətiniz varmı? (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərin evdə hazırladıqları uğur hekayələrinin oxudulması ilə başlaya bilər. Mətnlər oxudulan zaman hər şagirdin özünəməxsus üslubunun olması, yazının qaydalarına diqqət yönəldilməlidir. Onların hazırladıqları mətnlərlə əvvəl keçilən mətnlər müqayisə olunmalı, dil xüsusiyyətləri aşkara çıxarılmalıdır. Sonra mövzular üzə-

rində dil qaydalarının tətbiqini ölçə biləcək tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Mətnin özünəməxsusluğu nədədir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cütlərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I cütə dərslikdəki 7-ci, II cütə 8-ci, III cütə 9-cu, IV cütə

10-cu, V cütə 11-ci, VI cütə 12-ci, VII cütə 13-cü, VIII cütə 14-cü, IX cütə 15-ci, X cütə 16-cı tapşırıqlar verilərək birlikdə işləmələri tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılıaraq təqdimata başlanılır. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, mətnlər dil və üslub cəhətdən bənzərdir. Rəngarənglik onları oxunaqlı edir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə Munniba Mazarinin “Məqsədim ayağa durmaq idi” mətnində fərqləndirilmiş cümlələrdə durğu işarələrini bərpa etmək və altından xətt çəkilən cümlələrdə kəmiyyət şəkilçilərinin düzgün işlənilib-şəklənməməsini aşdırmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə 18-ci tapşırığa əsasən “Hədəfim...” cümləsini tamamlayaraq mətn tərtib etmək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Müqayisəetmə, genişləndirmə, istifadəetmə, əməkdaşlıq meyarları əsasdır.

Cütlər Meyarlar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edib qiymətləndirmə										
Oxuduğu mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirmə										
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadəetmə										
Əməkdaşlıq										
Cəmi:										

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 2.2.2.,
3.1.3.

MÖVZU 10

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlənیلən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
- Mətnin əsas məzmununu saxlamaqla quruluşunu dəyişir.
- Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. - 1.1.2., 1.2.4.

Ümumi tarix – 1.1.4., 2.1.1.

RESURLAR

Sinqapur təhsilinə aid statistik faktlar, diaqram və cədvəllər, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

səsli oxu, müzakirə

İŞ FORMASI

qrup işi

Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərə 1 dəqiqə müddətində adlarını mümkün qədər çox sayda yazmağı tapşırır. Dəqiqə tamamında adlarını neçə dəfə yazdıqlarını soruşaraq bir neçə şagirdin adını və sayını lövhədə qeyd edir. Eyni tapşırığı ikinci dəfə verir. Lakin bu dəfə həmin tapşırığı sol əllə yazmağı tapşırır. Şagirdlər eyni dəqiqə həcmində eyni adı yazırlar. Lakin nəticə aşağı olur. Çünki bu dəfə sol əllə yazırdılar. Bu isə onların verdiş etdikləri

üsuldan kənar idi. Müəllim yenə də həmin şagirdlərin qarşısında sol əllə yazdıqları sayı qeyd edir. Şagirdlər müqayisədə nə qədər aşağı nəticə göstərdiklərini anlaşırlar. Onlar başa düşürlər ki, bu tapşırıq onların bacarığını aşırırdı və yaxşı tərəflərini üzə çıxarmırdı. Tapşırığın icrasından sonra şagirdlər səsli oxu ilə hissələrlə “Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq” mətnini oxuyur və bacarıqların üzə çıxarılması yolunda birincilərdən olan Sin-

qapur təhsili ilə daha yaxından tanış olurlar. Mətni araşdırmaq üçün tədqiqat sualı qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: *Sinqapur təhsilinin əsas xüsusiyyətləri hansılardır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa dərslikdəki mətndən əvvəl verilmiş sualları araşdırmaq tapşırılır. II qrupa “ən yaxşı tərəf” ifadəsinə, mətnin adına münasibət bildirmək və mətndə cavabı olmayan sualı tapmaq, III qrupa mətnin üslubunu müəyyənləşdirib xarakterik xüsusiyyətlərini yazmaq, IV qrupa mətn əsasında müəllim, valideyn və şagirdlərin vəzifələrini yazmaq tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər fikir mübadiləsi aparırlar. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün mətnin daxilində verilmiş sualdan istifadə edir. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, Sinqapur təhsili tam dəyərlərə əsaslanır və şagird şəxsiyyəti bu təhsildə birinci yerdə duran əsas amildir. Burada zəif şagird anlayışı yoxdur. Hər kəs öz imkan və bacarıqlarına uyğun inkişaf etdirilir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə fərdi şəkildə 5-ci tapşırığı hazırlamaq, 4-5 cümlə ilə mətnin annotasiyasını çıxarmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: 7-ci tapşırıq verilir və şagirdlərə Azərbaycan təhsil sistemində aparılan islahatlar barədə məlumat toplamaq, inkişafımız üçün təkliflər hazırlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Münasibətbildirmə, dəyişmə, təkmilləşdirmə meyarlarına əsaslanmaq olar.

I	II	III	IV
Fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlənən fikirlərə münasibətini bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dinlədiklərinə münasibət bildirir.	Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Mətnin quruluşunu dəyişməyə çalışır.	Mətnin quruluşunu müstəqil dəyişə bilmir.	Mətnin quruluşunu dəyişməyi bacarır.	Mətnin əsas məzmununu saxlamaqla quruluşunu dəyişir.
Mətni təkmilləşdirməyə çalışır.	Mətni struktur cəhətdən sərbəst təkmilləşdirməyi bacarmır.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirmək bacarığına malikdir.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.3., 1.2.4.,
4.1.3., 4.1.4.

MÖVZU 11

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurur.
- Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

İnform. – 3.3.2.

RESURSLAR

dərslik

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə

İŞ FORMASI

fərdi iş

Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ev tapşırığına əsasən şagirdlər Azərbaycan təhsil sistemində aparılan islahatlar barədə topladıqları məlumatları təqdim edirlər. Bir neçə şagirdin təhsilin inkişafı ilə bağlı hazırladıqları təkliflər lövhədə qeyd olunur. Şagirdlərin təklifləri ümumiləşdirilir. Daha

sonra ev tapşırığına əsasən hazırlanmış mətnin dil quruluşu “Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq” mətni ilə müqayisəsi üçün mətnin dil xüsusiyyətləri araşdırılır. Bu məqsədlə tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: “*Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq*” mətninin səciyyəvi xüsusiyyətləri hansılardır?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qrup şəklində tapşırıqları icra edirlər. I qrupa dərslərdəki 8, 9, 10-cu, II qrupa 11, 12, 13-cü, III qrupa 14, 15, 16-cı, IV qrupa 17, 18, 19-cu, V qrupa 20, 21, 22-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müxtəlif işlərə özlərini məsul bilən şagirdlər gördükləri işlərin hesabatını verirlər. Təqdimatlar dinlənildikdən sonra geniş müzakirələr aparılır və nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyən edirlər ki, mətn terminologiya

cəhətdən rəngarəng, mövzu baxımından aktualdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: 23-cü tapşırığa əsasən mətnin xülasəsini yazmaq tapşırılır. Bu tapşırıq əsasında şagirdlər gələcəkdə annotasiya yazmaq bacarığına yiyələnəcək. Bu isə onlarda ümumiləşdir-mə bacarığının formalaşması ilə nəticələnəcək.

Ev tapşırığı: Dərslərdəki 24-cü tapşırıq evə verilir və şagirdlərə mətni sadələşdirərək yığcam xülasəsini yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Şagird özünüqiymətləndirməsi ilə aparıla bilər. Şagird uyğun xanada qeyd işarəsini qoymalıdır.

Meyarlar \ Səviyyələr	I	II	III	IV
Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qururam.	★			
Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edirəm.		★		
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edirəm.	★			
Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazıram.			★	
Şagirdin adı, soyadı, atasının adı:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.4.,
4.1.1.

MÖVZU 12

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
- Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.2.

Azərbaycan tarixi – 3.1.2.

RESURSLAR

məqalə nümunələri,
şablonlar

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
beyin həmləsi, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Hər uşağın ən yaxşı tərəfini üzə çıxarmaq (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərslə dərslə ki evə verilən tapşırığın oxunması ilə başlayır. Tapşırıq əsasən şagirdlər mətni sadələşdirib, daha yığcam şəkildə təqdim etməlidirlər. Təqdimat bitdikdən sonra müəllim anlayışın çıxarılması üsulu ilə yeni dərslə keçid alır. Bunun üçün aşağıdakı sxemin göstərilməsi məqsəduyğundur:

Şagirdlər bu xüsusiyyətlərin məqaləyə aid olduğunu dəqiqləşdirirlər. Müəllim şagirdlərə məqalənin yazılma qaydasını izah edir və yazılması üçün təlimat nümunəsi nümayiş etdirir.

Tədqiqat sualı: *Məqalə yazı növünün hansı xüsusiyyətləri var?*

Tədqiqatın aparılması: Tədqiqat aparılması üçün şagirdlərə məqalə nümunələri verilir. Şagirdlər qruplarda məqalə nümunələrini araşdırır və yazılma ardıcılığını öyrənirlər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq fikir mübadiləsi və müzakirə aparılır. Müzakirə zamanı tədqiqat xarakterli suallar verilir. Suallardan

istifadə etmək tədqiqatın xarakterinin açılması üçün faydalıdır.

Nəticələrin çıxarılması: Təqdimatlardan sonra məlum olur ki, məqalə ən aktual yazı növlərindəndir. Gündəlik məlumatları qəzet və jurnallardan, KİV-dən məqalələr vasitəsilə almaq mümkündür.

Yaradıcı tətbiqetmə: Məqalə nümunəsi üçün plan tutmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Evdə “Azərbaycanda təhsil” haqqında məqalə hazırlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhlil etmə, təqdim etmə, istifadə etmə meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

I	II	III	IV
Məlumatları təhlil etməyə çalışır.	Məlumatları seçməyi bacarır.	KİV-dən aldığı məlumatları ümumiləşdirir.	KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
Təqdimat etməyə çalışır.	Fikirlərini təqdim edir.	Mövzu ilə bağlı təqdimat edir.	Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
Cümlə konstruksiya- larından məqsəd- yönlü istifadə etməyə çalışır.	Cümlə konstruksi- yalarını fərqləndi- rir.	Cümlə konstruksi- yalarından istifadə edir.	Cümlə konstruksiya- larından məqsədyönlü istifadə edir.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏYƏ NÜMUNƏ

KSQ №1

İLK SATINALMA VASİTƏSİ

İbtidai icma quruluşunun son mərhələlərində, onun tədricən dağıldığı dövrdə ayrı-ayrı icmalar, tayfalar arasında məhsulun məhsula dəyişdirilməsi, yəni mübadilə edilməsi baş vermişdir. Bu o zaman mümkün olmuşdur ki, ayrı-ayrı icmalar öz tələbatından artıq qalan qida məhsullarını başqa icmalarda olan digər məhsullarla dəyişdirmək yolu ilə mübadiləyə daxil olmuşlar. Bu, icmalar, tayfalar arasında təsadüfi hallarda, bəsit formalarında mübadilə münasibətləri idi. Məsələn, bir icmada hasil edilən ov əti o icma üzvlərinin tələbatından artıq qaldıqda, onlar bunu qəbilələrdə artıq olan meyvə və s. ərzaq malları ilə mübadilə edə bilmişlər. Əlbəttə, eyni əmək məhsulunu, məsələn, balığı balığa dəyişdirmək mənasızdır. Mübadilə isə bir cür faydalı məhsulu başqa bir faydalı əmək məhsuluna müəyyən miqdar nisbətində dəyişdirilməsi deməkdir.

İlk pul maldarlıqla məşğul olan tayfalarda meydana gəlmişdir. Məhz buna görə də hesab edirlər ki, latın sözü olan “pekuniya” – pul, “pekus” – mal-qara sözündən yaranmışdır. Pul vasitəsi kimi həm də mal-qaradan istifadə olunurdu. Təsadüfi deyil ki, “kapital” sözü latın dilindəki “caput” sözündən götürülüb. Caput sözünün mənası isə “baş” deməkdir, çünki mal-qaranı başla sayardılar. Bu zaman pul kimi, əvvəlcə mis, tunc, qurğuşun və s. daha sonralar isə gümüş, xüsusən də qızıldan istifadə edilməyə başlandı. Digər metallardan fərqli olaraq qızıl, gümüş öz təbiətinə görə yekcinsdir və karroziyaya uğrayıb xarab olmur.

İlk kağız pullar Çində meydana gəldi. Çin hökuməti ağır dəmir pullar buraxdırdı. İnsanlar onları tacirlərdə saxlayır, yerinə isə qəbz alırdılar.

Tədricən pulları metaldan (mis, tunc, gümüş, qızıl) hazırlamağa başladılar. İlk qızıl sikkələr 2500 il bundan əvvəl Lidiyada (Kiçik Asiyanın qərb hissəsi) meydana gəldi. Sonuncu Lidiya hökmdarı Krez haqqında belə bir deyim qalıb: “Krez kimi”.

Şərq slavyanları ərəblərlə ticarət edərkən pul vasitəsi kimi xəz dərilərdən istifadə edirdilər. Rusiyada rublun da öz tarixi var. Monqol tatarlarının yürüşləri zamanı gümüş külçələr pul vasitəsi kimi işlənir və “qırvna” adlanırdı. Bir qırvnaya 200 dələ dərisi verirdilər. Rahatlıq üçün qırvnanı tən ortadan böldülər və “rubit” sözündən rubl alındı. Qəpik anlayışını isə İvan Qroz-nının anası gətirib. Çünki pulun üzərində əlində nizə olan atlı dayanmışdır. Nizə rus dilində “kopyo” olduğu üçün pul da kopeyka adlandı.

1. Mübadilə etmək dedikdə aşağıdakılardan hansı nəzərdə tutulur?

- A) almaq B) satmaq C) dəyişmək D) silmək

2. Mübadilə nə zaman baş verir?

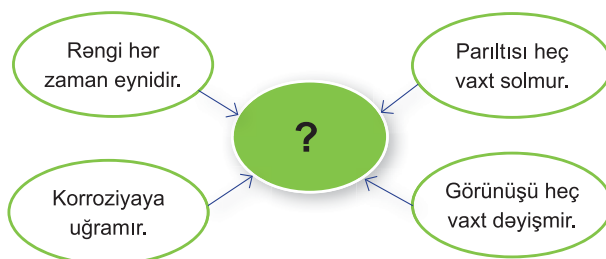
3. Mətnədən alınma sözlərə aid beş nümunə seçin.

4. “..... isə bir cür faydalı məhsulu başqa bir faydalı əmək məhsuluna müəyyən miqdar nisbətində dəyişdirilməsi deməkdir” nöqtələrin yerinə hansı söz yazılmalıdır?

- A) Təsərrüfat B) Mübadilə C) Tədavül D) Nisbət

5. Birinci abzasda fikrə münasibət bildirən sözləri seçin.

6. Anlayışın çıxarılması üsulu ilə tapşırığı həll edin.

7. Mətnədəki miqdar saylarını seçin. Onlardan hansını sıra sayı ilə əvəzləmək olar?

8. Mətnədə pul hazırlanmasında istifadə olunan metallardan hansının adı səhv yazılıb?

- A) gümüş B) mis C) tunç D) titan

9. Mətnin birinci abzasındakı *o* və *bu* təyin, yoxsa mübtəda qismində işlənib?

10. Mətnədə verilmiş nöqtələrin yerində hansı söz olmalıdır? “Krez kimi...”

- A) kasıbdır B) acizdir C) varlıdır D) eybəcərdir

11. Sözlərdən birinin yazılışında səhvə yol verilmişdir.

- A) ömrün B) oğlun C) şəkilin D) ağzı

12. Biri qeyri-müəyyən miqdar sayı deyil.

- A) üç-dörd B) çox C) xeyli D) birinci

13. Hansı sıra sayının yazılışı səhvdir?

- A) 55-ci B) XVI C) VII-ci D) altmışıncı

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
- Mətni üslubuna uyğun oxuyur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2.
Azərb. tarixi – 1.3.1.
Ümumi tarix – 1.1.2.

RESURSLAR

orfoqrafiya lüğəti, Amalya Qasimovanın “Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi” məqaləsi, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, debat, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə ev tapşırığının yoxlanması ilə başlayır. Sonra beyin həmləsi üsulundan istifadə edib ilk dünyəvi məktəbin Azərbaycanda hansı şəhərdə açılmasını şagirdlərdən soruşa bilər. “Bakı” cavabı alındıqdan sonra bu məktəb haqqında məlumat verilə bilər.

“1887-ci ildə Həbibbəy Mahmudbəyov institutu bitirir. Sultanməcid Qənizadə ilə bir yerdə Bakıya dönür və elə

həmin il onlar ilk özəl rus-müsəlman məktəbini açirlar. Bu, Azərbaycanda maarifin inkişafında böyük hadisə olur və maarifin gələcək inkişafının istiqamətini müəyyənləşdirir. Qısa müddətdə həmin məktəb məşhurlaşır və 1891-ci ildə dövlət təminatına keçirilir. Sonradan bu tip məktəblər Azərbaycanda geniş yayılır”.

Daha sonra məktəblərin geniş vüsət alması, Gəncədə qızlara təhsil verən məktəbin əsasının qoyulmasına keçid almaq mümkündür. Bu dövrün maarifçilərinin qadınların təhsili uğrunda mübarizəsinə diqqəti cəlb edərək mətnin oxusuna başlamaq mümkündür. Mətnin oxusundan sonra debat aparmaq üçün tədqiqat sualı müəyyənləşdirilməlidir.

Tədqiqat sualı: *O dövrdə qadınların təhsili nə dərəcədə zəruri idi?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər iki qrupa bölünərək birinci qrup problemin zəruriliyini əsaslandırır, ikinci o dövr üçün qadınların təhsilindən daha vacib başqa amillərin olmasının tərəfdarı olduğunu bildirir. Debat bitdikdən sonra arqumetlər əsaslandırılır. Birinci yarımqrupa 1-2-ci, ikinci yarımqrupa 3-5-ci tapşırıqlar verilə bilər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır.

Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, qadınların təhsil alması cəmiyyəti rifaha qovuşdura bilər. Təhsil ən mühüm özünü təsdiq vasitəsidir. Qadınların təhsil alması, savadlanması, dünyagörüşünü artırması istiqamətində bu gün ölkədə mühüm işlər görülür.

Yaradıcı tətbiqetmə: 4-cü tapşırıq üzrə işləmək tapşırıla bilər.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə 6-cı tapşırıq əsasında qadının təhsilli olmasını əsaslandırmaq tapşırıla.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Münasibətbildirmə, uzlaşdırma, təqdimetmə, oxuma meyarları diqqətdə saxlanılmalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III
Öyrəndiyim sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edə bilirəm.			
Mətni üslubuna uyğun oxuyuram.			

MƏZMUN STANDARTLARI

3.1.2., 3.1.3.,
4.1.3., 4.1.4.

MÖVZU 14

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mətnin strukturunu təkmilləşdirir.
- Müxtəlif yanaşmalara əsasən mətnlər qurur.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- Sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.3.

Azərbaycan tarixi – 1.2.2.

RESURSLAR

mətnlərin müqayisəli
təhlil sxemi

İŞ ÜSULLARI

fəsiləli oxu, müzakirə,
Venn diaqramı

İŞ FORMALARI

kollektiv, cütlərlə iş,
qrup işi

Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ötən dərsdə şagirdlərə evə 6-cı tapşırıq əsasında qadının təhsilli olmasını əsaslandırmaq tapşırılmışdı. Tapşırıq əsasında şagirdlər düşüncələrini paylaşır. Daha sonra müəllim səhifə 38–39-dakı mətnlərin oxusuna keçid alır. Daha sonra mətnlər müqayisə olunur. Mətnin altındakı suallar kollektiv müza-

kirə olunur və tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Mətnlərin xarakterik cəhətlərinə görə hansı oxşar və fərqli xüsusiyyətləri var?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünüb I qrupa 7-8-ci, II qrupa

9-10-cu, III qrupa 12-ci, IV qrupa 13-cü tapşırıqları hazırlamaq tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Qrupların təqdimatından sonra mətnlərin üslub baxımından təhlili aparılır.

Nəticələrin çıxarılması: Tədqiqat nəticəsində müəyyənləşir ki, mətn canlı xalq dilinə yaxındır. Mətnlər dil qaydalarından keçilmişlərin təkrarı baxımından da səmərəlidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: 11-ci tapşırığa əsasən sxemi şərh etmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Felyetonla satiranın dilini müqayisə etmək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Təkmilləşdirmə, mətnqurma, üslubu-bilmə meyarlarına əsaslanmaq olar.

I	II	III	IV
Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirməyə çalışır.	Mətni təkmilləşdirmək bacarığına malikdir.	Mətni təkmilləşdirməyi bacarır.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.
Müxtəlif yanaşmalara əsasən mətn qurmağa çalışır.	Müxtəliflipli mətnlər qurur.	Yanaşmalara əsasən mətnlər qurur.	Müxtəlif yanaşmalara əsasən mətnlər qurur.
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etməyə çalışır.	Durğu işarələrindən istifadə edir.	Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.	Nitqin düzgünlüyünü təmin edən durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
Sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazmağa çalışır.	Sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazma qaydalarını öyrənir.	Üslubi çalarlara uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazmağa çalışır.	Üslubi çalarlara uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mətnin strukturunu təkmilləşdirir.
- Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 1.1.3.

RESURSLAR

kompyuter, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

müzakirə, Venn diaqramı

İŞ FORMALARI

kollektiv və qrup işi

Gəncə Müsəlman Qız Məktəbi (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərin evdə felyetonla satiranın dilini müqayisə edərək hazırladıqları tapşırığın oxunması ilə başlayır. Sənəd dilinin xüsusiyyətlərinə keçid almaq üçün bu tapşırıq məqsədmüvafiqdir. Daha sonra dərslik-

də verilmiş tapşırıqların icrası işçi qruplarda davam etdirilir.

Tədqiqat sualı: *Mətnlərin özünəməxsus cəhətləri hansılardır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlərin I qrupu 14-15-ci, II qrupu felyetonun,

III qrupu “Ata nəsihəti” mətnlərinin altında verilən sualları cavablandırır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər tapşırıqları qruplarda araşdırırlar. Mətnə uyğun olan sualları cavablayırlar.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə tədqiqat sualının cavabı müəyyənləşir. Fel-yeton və satiranın xüsusiyyətləri üzə çıxarılır.

Yaradıcı tətbiqetmə: “Ata nəsihəti” mətnini nəsrə yazmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə “Dəli Kür” filminə baxmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanmaq olar.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III
Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.			
Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.			

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 16

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

RESURSLAR

məşhur kitabxanaların statistik məlumatları, şəkillər, dünya kitabxanalarından məlumatlar, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

fərdi oxu, anlayışın çıxarılması, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Mətn (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərslə başlamazdan əvvəl şagirdlərə belə bir sual verir: “Qədim yunanlar hansı məkanların üzərinə “burada ölümlər yaşayır, lallar danışır” yazırdılar?”

“Kitabxana” sözü alınandan sonra şagirdlərə dünyanın ən məşhur kitabxanaları

haqqında məlumat verilir. Anlayış izah olunduqdan sonra mətnin oxusuna keçid alınır. Mətnin fərdi qaydada oxusundan sonra məzmunun aydınlaşdırılması üçün tədqiqat sualı qeyd olunur.

Tədqiqat sualı: *Kitabın insan həyatında rolu nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünüb dərslərdə verilmiş tapşırıqlar əsasında işləyirlər. I qrupa 1-2-ci, II qrupa 3-4-cü, III qrupa 5-7-ci, IV qrupa 8-11-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması şagirdlərlə uğur qazanan insanların ortaq cəhətləri barədə təfərrüatlı məlumat qazandırır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətn bəşəriyyətin

ən böyük nailiyyətlərindən hesab olunan kitabxanalardan bəhs edir. Kitab insanın ən yaxın sirdəşidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: 6-cı tapşırıq verilə bilər.

Ev tapşırığı: Dünyanın qədim kitabxanaları barədə məlumat toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhlilətmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanılmalıdır.

Meyarlar \ Səviyyələr	I	II	III	IV
Təhlilətmə				
Fikirsöyləmə				
Mətnqurma				
Əməkdaşlıq				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.1., 2.2.2.,
4.1.2.

MÖVZU 17

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin məzmununu saxlayaraq strukturunu dəyişir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 1.1.3.

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

diaqramlar, cədvəllər,
internet materialları

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, diaqram-
larla iş, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Mətn (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Evdə dünyanın qədim kitabxanaları barədə məlumat toplayan şagirdlər təqdimat edirlər. Daha sonra müəllim şagirdlərə “Sizcə, yaxşı kitabxana necə olmalıdır?” sualını ünvanlaya bilər. Suala cavab alındıqdan sonra 9-cu tapşırığın icrasına keçid al-

maq mümkündür. Tapşırığın icrası üçün aşağıdakı xarakterdə tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Üzərində işlədiyiniz diaqram mətnlə ifadə oluna bilərmi?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlərə kollektiv şəkildə 9-cu tapşırığın üzərində

çalışaraq diaqramı mətnə çevirmək, daha sonra isə qruplarda növbəti tapşırıqlar üzərində işləmək tapşırığı verilir. I qrupa 10-cu, II qrupa 11-12-ci, III qrupa 13-14-cü, IV qrupa 15-16-cı tapşırıqları yerinə yetirmək tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Tapşırıq əsasında məlumat mübadiləsinə başlanılır. Şagirdlər təhlil nəticəsində məlumatları müqayisə edir və ümumiləşdirərək nəticə çıxarır.

Nəticələrin çıxarılması: İstənilən diaqramı mətnə çevirmək, sözlə ifadə etmək mümkündür.

Yaradıcı tətbiqetmə: 17-ci tapşırığın icrası tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə “Beynəlxalq oxu günü” tədbiri üçün ssenari hazırlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Şagirdlərin özünü-qiymətləndirmədən istifadəsi məqsədəuyğundur.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Fikrimizi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardıq.				
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdik.				
Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdik.				

MƏZMUN STANDARTLARI

2.1.2., 2.2.3.,
3.1.2., 4.1.3.

MÖVZU 18

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.
- Oxuduğu mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir.
- Müxtəlif yanaşmalara və şəxsi düşüncələrə əsasən mətn qurur.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Coğ. – 3.1.1.

RESURSLAR

dil qaydaları, lüğət,
iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

fasiləli oxu, müzakirə,
suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Mətn (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərin evdə hazırladıqları ssenarinin oxudulması ilə başlaya bilər. Mətnlər oxudulan zaman hər şagirdin özünəməxsus üslubunun olması, yazının qaydalarına diqqət yönəldilməlidir. Onların hazırladıqları mətnlərlə əvvəl keçilən mətnlər müqayisə olunmalı, dil xüsusiyyətləri aşkara çıxarılmalıdır.

Daha sonra 19-cu tapşırıqda verilmiş sxemdən istifadə etməklə publisistik mətn hazırlamaq şagirdlərə həvalə edilir. Tapşırığı ölçə biləcək tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Publisistik mətnin hansı xüsusiyyətləri var?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlərə fərdi şəkildə tədqiqat xarakterli tapşırıq verilir. Məlumatlardan istifadə edən şagirdlər publisistik üslubda mətn hazırlayır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, publisistik mətn geniş ictimaiyyət üçün nəzərdə tutulur. Mövzu

aktual, dil rəvan, tələblərə uyğun qurulmalıdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə kitab rəflərindən 10 kitabın adı və müəllifini yazmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Bir kitabın annotasiyasını yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Müqayisəetmə, genişləndirmə, istifadəetmə meyarları əsasdır.

Səviyyələr	Meyarlar			
	I	II	III	IV
Oxuduğum mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edib qiymətləndirdim.				
Oxuduğum mətnin məzmununa əlavələr etməklə genişləndirdim.				
Müxtəlif yanaşmalara və şəxsi düşüncələrimə əsasən mətn qurdum.				
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etdim.				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 2.1.1.,
2.2.2., 3.1.3.

MÖVZU 19

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlənilən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
- Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
- Mətnin əsas məzmununu saxlamaqla quruluşunu dəyişir.
- Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.1.

Fiz. – 3.2.2.

Kim. – 4.3.1.

RESURSLAR

Doroti Meri Kroufut
Hodgkinin həyatını əks
etdirən şəkillər, məlumatlar

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə,
suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Doroti Meri Kroufut Hodgkin (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərdən İnfeksion xəstəliklər və onların müalicəsi üçün lazım olan hansı preparatları tanıdıqlarını soruşur. İlkin variantlar alınaraq beyin həmləsi keçirilir. Tapşırığın icrasından sonra şagirdlər səsli oxu ilə “Doroti Meri Kroufut Hodgkin” mətnini oxuyur və tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Alimin bəşəriyyətə töhfəsini necə dəyərləndirirsiniz?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa mətnə əsasən Doroti Hodgkini səciyyələndirmək, II qrupa 1–3-cü tapşırıqlar, III qrupa 4–5-ci,

IV qrupa 6-7-ci tapşırıqlar üzərində işləmək tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər fikir mübadiləsi aparırlar. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, mətn böyük tədqiqatçı alimin həyatından bəhs edir. Dorotinin elmə və insanlığa verdiyi böyük töhfələr misilsizdir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə fərdi şəkildə Azərbaycanın məşhur kimyaçı

alimləri və elmə verdikləri töhfələr barədə yazmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Doroti Meri Kroufut Hodgkinin kəşf etdiyi dərman preparatlarının istifadə olunduğu sahələr haqqında araşdırma aparmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Mənasibətbildirmə, izahetmə, dəyishmə, təkmilləşdirmə meyarlarına əsaslanmaq olar.

I	II	III	IV
Fikirlərə şəxsi münasibət bildirməyə çalışır.	Dinlənən fikirlərə münasibətini bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dinlədiklərinə münasibət bildirir.	Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edə bilmir.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməkdə çətinlik çəkir.	Sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməyə çalışır.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
Mətnin quruluşunu dəyişməyə çalışır.	Mətnin quruluşunu müstəqil dəyişə bilmir.	Mətnin quruluşunu dəyişməyi bacarır.	Mətnin əsas məzmununu saxlamaqla quruluşunu dəyişir.
Mətni təkmilləşdirməyə çalışır.	Mətni struktur cəhətdən sərbəst təkmilləşdirməyi bacarmır.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirmək bacarığına malikdir.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.3., 1.2.4.,
4.1.3., 4.1.4.

MÖVZU 20

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurur.
- Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

RESURSLAR

iş vərəqləri, sxem, lüğət

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə

İŞ FORMASI

qrup işi

Doroti Meri Kroufut Hodgkin (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ev tapşırığına əsasən şagirdlər Doroti Meri Kroufut Hodgkinin kəşf etdiyi dərman preparatlarının istifadə olunduğu sahələr haqqında apardıqları araşdırmaları təqdim edirlər. Daha sonra ev tapşırığına əsasən hazırlanmış mətnin dil quruluşu Doroti Meri Kroufut Hodg-

kin mətni ilə müqayisə olunur. Müqayisəni dəqiq aparmaq üçün mətnin dil xüsusiyyətləri araşdırılır. Bu məqsədlə tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: “Doroti Meri Kroufut Hodgkin” mətni hansı dil xüsusiyyətlərinə malikdir?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qrup şəklində tapşırıqları icra edirlər. I qrupa 8-9-cu, II qrupa 11-12-ci, III qrupa 13-14-cü, IV qrupa 15–17-ci, V qrupa 18-19-cu tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müxtəlif işlərə özlərini məsul bilən şagirdlər gördükləri işlərin hesabatını verirlər. Təqdimatlar dinlənildikdən sonra geniş müzakirələr aparılır və nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyən edirlər ki, mətn terminologiya

cəhətdən rəngarəng, mövzu baxımından maraqlıdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Mətnə işlənən termin və ümumişlək sözlər qruplaşdırılır.

Ev tapşırığı: Dərslikdəki 20-ci tapşırıq evə verilir və mətnqurma tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrup özünüqiymətləndirməsi ilə aparıla bilər. Şagird uyğun xanada qrupdakı fəaliyyətini əks etdirən qeyd işarəsini qoymalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurduq.	★			
Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar etdik.		★		
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etdik.	★			
Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazdıq.			★	
Şagirdin adı, soyadı, atasının adı:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.3., 1.2.4.,
3.1.4., 4.1.4.

MÖVZU 21

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurur.
- Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Qruplarda təqdimat hazırlayır.
- Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

İnform. – 1.1.2.

RESURSLAR

iş vərəqləri, təqdimat nümunəsi, lüğət

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə

İŞ FORMASI

qrup işi

Təqdimatın hazırlanması (2 saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Anlayışın çıxarılması üsulu əsasında aparılır. Bunun üçün aşağıdakı sxemdən istifadə edilir.

Təklif
xarakterlidir.

Şəxs haqqında
məlumat verilir.

?

Yuxarı təşkilata
yazılır.

Gün, ay, il
göstərilir.

“Təqdimat” sözü alındıqdan sonra sənəd növü haqqında dərslikdə verilmiş məlumat şagirdlərə oxudulur və izah olunur.

Tədqiqat sualı: *Təqdimatın hansı xüsusiyyətləri var?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplarda sinif nümayəndəsinin namizəd-

liyinin təqdim olunması üzərində təqdimat forması işləyirlər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Qrupların liderləri işləri təqdim edir. Təqdimatlar dinləndikdən sonra geniş müzakirələr aparılır və nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyən edirlər ki, təqdimat işgüzar sə-nəd növüdür. Ərəbcə “təqdim olunan” deməkdir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Özünüz barədə təqdimat hazırlayın.

Ev tapşırığı: Şagird Elmi Cəmiyyə-tinə sədr seçimi ilə bağlı təqdimat hazır-lamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrup özünüqiymət-ləndirməsi ilə aparıla bilər. Şagird uyğun xanada qrupun fəaliyyətini əks etdirən qeyd işarəsini qoymalıdır.

Meyarlar	Qruplar			
	I	II	III	IV
Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurduq.				
Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar etdik.				
Qruplarda təqdimat hazırladıq.				
Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazdıq.				
Şagirdin adı, soyadı, atasının adı:				

KIÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏYƏ NÜMUNƏ

KSQ №2

QƏDİM MƏBƏD

Atəşgah Bakıya gələrək burada məskunlaşan və əslən şimali Hindistandan olan sinkhlər təriqətinə mənsub hind icması tərəfindən inşa edilmişdir. Atəşgahın orta əsr karvansaralarını xatırladan konstruksiyası planda qapalı beşguşə formasında olub, vaxtilə zəvvarlara xidmət üçün istifadə edilən 24 hücrədən və bir otaqdan ibarətdir. Qapalı beşguşəli divarların əmələ gətirdiyi həyətin ortasında rotunda şəklində ibadətqah var. Məbədin ortasındakı quyudan çıxan təbii qaz (metan) bir vaxtlar gecə-gündüz zəbanə çəkərək yanarmış. Atəşgah inşa edilərkən məbədin gumbəzinin dörd küncü üzərində də içərisində yanan qazın şölə saçdığı daş piyalələr quraşdırılıb. Klassik dördbucaqlı formasında olan “Od məbədi”nin özü isə hər tərəfdən açıq olan giriş qapıları ilə əhatələnib. Məbədin Balaxanı kəndi istiqamətində olan şimal divarındakı tağın üstündə hind dilində kitabə quraşdırılmışdır. Digər hücrələrin girişi üzərində də hind əlifbası ilə həkk olunmuş belə kitabələr vardır. İyirmi belə kitabədən yalnız biri farscadır.

Məbədin şimal-şərq tərəfində hazırda içərisi tamamilə daşla doldurulmuş dördkünc çala vardır. Vaxtilə burada ölmüş hindlilərin cəsədlərinin “müqəddəs od”da yandırıldığı güman olunur. Atəşgahın cənub-şərq tərəfində daşla doldurulmuş daha bir quyu var. Tədqiqatçılar bunun su quyusu olduğunu zənn edirlər.

Ümumilikdə isə Suraxanı Atəşgahı əsas məbədin özündən, hind guşənişnlərinin hücrələrindən və zəvvarlar üçün otaqlardan ibarətdir. Bəzi tarixçilərin qənaətinə görə, Atəşgahı hindlilərin planı əsasında yerli ustalar tikmişlər. İslamaqədərki şərq memarlığının mövcud elementləri və stilistikası ilə o qədər də uyuşmayan Atəşgah bütün dövrlərdə səyyahların, yazıçıların, rəssamların, alimlərin nəzər-diqqətini xüsusilə cəlb edib.

Maraqlı cəhət orasındadır ki, bu “Od məbədi” kimyaçı alim Mendeleyevi, məşhur rus rəssamı Vasili Vereşşagini, fransız yazıçısı Aleksandr Dümanı (ata), Nobel qardaşlarını, Cəvahir-ləl Nehrunu, İndira Qandini, dünya şöhrətli kinorejissor Rac Kapuru, şərqşünas alim Dornu və bir çox məşhur şəxsiyyətləri də özünə cəlb edib. Suraxanı Atəşgahında gördüklərindən çox heyrətlənən Düma özünün “Qafqaz səfəri” adlı əsərində bu “Od məbədi”ni olduqca emosional və heyrətamiz bir qələmlə təsvir etmişdir. O bu barədə belə yazıb: “Bakıdan atəşpərəstlərin müqəddəs məbədi Atəşgaha gedəndə yolun yarından çoxu dəniz qırağı ilə uzanırdı. Mənzil başına çatmağımız iki saat çəkdi. Təpəliyə qalxdıqda qarşıda təsəvvürə gəlməyən qəribə bir mənzərə açıldı. Atəşgah dövrəsindəki binalar ovuc içi kimi görünürdü. Külək əsdikcə yanan alovun dilləri sanki qəribə rəqslər edir, gah bulaq kimi qaynayır, gah dalğa tək yan-yörəyə hücum edib şahə qalxır, gah da gözlənilmədən ucalırdı. Elə bir təsəvvür yaranırdı ki, guya külək alovla oynayır, onlar bir-birinə sarılır, sonra bir-biri ilə əlbəyaxa olurlar. Külək nə qədər cəhd edirdisə, odu, alovu söndürə bilmirdi”.

Həç də təsadüfi deyil ki, dünyanın unikal turizm guşələrindən olan Abşeron yarımadası və bu məkandakı qədim tarixə malik maddi-mədəniyyət abidələri Azərbaycana gələn hər bir əcnəbi qonaqda xalqımızın zəngin keçmişi və təkrarsız mədəniyyəti barədə güclü təəssürat ya-

radır. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 19 dekabr 2007-ci ildə Suraxanıdakı Atəşgah ərazisinin “Atəşgah məbədi” Dövlət tarix-memarlıq qoruğu elan edilməsi ilə bağlı imzaladığı sərəncam mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Sözügedən dövlət sənədinin preambula hissəsində deyilir: “Qədim əsrlərdən bəri Azərbaycanda yanan təbii əbədi odlar insanların dini etiqadlarına güclü təsir göstərmiş və oda sitayiş etmək inancı yaratmışdır. İnsanların məbəd kimi qəbul etdiyi yerlərdən biri də Bakı şəhəri Suraxanı rayonunda indiki Atəşgah məbədinin ərazisi olmuşdur. XVII–XVIII əsrlərdə qədim atəşpərəstlər məbədinin qalıqları üzərində, təbii qazın çıxdığı əbədi məşəlin yerində inşa edilmiş bu məbəd 24 hücrədən və mərkəzi səcdəgahdan ibarətdir. Hazırda Atəşgah məbədi “Şirvanşahlar Sarayı Kompleksi” Dövlət tarixi-memarlıq qoruq-muzeyinin filialı kimi fəaliyyət göstərir, lakin onun özünəməxsusluğu, unikalılığı və UNESCO-nun Dünya İrsinin İlkin siyahısına daxil edilməsi “Atəşgah məbədi” abidəsinin müstəqil fəaliyyəti və mühafizəsinə zərurət yaradır”. Bu sərəncam həm də ulu tariximizə hörmət, zəngin keçmişimizə qayğının təzahürüdür.

1. Verilmiş hissələrdən hansı Atəşgah kompleksinə aid deyil?

- A) Atəşgah məbədi
- B) Moizə hücrələri
- C) Zəvvar otaqları
- D) Hücrələr

2. “Müqəddəs od” nə üçün istifadə olunurdu?

- A) Soyuqdan qorunmağa
- B) Qızınmaq üçün
- C) Ölüləri yandırmağa
- D) Atəşgahı alovlandırmağa

3. Mətnə Atəşgahla bağlı belə bir məlumat verilməyib:

- A) Atəşgah oda sitayiş məqsədilə inşa edilib.
- B) Təbii qazın çıxdığı əbədi məşələ malikdir.
- C) UNESCO-nun “Dünya irsinin ilkin siyahısı”na daxil edilib.
- D) 24 hücrədən ibarətdir.

4. “Atəşgah” məbədi bu gün üçün hansı aktuallığı kəsb edir?

5. Ölkəmizdəki atəşpərəstlər dəfn adətinə görə hansı qrupa daxil idi?

- A) Atəşilər
- B) Badilər
- C) Abilər
- D) Xakilər

6. Alimlərdən hansının tədqiqatları Atəşgahla bağlıdır?

- A) Maxaxaputra
- B) V.Sisoyev
- C) B.Dorn
- D) Berdyayev

7. Mətnə bəzi ifadələrin dırnaqda işlənmə səbəbini qeyd edin.

8. Mürəkkəb sözlərə aid 5 nümunə seçin.

9. Hansı söz başlanğıc formada deyil?

- A) yoldaşlığımız
- B) fırtına
- C) gəmiçilik
- D) tikinti

10. Yalnız sadə sözlər göstərilmiş sıranı tapın.

- A) ələk, bələk, kələk
- B) kömək, ətək, lələk
- C) kəpənək, ləçək, dirək
- D) ürək, dilək, xərək

11. Yiyəlik halda olan neçə söz var?

evi, küçənin, həyətdə, anama, dəftərin, ürəyin, dəvəyə

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

12. Əlamət bildirən sifətlər hansı cərgədədir?

- A) gözəl, qayğıkeş
B) sarı, qara
C) şirin, rəngli
D) mehriban, qayğıkeş

13. Sözlərdən birində “-daş” şəkilçi deyil.

- A) sirdaş
B) yoldaş
C) qardaş
D) əməkdaş

14. Sözlərdən birini həm ümumi isim, həm xüsusi isim kimi işlətmək olmaz?

- A) Sevinc
B) Arzu
C) Həmid
D) Səadət

15. Azaltma dərəcəsində olan sifəti seçin.

- A) sapsarı
B) tünd-yaşıl
C) qara
D) qırmızımtıl

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.
Coğ. – 1.3.2.

RESURSLAR

Zəlimxan Yaqubun seçilmiş əsərləri, Azərbaycan xəritəsi, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

auksion, fərdi oxu, müzakirə

İŞ FORMALARI

cütlərlə, fərdi iş

Təbiət Allahın şah əsəridi (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərslə qanunsuz ağac kəsilməsini əks etdirən video görüntülərlə başlaya bilər. Qanunda bunun cəzası barədə müzakirə aparıla bilər. Daha sonra Zəlimxan Yaqubun “Təbiət Allahın şah əsəridi” şeiri oxunaraq şagirdlərlə müzakirə olunur. Aşağı siniflərdə təbiətə aid keçilən şeirlərin adı auksionla soruşulur.

Tədqiqat sualı: *Şeirin əsas məzmunu nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cütlərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I cütə dərslərdəki 1-ci, II cütə 2-ci, III cütə 3-cü, IV cütə 4-cü, V cütə 5-ci, VI cütə 6-cı, VII cütə 7-ci, VIII cütə 8-ci, IX cütə 9-cu, X cütə

10-cu, XI cütə 11-ci, XII cütə 12-ci tapşırıq verilərək birlikdə işləmələri tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması şagirdlərə ölkəmiz barədə təfərrüatlı məlumat qazandırır. Təbiətsevərlik hislərinin aşılması müzakirədə ön planda olmalıdır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, şəir təbiətimizin tərənnümünə həsr olunub. Şair bu şəirində vətəndaş mövqeyini ortaya qoyub.

Yaradıcı tətbiqetmə: 13-cü tapşırığa əsasən sxemi tamamlamaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: 25-ci tapşırığa əsasən “Azərbaycan dünyam mənim” adlı təqdimat hazırlamaq tapşırılır. Təqdimatın planı əvvəlcədən şagirdlərə elan olunmalıdır. Plan əsasında şagirdlər daha dəqiq istiqamət götürə bilər.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanılmalıdır.

Cütlər Meyarlar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.												
Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.												
Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.												
Əməkdaşlıq												
Cəmi:												

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.1., 2.2.2.,
4.1.2.

MÖVZU 2

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər edir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 3.1.2.
Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

təqdimat nümunəsi, sxem,
təqdimat planı, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, beyin
həmləsi, müzakirə,
suallar

İŞ FORMALARI

fərdi iş, qrup işi

Təbiət Allahın şah əsəridi (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlər evdə hazırladıqları görüntülü təqdimatı nümayiş etdirir. Daha sonra təqdimatın dili ilə şeirin dili Venn diaqramı ilə müqayisə olunur. Şeirin dil xüsusiyyətləri müqayisəli təhlildən

sonra verilmiş tədqiqat sualı ilə araşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Şeir hansı dil xüsusiyyətlərinə malikdir?*

Tədqiqatın aparılması: I qrupdakı şagirdlərə 14–16-cı, II qrupa 17–19-cu,

III qrupa 20-21-ci, IV qrupa 22-23-cü tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə:

İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Müəllim mətnin ideya bədii xüsusiyyətlərini vurğulamaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər. Təhlilin nəticəsində şeirin xarakterik cəhətləri ilə bağlı nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şeirin yüksək ideya-bədii xüsusiyyətlərə malik ol-

ması aydınlaşır. Şeirin axıcılığı, dilin ahəngdarlığı baxımından şairin sənətkarlığı heyratlayıqdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: 24-cü tapşırığa əsasən ailə ağacı çəkmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Azərbaycanın dilbər güşələrinin bədii təsvirini vermək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Özünüqiymətləndirmədən istifadə məqsədəuyğundur. Şagirdlər meyarlar əsasında özlərini qiymətləndirə bilərlər.

Səviyyələr	Meyarlar			
	I	II	III	IV
Fikrimi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardım.				
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdim.				
Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdim.				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 2.1.1.,
2.2.2., 3.1.3.

MÖVZU 3

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlənilən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
- Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
- Mətnin əsas məzmununu saxlamaqla quruluşunu dəyişir.
- Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4.

Ümumi tarix – 1.1.4., 2.1.1.

RESURLAR

Səttar Bəhlulzadənin əsərlərindən fotolar, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

karusel, səsli oxu, müzakirə

İŞ FORMASI

qrup işi

Ömürdən etüdlər (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərə ötən dərs Azərbaycanın dilbər güşələrinin sözlə təsvirini verməyi tapşırırmışdı. Şagirdlər ev tapşırığını oxuduqdan sonra müəllim onlara “Dilbər guşələrimizi, gözəl mənzərələri daha necə, hansı yolla təsvir etmək olar?” sualını verir. Şagirdlərdən rəsm sözünü alan müəllim hansı məşhur rəsamlarımızın olmasını soruşa bilər. Rəs-

samların adı karusellə dairəvi formada yazıla bilər. Səttar Bəhlulzadənin adını aldıqdan sonra mətnin oxusuna keçmək olar. Mətn oxunduqdan sonra araşdırmaq üçün tədqiqat sualı qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: *Səttar Bəhlulzadənin mədəniyyətimizə qatdığı dəyəri necə izah edərsiniz?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa 2-3-cü, II qrupa 4-5-ci, III qrupa 6-7-ci, IV qrupa 8-9-cu, V qrupa 10-11-ci sualları hazırlamaq tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər fikir mübadiləsi aparırlar. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə sualdan istifadə edir. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, mətn Azərbaycanın dahi rəssamı Səttar Bəhlulzadənin həyatından bəhs edir. Bu rəssamın fırçası ilə bütün Azərbaycan rənglərə boyanıb. Mil-

lilik onun rəsmlərində əsas meyar hesab edilir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə 1-ci tapşırığa əsasən fərdi şəkildə tablo üzərində iş aparmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: 25-ci tapşırığa əsasən evdə Səttar Bəhlulzadənin yaradıcılığı haqqında məlumat toplayaraq mətn qurmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Münasibətbildirmə, izahetmə, dəyişmə, təkmilləşdirmə meyarlarına əsaslanmaq olar.

I	II	III	IV
Fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlənən fikirlərə münasibətini bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dinlədiklərinə münasibət bildirir.	Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edə bilmir.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməkdə çətinlik çəkir.	Sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməyə çalışır.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
Mətnin quruluşunu dəyişməyə çalışır.	Mətnin quruluşunu müstəqil dəyişə bilmir.	Mətnin quruluşunu dəyişməyi bacarır.	Mətnin əsas məzmununu saxlamaqla quruluşunu dəyişir.
Mətni təkmilləşdirməyə çalışır.	Mətni struktur cəhətdən sərbəst təkmilləşdirməyi bacarmır.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirmək bacarığına malikdir.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.3., 1.2.4.,
4.1.3., 4.1.4.

MÖVZU 4

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurur.
- Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Azərbaycan tarixi – 1.1.1., 1.3.1.
Ədəbiyyat – 3.1.3.

RESURSLAR

klaster, tapşırıq nümunələri, lüğət

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə

İŞ FORMASI

fərdi iş

Ömürdən etüdlər (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ev tapşırığına əsasən şagirdlərin Səttar Bəhlulzadənin yaradıcılığı haqqında topladığı məlumat oxunur. Azərbaycanca təsviri sənət sahəsində onun rolu aydınlaşdırılır. Səttar Bəhlulzadənin əsərlərinin adları klasterdə verilir. Şagirdlərin təklifləri ümumiləşdirilir. Daha sonra ev tapşırığına əsasən hazırlanmış mətnin dil

quruluşu “Ömürdən etüdlər” mətni ilə müqayisə olunur. Müqayisəni dəqiq aparmaq üçün mətnin dil xüsusiyyətləri araşdırılır. Bu məqsədlə tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: “Ömürdən etüdlər” mətnində hansı dil xüsusiyyətləri əksini tapıb?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qrup şəklində tapşırıqları icra edirlər. I qrupa dərslərdəki 12-13-cü, II qrupa 14-15-ci, III qrupa 16-17-ci, IV qrupa 18-19-cu, V qrupa 20-21-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müxtəlif işlərə özlərini məsul bilən şagirdlər gördükləri işlərin hesabatını verirlər. Təqdimatlar dinləndikdən sonra geniş müzakirələr aparılır və nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyən edir ki, mətn terminologiya cə-

hətdən olduqca rəngarəng, mövzu baxımından aktualdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: 23-cü tapşırığa əsasən mətnə kursivlə verilmiş cümlələrə araşdırmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə “Təbiətin rəngləri” mövzusunda məqalə hazırlamaq üçün məlumat toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Şagirdin qrupdakı fəaliyyətinin özünüqiymətləndirilməsi ilə aparıla bilər. Şagird uyğun xanada qeyd işarəsini qoymalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qururam.	★			
Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edirəm.		★		
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edirəm.		★		
Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazıram.				
Şagirdin adı, soyadı, atasının adı:				

MƏZMUN STANDARTLARI

3.1.1., 3.1.4.,
4.1.3., 4.1.4.

MÖVZU 5

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə müxtəlif mətnlər yazır.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.3.

RESURSLAR

məqalə planı

İŞ ÜSULLARI

müzakirə, cəld yazı

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Ömürdən etüdlər (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ev tapşırığına əsasən şagirdlər məqalə hazırlamaq üçün topladıqları məlumatları oxuyur. Oxunan məlumatların dil xüsusiyyətləri araşdırılır. Daha sonra dərslikdəki məqalə planı müzakirə

olunur. Şagirdlər fikirlərini fərdi qaydada məqalədə bildirirlər.

Şagirdlər “Təbiətin rəngləri” mövzuna uyğun müstəqil məqalə yazırlar.

Qiymətləndirmə: Şagirdin fərdi fəaliyyətinin özünüqiymətləndirilməsi ilə aparıla bilər. Şagird uyğun xanada qeyd işarəsini qoymalıdır. Məqalələrin yoxlanılmasına növbəti saatda davam etmək mümkündür. Qalan məqalələri də eyni meyarlarla qiymətləndirmək mümkündür.

Səviyyələr	I	II	III	IV
Meyarlar				
Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətn qurdum.	★			
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etdim.		★		
Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazdım.		★		
Şagirdin adı, soyadı, atasının adı:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 1.2.2.,
2.2.1.

MÖVZU 6

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirir.
- Fikir və mülahizələrini əsaslandırır.
- Üslubunu nəzərə almaqla mətni oxuyur.

İNTEQRASIYA

Coğ. – 4.1.2.

Kim. – 3.1.1.

RESURSLAR

suyun tərkibi haqqında
sxem, kimyəvi formulu,
atalar sözləri kitabı

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
müzakirə

İŞ FORMALARI

qrup işi, fərdi iş

Təmiz su sağlamlığın təməlidir (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlaya bilər. Şagirdlərə H_2O formulu göstərilir və bu formulun nəyə aid olması soruşulur. Su cavabı alındıqdan sonra şagirdlərdən suyun hansı faydaları olması soruşulur. Mövzu ətrafında müzakirə aparıldıqdan sonra 1-ci tapşırığa uyğun olaraq “Təmiz su sağlamlığın təməlidir” mətninin oxusuna keçid

alınır. Dərslikdəki birinci tapşırığa əsasən mətn hissələrlə oxunur. Mətnin oxusundan sonra tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Suyun insan həyatında əhəmiyyəti nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa dərslik-

dəki 2-ci, II qrupa 3-cü, III qrupa 4-cü, IV qrupa 5-ci tapşırıqları birlikdə işləmələri tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Qruplar suyun mənfi və müsbət cəhətlərini araşdırır, təqdimatlar dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, suyun müsbət cəhətləri olduğu kimi, mənfi cəhətləri də vardır.

Yaradıcı tətbiqetmə:
*“Bir inci saflığı varsa da suda,
 Artıq içiləndə dərd verir o da”.*

Verilmiş misralarda dahi Nizami nə demək istəyir? Şairin fikirlərini nəsrə çevirib münasibət bildirin.

Ev tapşırığı: 6-cı tapşırığa əsasən “Su mühafizə zonalarının, onların sahil mühafizə zolaqlarının ölçülərinin, sərhədlərinin və istifadəsinin müəyyən edilməsi” Qaydaları ilə tanış olmaq verilir.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Münasibətbildirmə, fikri əsaslandırma, düzgün oxuma meyarlarına əsaslanmaq olar.

Meyarlar	Səviyyələr			
	I	II	III	IV
Dinlədiyi məlumatlara münasibətbildirmə				
Fikirlərini əsaslandırma				
Mətni üslubuna uyğun oxuma				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

2.1.2., 3.1.3.,
4.1.2.

MÖVZU 7

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.
- Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirir.
- Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Coğ. – 4.1.2.

RESURSLAR

lüğət, “Su mühafizə zonalarının, onların sahil mühafizə zolaqlarının ölçülərinin, sərhədlərinin və istifadəsinin müəyyən edilməsi” Qaydaları, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin hesabatları

İŞ ÜSULLARI

klaster, suallar, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Təmiz su sağlamlığın təməlidir (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlər evdə 6-cı tapşırığa əsasən “Su mühafizə zonalarının, onların sahil mühafizə zolaqlarının ölçülərinin, sərhədlərinin və istifadəsinin müəyyən edilməsi” qaydaları ilə tanış olublar. Qaydaların mahiyyətini

anlamaqdan ötrü tədqiqat sualı tərtib olunur.

Tədqiqat sualı: *Qaydaların əsas mahiyyəti nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər yarımqruplara bölünür və iki yarımqrupda

qaydaların mahiyyətini araşdırırlar. Anlaşılmayan söz, fikir və ifadələri dəqiqləşdirmək üçün terminlər lüğətindən istifadə olunur.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Yarımqruplarda fəaliyyət göstərən şagirdlər fikirlərini şifahi qaydada təqdim edirlər. Qaydaları bəndlər üzrə şərh edərək əsas mahiyyətini aydınlaşdırıb nəticə çıxarırlar.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər tədqiqat nəticəsində müəyyənləşdirirlər ki, su hövzələri daim mühafizə altında saxla-

nılmalı, hər cür çirkəbdən, bakteriyalardan qorunmalı, onların yaxınlığında infeksiya yayan mənbələr olmamalıdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: 12-ci tapşırığa əsasən debat aparılır.

Ev tapşırığı: Sudan qənaətlə istifadə barədə təkliflər hazırlayın.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Müqayisəetmə, təkmilləşdirmə, istifadəetmə meyarları nəzərə alınmalıdır. Qrupların özünüqiymətləndirməsinə əsaslanmaqla cədvəl doldurulur.

Səviyyələr				
	I	II	III	IV
Mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə etdik.				
Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirdik.				
Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə etdik.				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.2., 2.2.3.,
3.1.1., 4.1.1.

MÖVZU 8

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mətnlə bağlı əsaslandırılmış fikir söyləyir.
- Mətnə əlavələr etməklə genişləndirir.
- Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə edir.
- Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətn qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.2.1.

Azərbaycan tarixi – 1.3.1.

RESURSLAR

plastik butulka, pambıq,
sterilizə olunmuş və çirkli
su, susuz torpaq, qurumuş
ağac şəkilləri

İŞ ÜSULLARI

klaster, müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

qrup işi, kollektiv iş

Təmiz su sağlamlığın təməlidir (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə qabaqlayıcı tapşırığa əsasən başlayır. Evdə suya qənaətlə bağlı hazırladıqları təklifləri oxuyan şagirdlər lövhədə bu təklifləri şəxsləndirirlər. Ümumi fikirləri xüsusiləşdirdikdən sonra dərs davam etdirilir.

Tədqiqat sualı: *Mətnlə hazırladığınız təkliflərin dil xüsusiyyətləri arasında hansı oxşar və fərqli cəhətlər var?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qrup şəklində tapşırıqların icrasına başlayırlar.

yırlar. I qrup 7-ci, II qrup 8-9-cu, III qrup 10-cu, IV qrup 11-ci tapşırıqları işləyir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər hazırladıqları tapşırıqlarla tədqiqatın xarakterini açırlar. Müəllim tədqiqat işini daha da səmərəli etmək üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edir. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Mətnlər bəddii və publisistik üslublardadır. Hər üslubun özünəməxsus cəhətləri vardır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Plastik butulka və pambıq şagirdlərə verilir. Onlara sterilizə olunmuş təmiz suyun alınması qaydası öyrədilir. Çirkli su pambıqdan süzülərək təmizlənir.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə su çərməsi ilə bağlı milli dəyərlərimizi araşdırmaları tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Fikirsöyləmə, mətnə əlavəetmə, cümləqurma, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanılmalıdır.

I	II	III	IV
Mətnlə bağlı əsaslandırılmış fikir bildirməyə çalışır.	Mətnlə bağlı fikir söyləyir.	Mətnlə bağlı fikirlərini ümumiləşdirir.	Mətnlə bağlı əsaslandırılmış fikir bildirir.
Mətnə əlavələr etməyə çalışır.	Mətnə qismən əlavələr edir.	Mətnə etdiyi əlavələr uyğunluq təşkil edir.	Mətnə öz əlavələrini etməklə genişləndirir.
Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə etməyə çalışır.	Cümlə konstruksiyalarından istifadə edir.	Müxtəlif cümlə konstruksiyalarından istifadə edir.	Cümlə konstruksiyalarından məqsədə uyğun şəkildə istifadə edir.
Üslubi xüsusiyyətlərə uyğun mətn qurmağa çalışır.	Mətnin üslubi xüsusiyyətlərini bilir.	Mətn qurarkən üsluba riayət edir.	Üslubi xüsusiyyətləri tam ödəyən mətn qurur.

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.
- Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Bio. – 3.1.1.

İnform. – 1.1.3.

RESURSLAR

statistik məlumatlar,
eko saytlardan istinadlar,
iş vərəqləri, diaqram
nümunələri

İŞ ÜSULLARI

T sxemi, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv və fərdi iş

Təmiz su sağlamlığın təməlidir (IV saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərin evdə su çərşənbəsi ilə bağlı hazırladıqları məlumatların oxudulmasından başlayır. Çərşənbə adətləri, suyun müqəddəsliyi, pis yuxunu suya danışib rahatlanmaq anlayışları, türk xalqlarının inancları, qorxan insana su vermək, suyu kiçiyə vermək adətləri geniş təhlil olunur. Daha sonra

suyun saxlanma şəkilləri ilə bağlı məlumatlar oxunur və tədqiqata başlanılır.

Tədqiqat sualı: *Su haqqında oxuduğunuz məlumatları necə ümumiləşdirərdiniz?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qrupda karusel şəklində 13-cü tapşırığı

yerinə yetirir, suyun müsbət və mənfi cəhətlərini yazaraq təqdimata başlayırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə:

Su ilə bağlı oxunan son mətnlər müqayisə olunur. Suyun ümumi faydaları, T sxemi əsasında mənfi və müsbət cəhətləri aydınlaşdırılır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, su evdə, məişətdə və təbiətdə daim müqəddəs hesab olunan məfhumdur. “Su qədər təmiz” anlayışı əbəs yerə deyilməmişdir. Suyun təmizliyi daim diqqət altında saxlanılmalıdır. Çünki nə təmiz su böyük fəsadlara yol açə bilər.

Yaradıcı tətbiqetmə: Su haqqında məlumat toplamaq üçün mənbələrin siyahısını müəyyənləşdirmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə müstəqil olaraq su haqqında material toplamaq tapşırılır. Bu materiala əsasən növbəti dərstdə onlar məqalə yazmalı olacaqlar.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanmaq olar.

Meyarlar	Göstəricilər		
	Əla	Yaxşı	Kafi
Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.			
Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.			

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 1.2.1.,
3.1.1.

MÖVZU 10

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- KİV-dən aldığı məlumatlara münasibət bildirir.
- Fikrini fərqli üslublarda ifadə edir.
- Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətn yazır.

İNTEQRASIYA

İnform. – 1.1.3.
Ədəb. – 3.1.3.

RESURSLAR

məqalə nümunələri,
faktoloji məlumatlar

İŞ ÜSULLARI

problem situasiya,
cəld yazı

İŞ FORMASI

fərdi iş

Təmiz su sağlamlığın təməlidir (V saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərin evdə su ilə bağlı topladıqları faktların oxudulması ilə başlaya bilər. Daha sonra səh. 77-dəki məlumatlar oxunaraq onların topladığı faktlarla müqayisə edilməlidir. Müqayisədən sonra şagirdlərə məqalə yazmaq tapşırıla bilər.

Tədqiqat sualı: *Su haqqında məqalə yazmaq üçün nələri bilməliyik?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər fərdi şəkildə su haqqında məqalə yazırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Hazırlanan məqalələrin bir neçəsi oxunur. Məqalənin tələblərinə və meyarlara

uyğunluğu nəzərdən keçirilir və bəzi düzəlişlər edilir. Qalan məqalələrin növbəti dərstdə oxunması nəzərdə tutulur.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, məqalələr oxunanları əks etdirir. Şagirdlər işə yaradıcı yanaşaraq öz əlavələrini etmişlər.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə müstəqil olaraq su haqqında yazdıqları məqalə-

ləri təkmilləşdirmək və əlavələr etmək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanmaqla fərdi qaydada şagirdi qiymətləndirmək olar.

Göstəricilər	I	II	III	IV
Meyarlar				
KİV-dən aldığı məlumatlara münasibət bildirir.				
Fikrini fərqli üslublarda ifadə edir.				
Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətn yazır.				

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏYƏ NÜMUNƏ

KSQ №3

AZƏRBAYCANIM

Azərbaycan öz sahəsi və əhalisinə görə Cənubi Qafqazın həm quru, həm də dəniz sərhədlərinə malik olan ən iri dövlətidir. Onu şimaldakı qonşusu olan Rusiyadan Böyük Qafqaz sıra dağları ayırır, şimal-qərbdə o, Gürcüstanla həmsərhəddir, Kiçik Qafqaz sıra dağları onu qərbdə Ermənistandan, cənubda isə İrandan ayırır, cənub-qərbdə onu İrandan həmçinin Talış dağları ayırır. Dəniz sərhədi Azərbaycanı Qazaxıstan və Türkmənistandan ayırır.

Ölkənin ən sıx əhalisi olan rayonları Abşeron yarımadası, Lənkəran ovalığı və Şirvan düzənliyindədir. Burada, əsasən, pambıqçılıq rayonları yerləşən yarımşəhra Kür-Araz ovalığından fərqli olaraq bir çox növ meyvələr yetişir. Müxtəlif növ təsərrüfatların inkişafına respublikada müxtəlif təbiət şəraitlərinin mövcudluğu səbəb olur, çünki burada iqlim qurşaqları isti və rütubətli subtropiklərdən tutmuş qarlı dağlara qədər, torpaqlar isə dağ-çəmən süxurlarından boz torpaq və sarı torpağa qədər, dağ-meşə torpağından çürüntülü karbonata qədər, çimlidən torfluya qədər təmsil olunur.

Azərbaycanın 1250 çayından ən irisi Kür çayıdır, onun ən iri qolları isə Araz, Alazan və İori çaylarıdır, bu çaylar ölkənin şimal-şərq hissəsində axan əksər çaylar kimi respublikanın 800 km-dən artıq sahillərini əhatə edən Xəzər dənizinə tökülür. Dünyada ən iri göl olan Xəzərdən başqa, Azərbaycanda Göygöl, Hacıqabul, Böyükşor və digər göllər vardır.

Azərbaycanın torpaqları faydalı qazıntılarla: filiz və polimetal, inşaat materialları, neft və qazla zəngindir. Ölkənin zəngin və cürbəcür faunası Qafqaz maralları, cüyürlər, ceyranlar, ərəbdovşanları, gürzələr, ilanlar, qabanlar, boz ayılar, vaşaqlar, bəbirlər və hətta dağ keçiləri ilə təmsil olunur. Nadir növ heyvan və bitkilərin qorunub saxlanması üçün respublikada qoruqlar yaradılmışdır. Ən iri qoruq Qızılağac qoruğudur. Burada 200 növdən çox köçəri quş: qızılqaz, ördəklər, vağlar, qarabatdaqlar, qutanlar qışlayır. Dəmirağac, zəlkova, pterocarya, şabalıd yarpaqlı palıd ağacı, ağcaqayın, ürək yarpaqlı qızılağac kimi nadir ağac növləri Hirkan qoruğunda bitir. Həmçinin Zaqatala, Turyançay, Göygöl qoruqları da məşhurdur, burada ibtidai insanın sakin olduğu yerlərə məxsus material mədəniyyəti əşyalarına rast gəlmək mümkündür.

Azərbaycanın gözəl iqlim və müalicəvi su kurortları təbii sərvətlər içərisində xüsusi yer tutur. Azərbaycanda çoxsaylı mineral çeşmələr vardır: Badamlı, Sirab, Darıdağ, Turşsu, Qayaltı, Slavyanka, Şıx, Suraxanı, Xaltan, Xaşı, Cimi və s. ölkədə çoxdan tanınmışdır, Naftalan neftinin nadir müalicəvi xüsusiyyətləri isə bütün dünyada məşhurdur. Orta əsrlərin Yaxın Şərq coğrafiyaçıları hesab edirdilər ki, cənnət Azərbaycanın ərazisində yerləşir. Azərbaycanlıların əksəriyyəti bu fikirlə razıdır.

Azərbaycan qədimdən “odlar ölkəsi” adlandırılır. Buna səbəb səthə yaxın yerləşən neft və qaz yataqları idi. Torpaqdan qalxan bu alov məşəlləri qədimdə adamlara çox güclü təsir bağışlayırdı. Buraya XIX əsrin sonuna qədər Hindistandan atəşpərəstlər ziyarətə gəlirdilər. Onların məbədləri bu günə qədər Bakının yaxınlığında Abşeron yarımadasında qalmışdır. Buradan Bizans sirli “yunan alovu” üçün neft aparırdı.

1. Ölkənin ən sıx əhalisi nə üçün məhz Abşeron yarımadası, Lənkəran ovalığı və Şirvan düzənliyində məskunlaşıb?
- A) İsti və quru təbiəti var.
B) İqlimə əsasən
C) Dənizə yaxınlıq üçün
D) Balıqçılıq inkişaf edib
2. Ölkədə müxtəlif növ təsərrüfatların inkişafına nə səbəb olur?
- A) Küləyin mövcudluğu
B) Suyun bolluğu
C) Təbiət şəraitinin müxtəlifliyi
D) Dağlıq ərazinin üstünlüyü
3. Ölkə ərazisində belə bir torpaq növünə rast gəlinmir:
- A) Çürüntülü karbonatlı
B) Ala torpaq
C) Çimli
D) Torflu
4. Sadalananlardan hansı Azərbaycan ərazisində fəaliyyət göstərən qoruqlardan deyil?
- A) Qızılağac
B) Gıryançay
C) Zaqatala
D) Türyançay
5. XIX əsrin sonunda hindliləri Bakıya gətirən nə idi?
- _____
- _____
6. Hansı söz əcnəbilər üçün Azərbaycanı simvolizə edən üç sözdən biri deyil?
- A) Heyvanlar
B) Günəş
C) Neft
D) Meyvələr
7. Mətdən sıra saylarına nümunə seçin.
- _____
- _____
8. Həqiqi və məcazi mənası olan beş söz seçin.
- _____
- _____
9. Mətdə hansı xüsusi isimləri ümumi isim kimi işlətmək olar?
- _____
- _____
10. Mətnə aid beş açar söz yazın.
- _____

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 11

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Coğ. – 2.1.2., 2.1.7
Ədəb. – 2.1.2.

RESURSLAR

mineral ehtiyatlar barədə
proqnozlar, mineralogiya
xəritəsi, Naxçıvanın
tarixinə dair kitablar,
krossvord, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

klaster, krossvord,
müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərslə başlamazdan əvvəl şagirdlərə boş xanalar və qarışıq düzülmüş hərflər verir:

Q N Ə Ş İ A N H A C

Verilmiş hərflərin Azərbaycanda bir məkanın qədim adı olması qeyd edilməlidir.

N	Ə	Q	Ş	İ	C	A	H	A	N
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Cahanın naxışı – Naxçıvan adını aldıqdan sonra müəllim şagirdlərdən “bu torpağa nə üçün cahanın naxışı deyirdilər?” sualını soruşur. Lövhədə klaster çəkilir. Naxçıvanın bütün təbii sərvətləri qeyd olunur. Mineral sulara diqqət çəkilir və ayrıca şəxələndirilir. Klaster bitdikdən sonra mineral sular barədə təfərrüatlı məlumat verən “Təbii bulaqlar muzeyi –

Naxçıvan” mətni oxunur. Tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Naxçıvanın hansı mineral sərvətləri var?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünüb dərslərdə verilmiş tapşırıqlar əsasında işləyirlər. I qrupa 3-4-cü, II qrupa 5-6-cı, III qrupa 7-9-cu, IV qrupa 11-12-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılıaraq təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması şagirdlərə Naxçıvanın təbii sərvətləri barədə təfərrüatlı məlumat qazandırır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, bəşəriyyətin ən dəyərli nemətlərindən biri olan suyun, demək olar ki, bütün müalicəvi növləri Naxçıvanda mövcuddur.

Yaradıcı tətbiqetmə: 10-cu tapşırığa əsasən termin kimi işlənən sözləri müəyyənləşdirmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: 8-ci tapşırığa əsasən Ural şəhəri haqqında məlumat toplayıb Naxçıvanla müqayisəli təhlilini aparmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanılmalıdır.

Meyarlar	Qruplar			
	I	II	III	IV
Təhliletmə				
Fikirsöyləmə				
Mətnqurma				
Əməkdaşlıqetmə				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər edir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 1.1.3.

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

Ural və Naxçıvan mədənlərindən fotoşəkillər, müqayisəli cədvəllər, internet materialları

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Evdə Uralın təbiətinə dair toplanmış materiallar sinifdə Venn diaqramı vasitəsilə Naxçıvanın təbiəti ilə müqayisəli şəkildə təhlil oluna bilər. Daha sonra dərslikdəki 1-2-ci mətnlər oxunaraq evdə toplanmış mate-

rialın dili ilə oxşar və fərqli cəhətləri araşdırıla bilər. Hər iki tapşırığın icrası üçün aşağıdakı xarakterdə tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Üzərində işlədiyiniz mətnlərin xarakterik xüsusiyyətləri hansılardır?*

Tədqiqatın aparılması: I qrupdakı şagirdlərə verilmiş mətnlərin üslubunu müəyyənləşdirmək və xüsusi isimlərin yazılış qaydalarına əməl etməklə 13-cü, II qrupa mətnlər əsasında cədvəl və ya sxem hazırlamaqla 14-cü, III qrupa yaşadıkları ərazinin mineral suları barədə təqdimat hazırlamaqla 15-ci, IV qrupa durğu işarələrini bərpə etməklə mötərizədən uyğun ifadəni seçmək və 16-cı tapşırığı icra etmək tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılıaraq təqdimata başlanılır. Şagirdlər təhlil nəticəsində məlumatları müqayisə edir və ümumiləşdirərək nəticə çıxarır.

Nəticələrin çıxarılması: Məlumatlardan bəlli olur ki, mətnlər struktur və məzmun baxımından bənzərdir.

Yaradıcı tətbiqetmə: “Oxuduqlarım mənə deməyə əsas verir ki, Azərbaycan...” fikrini yaradıcı şəkildə genişləndirmək tapşırığı verilir.

Ev tapşırığı: Evdə şagirdlərə yaradıcı tətbiqdə tamamladıqları cümləni genişləndirərək mətn tərtib etmələri tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrupların özünüqiymətləndirmədən istifadəsi məqsəduyğundur. Şagirdlər meyarlar əsasında özlərini qiymətləndirə bilirlər.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Fikrimizi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardıq.				
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdik.				
Grammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdik.				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.
- Oxuduğu mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.2.1.

RESURSLAR

terminoloji lüğət, terminlərin izahı ilə bağlı qayda, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

söz assosiasiyası, müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, qruplarla iş

Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərin evdə genişləndirdikləri mətnlərin oxusu ilə başlayır. Mətnlər oxudulan zaman hər şagirdin özünəməxsus üslubunun olmasına və yazının qaydalarına diqqət yönəldilməlidir. Onların hazırladıqları mətn-

lərlə əvvəl keçilən mətnlər müqayisə olunmalı, dil xüsusiyyətləri aşkara çıxarılmalıdır. Daha sonra hazırladıqları mətnlərdə terminlərə diqqət yönəldilməli terminin işlənmə məqamına aid elmi üslubla bağlı qayda oxudulmalıdır. Sonra 22-ci tapşırıq

əsasında “Dağıdıcı təsirə malik su ən böyük həyat mənbəyidir” mövzusunda təqdimat hazırlamaq tapşırıla bilər.

Tədqiqat sualı: *Suyun hansı dağıdıcı təsiri ola bilər?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara təqdimat hazırlamaq tapşırılır. Onlar müxtəlif fikirləri ümumiləşdirərək vahid təqdimat hazırlayırlar. Daha sonra hər qrupa dərslərdən fərqli tapşırıqlar verilir. I qrupa 17-ci, II qrupa 18-ci, III qrupa 19-cu, IV qrupa 20-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, su böyük dalğalar, daşqınlar, tufanlar, qasırğalar şəklində dağıdıcı qüvvəyə malik ola bilər. Çaylar daşan zaman ətrafdakı bütün infrastrukturunu məhv edə bilər. Daşqın və seldən qorunmaq üçün müəyyən məsafədən yaxında yaşayış obyektləri tikilməməlidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə dərslərdəki 21-ci tapşırığı fərdi qaydada işləmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə Azərbaycanın mineral suları barədə məlumat toplamaq tapşırıla bilər.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Müqayisəetmə, genişləndirmə, istifadəetmə, əməkdaşlıq meyarları əsasdır.

Meyarlar \ Səviyyələr	I	II	III	IV
Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edib qiymətləndirmə				
Mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirmə				
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etmə				
Əməkdaşlıq				
Cəmi:				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətnlər yazır.
- Şəxsi düşüncələrinə əsaslanan mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.2.1.

Azərbay. tarixi – 1.3.1.

RESURSLAR

esse qaydaları, qiymətləndirmə meyarları

İŞ ÜSULLARI

müzakirə, esse

İŞ FORMALARI

fərdi iş, qrup işi

Təbii bulaqlar muzeyi – Naxçıvan (IV saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ötən dərstdən şagirdlərə evdə Azərbaycanın mineral suları barədə məlumat toplamaq tapşırılmışdı. Dərslindəki tapşırığa əsasən şagirdlərin evdə topladıqları məlumat “Azərbaycanda mine-

ral sular” mövzusunda esse şəklində yazılmaq üçün bu dərs tədqiqatın aparılması mərhələsində tapşırıq kimi verilə bilər. Bunun üçün müəllim əvvəlcə şagirdləri esse yazı növünün quruluşu, məzmunu ilə

yaxından tanış edir. Daha sonra esselərin qiymətləndirilməsində istifadə olunan meyarlar şagirdlərin nəzərinə çatdırılır.

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 23-cü tapşırığa əsasən “Azərbaycanda mineral sular” mövzusunda esse yazırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Növbəti dərstdə esselərin müzakirəsi keçir

rilə bilər. Bunun üçün esselər oxudulmalı və qiymətləndirmə meyarlarına uyğunluğu yoxlanılmalıdır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Şagirdlər fərdi qiymətləndirmədən istifadə edirlər. Verilmiş cədvəldə şagirdlər özlərini meyarlar üzrə qiymətləndirirlər.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə esse yazdım.				
Şəxsi düşüncələrimə əsaslanan esse qurdum.				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

Coğ. – 1.3.2.

RESURSLAR

Zəlimxan Yaqubun seçilmiş əsərləri, Azərbaycan xəritəsi, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

auksion, fərdi oxu, müzakirə

İŞ FORMALARI

cütlərlə, fərdi iş

Bu torpaq üçün yaşa! (1 saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərə Azərbaycan himnini oxutmaqla başlaya bilər. Daha sonra 1-ci tapşırığa uyğun olaraq Zəlimxan Yaqubun Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Gününə həsr etdiyi şeirin oxusuna keçid alınır və şeir

oxunaraq şagirdlərlə müzakirə olunur. Azərbaycana həsr olunmuş şeirlərin müəllifləri auksion üsulu ilə şagirdlərdən soruşulur. Tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Şeirin əsas ideyası nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cüt-
lərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli
suallar ünvanlanır. I cütə 4-cü, II cütə
5-ci, III cütə 6-cı, IV cütə 7-ci, V cütə
8-ci, VI cütə 9-cu, VII cütə 10-cu, VIII
cütə 11-ci, IX cütə 12-ci, X cütə 13-cü
tapşırıq verilərək birlikdə işləmələri tap-
şırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə:
İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır.
Təqdimatların xarakterinin açılması şagird-
lərə ölkəmiz barədə təfərrüatlı məlumat
qazandırır. Vətənpərvərlik hislərinin aşı-
lanması müzakirədə ön planda olmalıdır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər
müəyyənləşdirirlər ki, şeir Ana vətənin
tərənnümünə həsr olunub. Şair bu şeirin-
də vətəndaş mövqeyini ortaya qoyub.

Yaradıcı tətbiqetmə: 14-cü tapşırığa
əsasən sxemi şərh etmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Zəlimxan Yaqubun ke-
çilən şeiri haqqında ətraflı məlumat top-
layaraq çıxış hazırlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə
əsasən standartların səviyyələri üzrə apa-
rılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma
meyarları diqqətdə saxlanılmalıdır.

Meyarlar	Cütlər									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.										
Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.										
Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.										

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər edir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 3.1.2.

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

təqdimat nümunəsi, sxem,
təqdimat planı, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, beyin
həmləsi, müzakirə,
suallar

İŞ FORMALARI

fərdi iş, qrup işi

Bu torpaq üçün yaşa! (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlərə evdə Zəlimxan Yaqubun şeiri haqqında ətraflı məlumat toplayaraq çıxış hazırlamaq tapşırığı verilmişdi. Şagirdlərin çıxışları dinlənərək müzakirə

olunur. Daha sonra 2-ci tapşırıqdakı mətn oxunur. Şeirin dil xüsusiyyətləri ilə çıxışın və yeni oxunmuş mətnin dil xüsusiyyətləri Venn diaqramı ilə müqayisəli təhlil olunur və tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Şeir, çıxış və yeni oxunmuş mətnin dil xüsusiyyətləri arasında hansı oxşar və fərqli xüsusiyyətlər var?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər daha yaxşı müqayisə aparmaq məqsədilə şeiri nəsrə çevirirlər. Müqayisə əsasında şeirin, mətnin və çıxışın xüsusiyyətləri arasındakı fərq aydın görünür. Daha sonra I qrupa 16-cı, II qrupa 17-ci, III qrupa 18-ci, IV qrupa 21-ci tapşırıq verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Müəllim mətnin ideya bədii xüsusiyyətlərini vurğulamaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər. Təhlilin

nəticəsində şeirin xarakterik cəhətləri ilə bağlı nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şeirin dili poetik, çıxışın dili isə ruh yüksəkliyi təlqin edən ifadələrlə zəngindir. Şeirin axıcılığı, dilin ahəngdarlığı baxımından şairin sənətkarlığı heyrətləyicidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: 15-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: 20-ci tapşırıq verilir.

Qiymətləndirmə: Özünüqiymətləndirmədən istifadə məqsədəuyğundur. Şagirdlər meyarlar əsasında özlərini qiymətləndirə bilər.

Səviyyələr				
	I	II	III	IV
Meyarlar				
Fikrimi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardım.				
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdim.				
Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdim.				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

RESURSLAR

Azərbaycan florasına aid
şəkillər, relikt bitkilər,
qoruqlardan şəkillər

İŞ ÜSULLARI

fərdi oxu, klaster,
müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Üç ağacın sirri (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə klasterlə başlayır. Şagirdlərə Azərbaycan florasına aid nümunələri sadalamaq tapşırılır. Mərkəzdə “Azərbaycan florası” sözü yazılır. Kənarlarda floranı təşkil edən sahələrin adları verilir. Ağaclar bəndi özü ayrılıqda şəxələndirilir. Şagirdlər tanıdıqları ağac

növlərini burada qeyd edirlər. Daha sonra mətn oxunur və tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Mətnin tərbiyəvi əhəmiyyəti nədən ibarət idi?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünüb dərslikdə verilmiş tapşırıqları həyata keçiriblər.

rıqlar əsasında işləyirlər. I qrupa 1-2-ci, II qrupa 3-4-cü, III qrupa 5-6-cı, IV qrupa 8–10-cu tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması şagirdlərə ağacların orta q cəhətləri barədə təfərrüatlı məlumat qazandırır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətndə ağacların dili ilə əslində insanların xüsusiyyətləri

araşdırılır. Mətnin tərbiyəvi əhəmiyyəti böyükdür.

Yaradıcı tətbiqetmə: 9-cu tapşırığa uyğun mətn qurmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: 7-ci tapşırığa əsasən “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında övlad-valideyn münasibətlərini araşdırmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikir bildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Səviyyələr	Meyarlar			
	I	II	III	IV
Təhliletmə				
Fikir bildirmə				
Mətnqurma				
Əməkdaşlıq				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər edir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

internet materialları,
“Kitabi-Dədə Qorqud”
dastanından parçalar

İŞ ÜSULLARI

müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, qrup işi

Üç ağacın sirri (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Evdə “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında övlad-valideyn münasibətlərini araşdıran şagirdlər dərsdə təqdimat edirlər. Dərslikdə verilmiş dil qaydası oxunub izah edilir. Sonra

təqdimatın dili ilə mətnin dili arasındakı oxşarlıqlar müqayisə olunur.

Tədqiqat sualı: *Hazırladığınız təqdimatın dili ilə mətn arasında nə kimi bənzərliklər var?*

Tədqiqatın aparılması: Mətnlərin dilləri müqayisə olunur. I qrup 11–13, II qrup 14-15-ci, III qrup 16-17-ci, IV qrup 18-19, V qrup 20-21-ci tapşırıqlar üzərində çalışır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şifahi təqdimata başlanılır. Şagirdlər təhlil nəticəsində məlumatları müqayisə edir və ümumiləşdirərək nəticə çıxarır.

Nəticələrin çıxarılması: Məlumatlardan bəlli olur ki, keçilmiş mətnlə hazırlanan

təqdimatın dilində müəyyən fərqlər olsa da, oxşarlıqlar da özünü büruzə verir.

Yaradıcı tətbiqetmə: 22-ci tapşırığa əsasən aparılır. Mətnin strukturu dəyişdirilir.

Ev tapşırığı: 23-cü tapşırığa əsasən esse yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrupların özünü-qiymətləndirmədən istifadəsi məqsəda uyğundur. Şagirdlər meyarlar əsasında özlərini qiymətləndirə bilirlər.

Meyarlar \ Səviyyələr	I	II	III	IV
Fikrimizi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardıq.				
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdik.				
Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdik.				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlənilən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
- Əsaslandırılmış fikir və mülahizələr söyləyir.
- Əlavə vasitələrdən istifadə etməklə nitq qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4.

Azərbaycan tarixi – 3.1.1.

RESURSLAR

müharibəyə aid şəkillər,
torpaqlarımızın işğal
tarixlərini əks etdirən
plakat, şəhidlərin şəkilləri,
videolentlər, fotolar

İŞ ÜSULLARI

səsli oxu, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Çanaqqalanı ölümsüzləşdirən ruh (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərə məsələnin mahiyyətini dərinlən aydınlaşdırmaq məqsədilə şəhidlərimizi bir dəqiqəlik sükutla yad etdirir. Sonra dərsləkdə verilmiş “Çanaqqalanı ölümsüzləşdirən ruh”

mətninin oxusuna keçid alınır və tədqiqat sualı qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: *Mətn kimlərə ithaf olunub?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər kollektiv şəkildə mətnə aid verilmiş sualları cavablandırır və müzakirə aparırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər fikir mübadiləsi aparırlar. Məhləlim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə sualdan istifadə edir. Müzakirə sonunda dərslərin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, mətn cəbhədən, igidlərdən, ağbırçək anaların fəryadından bəhs edir.

Ev tapşırığı: Şəhidlər haqqında yazılmış əsərlərdən birinin annotasiyasını çıxarmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər.

I	II	III	IV
Dinlənilən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlənilən fikirlərə münasibətini bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dinlədiklərinə münasibət bildirir.	Dinlənilən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Əsaslandırılmış fikir və mülahizələr söyləməyə çalışır.	Fikirlərini müstəqil söyləyir.	Fikir və mülahizələr söyləyir.	Əsaslandırılmış fikir və mülahizələr söyləyir.
Əlavə vasitələrdən istifadə etməklə nitq qurmağa çalışır.	Nitq qurmaqda çətinlik çəkir.	Müstəqil rabitəli nitq nümunələri qurur.	Əlavə vasitələrdən istifadə etməklə nitq qurur.

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Əsaslandırılmış fikir və mülahizələr söyləyir.
- Əlavə vasitələrdən istifadə etməklə nitq qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.3., 1.2.1.
Azərbaycan tarixi – 3.1.1.

RESURSLAR

S.Vurğun yaradıcılığına
aid seçmələr, videolentlər,
fotolar

İŞ ÜSULLARI

səsli oxu, müzakirə

İŞ FORMASI

kollektiv iş

Çanaqqalanı ölümsüzləşdirən ruh (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərə evə verilmiş tapşırığı oxutdurur. Daha sonra S.Vurğunun mövzuya uyğun yazdığı şeir oxudulur. Evdə hazırlanmış annotasiyanın dili ilə “Ananın öyüdü” şeirinin

dili müqayisə olunur və tədqiqat sualı qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: *Mətnlərin əsas ideyası nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər kollektiv şəkildə 2-ci tapşırığı icra edir və verilmiş mətni yaradıcı şəkildə davam etdirirlər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər fikir mübadiləsi aparırlar. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə sualdan istifadə edir. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, mətnlərdə igid oğulların şücaəti, mətinliyi, qorxmazlığı ön plana çəkilir.

Ev tapşırığı: Səh. 99-da verilmiş sualları cavablandırmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər.

I	II	III	IV
Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlənən fikirlərə münasibətini bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dinlədiklərinə münasibət bildirir.	Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Əsaslandırılmış fikir və mülahizələr söyləməyə çalışır.	Fikirlərini müstəqil söyləyir.	Fikir və mülahizələr söyləyir.	Əsaslandırılmış fikir və mülahizələr söyləyir.
Əlavə vasitələrdən istifadə etməklə nitq qurmağa çalışır.	Nitq qurmaqda çətinlik çəkir.	Müstəqil rabitəli nitq nümunələri qurur.	Əlavə vasitələrdən istifadə etməklə nitq qurur.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏYƏ NÜMUNƏ

KSQ №4

RƏSSAMLIĞIN İNCİSİ

Yaxın və Orta Şərq xalqları incəsənətinin maraqlı və zəngin hissəsini təşkil edən Azərbaycan miniatür sənəti dünya incəsənəti tarixində özünəməxsus yer tutur. Kitab illüstrasiyası kimi yaranıb formalaşan Azərbaycan miniatür sənətinin təşəkkül tarixi dəqiq müəyyən edilməmişdir. Lakin XIII əsrin əvvəllərində Əbdülmömin Məhəmməd əl-Xoyinin “Vərqa və Gülşə” əlyazmasına çəkdiyi miniatürlərin (Topqapı muzeyi, İstanbul) üslubu, bədii sənətkarlıq xüsusiyyətləri bu miniatürlərin ilkin olmadığını, müəyyən bir ənənəyə əsaslandığını və miniatür sənətinin daha qədimdən mövcud olduğunu göstərir. “Vərqa və Gülşə”yə çəkilmiş miniatürlər yalnız Azərbaycanda deyil, Yaxın və Orta Şərqdə bu sənətin ən qədim nümunələrindən sayılır.

XIV əsrin ortalarından Təbriz rəssamları qrafik və boyakarlıq üslublarının uğurlu sintezindən doğan bədii üslub yaratdılar. Bu yeni üslubun formalaşması 1340–1350-ci illərə aid edilən “Böyük Təbriz Şahnaməsi”, yaxud Demott Şahnaməsi” adlanan məşhur əlyazmanın miniatürlərində öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan miniatür sənətinin bədii üslub xüsusiyyətləri XV əsrin əvvəllərində daha da təkmilləşir. Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poeması (1405-10, Frir qalereyası, Vaşinqton), sonuncu Cəlair hakimi Sultan Əhmədin şeirlər “Divanı”na çəkilmiş dahi rəssam Əbd-əl-Xayyinin rəsmləri (1405-10, Frir qalereyası, Vaşinqton) və Əssar Təbrizinin “Mehr və Müştəri” əsərinə (1419) çəkilmiş illüstrasiyalardakı xəttat (Cəfər Təbrizi) üslubu, bədii sənətkarlıq məziyyətləri Təbriz məktəbinin kamilləşməsini göstərir.

XV əsrin əvvəllərindən başlayaraq Təbriz uzun müddət Yaxın və Orta Şərq şəhərlərini qabil sənətkarlarla təmin edən qüdrətli sənət mərkəzi olmuşdur. Məşhur alman sənətsüenası F.Şults Təbriz məktəbini qonşu Şərq ölkələrində miniatür sənətinin inkişafına əsaslı təsir göstərmiş “ana məktəb” adlandırmışdır.

XV əsrdə Təbriz məktəbinin təsiri ilə Şamaxı və Bakıda miniatür sənəti inkişaf etməyə başlayır. Bu dövrdə “Şərq poeziyası antologiyası”, yaxud “Şamaxı antologiyası” (1468, Britaniya muzeyi, London) və b. əlyazmalarına çəkilmiş illüstrasiyalar, Əbdülbaqi Bakuvinin çəkdiyi tək və ikifıqurlu portretlər Şamaxı və Bakı rəssamlarının ən yaxşı miniatürləri sırasına daxildir. XV əsrin axırlarında Təbriz miniatür məktəbi yeni yüksəliş dövrünü keçirir. 1481-ci ildə Sultan Yaqub üçün hazırlanan və I Şah İsmayıl dövründə tamamlanan İstanbul “Xəmsə”sinə XVI əsrin əvvəllərində çəkilmiş 9 miniatür obrazlı ifadə vasitələrinə, kompozisiyanın mürəkkəbliyi və təmtəraqlı dekorativliyinə, kolorit zənginliyinə görə (“Şirin çimərkən Xosrovin ona tamaşa etməsi”, “İsgəndər və Dara”, “İsgəndər və çoban”, “İsgəndər Nüşabənin sarayında” və s.) xüsusi fərqlənir.

XVI əsrin əvvəllərindən başlayaraq Təbriz miniatür məktəbinin klassik ədəbiyyatla əlaqəsi daha da genişlənir. Firdovsi, Nizami, Sədi, Hafiz, Cami, Nəvai, Əmir Xosrov Dəhləvi və b.

klassiklərin əsərləri, poetik süjet və obrazları Təbriz rəssamlarının yaradıcılığında əsas yer tutur. Təsviri sənətdə ən çox və ən dəyərli miniatürlər bu iki əsərə – “Şahnamə” və “Xəmsə”yə çəkilirdi. XVI əsrin əvvəllərində Təbriz məktəbinin bədii üslub xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirən miniatürlərdən 1524 il tarixli “Xəmsə” (Metropoliten-muzey, Nyu-York), “Şahnamə” (Şərqişünaslıq İnstitutu, Sankt-Peterburq), “Quy və çovkan”, 1528-ci il tarixli “Cami ət-təvarix” (hər ikisi M.Y.Saltıkov-Şedrin ad. kitabxana, Sankt-Peterburq) əlyazmalarına çəkilmiş illüstrasiyalar diqqəti cəlb edir. Bəsit kompozisiya quruluşu, koloriti, obrazların həlli və mənzərə motivlərinin təsvir baxımından nisbətən sadə və yığcam olduğu bu əsərlər XV əsr miniatürlərinin lakonik üslub xüsusiyyətlərindən təmtəraqlı dekorativ xarakter daşıyan yeni üsluba keçid mərhələsini təşkil edir.

1. Mətnin birinci abzasından bu qənaətə gəlmək olur ki:

- A) İslam dini ehkamları ölkəmizdə hökm sürüb.
- B) Orta əsrlərdə Azərbaycanda rəssamlığın müxtəlif növləri olub.
- C) İncəsənət qadağalara baxmayaraq inkişaf edib.
- D) Boyakarlıq və siyah qələmlə insan obrazları təsvir edilib.

2. Azərbaycan miniatür sənətinin təşəkkül tarixi hansı əsrlə bağlıdır?

- A) Dəqiq müəyyən edilməmişdir.
- B) XIII əsrin sonu
- C) XIV əsrin əvvəllərindən
- D) XII–XIII əsrlərlə

3. Miniatür sənəti ən çox hansı sahə ilə bağlı idi?

- A) Qadın məişəti ilə
- B) Bədii ədəbiyyatla
- C) Yaş psixologiyası ilə
- D) Mövhumatçılıqla

4. Alman sənətşünası F.Şults hansı şəhərin məktəbini “ana məktəb” adlandırırdı?

- A) Bakı
- B) Şamaxı
- C) Təbriz
- D) Marağa

5. Miniaturlərin ən çox çəkildiyi iki əsər hansılardır?

- A) “Came ət-təvarix” və “Şahnamə”
- B) “Şahnamə” və “Xəmsə”
- C) “Şahnamə” və “Mehr və Müştəri”
- D) “Xəmsə” və “Mehr və Müştəri”

6. “Mətnə əsasən demək olar ki, miniatur sənətinin ölkəmizdə tarixi” Fikri tamamlayıb mətn qurun.

7. Mətnə mövzu ilə bağlı bildiyiniz hansı faktları əlavə edərdiniz?

8. Mətnin birinci abzasında işlənmiş sifətlərdən birini seçib bir cümlənin tərkibində işlədin.

9. Mətdən məcazi mənada işlənən sözləri seçin.

10. Çalışqan, soyuducu, soyad, qurğuşunsuz sözlərinin hansının köklərinə məsdər şəkilçisi artırmaq mümkündürsə, artırıb yazın.

11. Hansından sonra heç bir şəkilçi artırılmır:

- A) idi
- B) imiş
- C) maq
- D) isə

12. *Döymək* feilini məchul və qayıdış növ feili kimi cümlələrdə işlədin.

məchul növ _____
qayıdış növ _____

13. Mətdəki mötərizələr nəyi bildirir?

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
- Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4.
Ümumi tarix – 1.1.4., 2.1.1.

RESURSLAR

Fəridəddin Əttar haqqında məlumatlar, Nizami Gəncəvinin “Oğlum Məhəmmədə nəsihət” əsəri, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

söz assosiasiyası, səsli oxu, müzakirə

İŞ FORMASI

qrup işi

Oğluma nəsihət (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərdən *öyüd* sözünün sinonimini soruşur. *Nəsihət* sözünü aldıqdan sonra şagirdlərdən aşağı siniflərdə hansı nəsihətamiz əsərləri öyrəndiklərini soruşur. Nizami Gəncəvinin “Oğlum Məhəmmədə nəsihət” əsərini şagirdlərə xatırladaraq nəsihətamiz söhbət

aparır. Daha sonra Fəridəddin Əttarın oğluna nəsihətlərinə keçid alır. Hər nəsihət səsli oxu ilə oxudulub müzakirə edilir. Nəsihətləri araşdırmaq üçün tədqiqat sualı qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: *Nəsihətlərin tərbiyəvi əhəmiyyəti nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa 1-2-ci, II qrupa 3-cü, III qrupa 23-cü, IV qrupa 24-cü tapşırıqlar əsasında nəsihətləri təhlil etmək tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər fikir mübadiləsi aparırlar. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə suallardan istifadə edir. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, mətn dərin tərbiyəvi əhəmiyyətə malikdir. Dəyərlərə əsaslanır

və şagird şəxsiyyətinin formalaşması üçün əvəzsizdir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Nəsihətlərin bu gün üçün aktual olub-olmamasını araşdırmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Fəridəddin Əttar haqqında təqdimat hazırlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Münasibətbildirmə, izahetmə, dəyişmə, təkmilləşdirmə meyarlarına əsaslanmaq olar.

I	II	III	IV
Fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlənən fikirlərə münasibətini bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dinlədiklərinə münasibət bildirir.	Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməyə çalışır.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməkdə çətinlik çəkir.	Sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.3., 1.2.4.,
4.1.3., 4.1.4.

MÖVZU 2

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurur.
- Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

RESURSLAR

atalar sözü və məsəllər kitabı,
filosofların fikirləri, lüğət

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, beyin
həmləsi, müzakirə

İŞ FORMASI

cütlərlə iş

Oğluma nəsihət (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ev tapşırığına əsasən şagirdlər Fəridəddin Əttar haqqında təqdimat hazırlayıblar. Təqdimatda onun nəsihətamiz fikirləri əksini tapıb. Şagirdlər təqdimatlarında bu nəsihətlərin bu gün də aktual olmasını qeyd edirlər. Daha sonra nəsihətamiz fikirlərlə zəngin başqa bir nümunəyə S.Ə.Şirvaninin şeirinin oxusu-

na keçid alırlar. Şeir 5-ci tapşırığa əsasən əruz vəzninin tələbləri gözlənməklə oxunur. Şeirin dilində anlaşılmayan sözlər lüğət vasitəsilə araşdırılır. Fəridəddin Əttarın nəsihətləri Seyid Əzim Şirvaninin nəsihətləri ilə müqayisə olunur. Məzmun baxımından eynilik təşkil etsə də, dil quruluşu baxımından fərqli olan nəsihətlə-

rin üslubu daha dəqiq araşdırılmaq üçün tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Nəsihətlərin oxşar və fərqli xüsusiyyətləri hansılardır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cütlərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I cütə dərslikdəki 7-ci, II cütə 10-cu, III cütə 11-ci, IV cütə 13-cü, V cütə 14-cü, VI cütə 15-ci, VII cütə 16-cı, VIII cütə 17-ci, IX cütə – 21-ci, X cütə 22-ci tapşırıq verilərək birlikdə işləmələri tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müxtəlif işlərə özlərini məsul bilən cütlər gördükləri işlərin hesabatını verir. Təqdi-

matlar dinlənildikdən sonra geniş müzakirələr aparılır və nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyən edirlər ki, mətn mövzu baxımından aktualdır. Birinci mətn nəsr, ikinci mətn nəzmlə yazılması baxımından formaca fərqlənsə də, məzmunca oxşardırlar.

Yaradıcı tətbiqetmə: 12-ci tapşırığı hazırlamaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Dərslikdəki 6-cı tapşırıq evə verilir və şagirdlərə cümlələri tamamlayaraq mətn hazırlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Cütlərin qiymətləndirməsi ilə aparıla bilər. Cütlər uyğun xanada simvollarla qeyd işarəsini qoymalıdır.

Cütlər Meyarlar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurduq.										
Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar etdik.										
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etdik.										
Əməkdaşlıq										
Cəmi:										

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.4.,
4.1.1.

MÖVZU 3

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
- Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.2.

Azərbaycan tarixi – 3.1.2

RESURSLAR

məruzə nümunələri,
şablonlar

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
beyin həmləsi, müzakirə

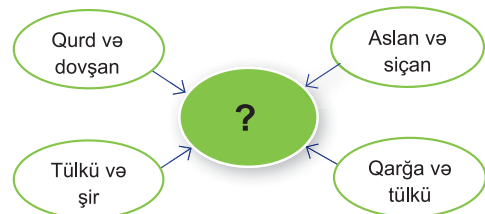
İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi

Oğluma nəsihət (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə evə verilən tapşırığın oxunması ilə başlayır. Tapşırığa əsasən şagirdlər evdə natamam cümlələri tamamlayıb nəsihətamiz mətn hazırlamalı idi. Təqdimat bitdikdən sonra müəllim mövzunu dərinləşdirmək üçün yeni dərsə keçid alır. Anlayışın çıxarılması üsulunu tətbiq edərək aşağıdakı sxemi göstərmək məqsəduyğundur:

Şagirdlər bu xüsusiyyətlərin təmsilə aid olduğunu qeyd etdikdən sonra “Aslan

və iki öküzlüyün oxusuna keçid alınır. Təmsilin yazılma məqsədini araşdırmaq üçün tədqiqat sualına keçid alınır.

Tədqiqat sualı: *Təmsildə müəllif nəyi vurğulamaq istəyir?*

Tədqiqatın aparılması: Tədqiqat aparılması üçün şagirdlərə tapşırıq nümunələri verilir. Şagirdlər qruplarda növbəti tapşırıqları araşdırırlar: I qrup 8-9-cu, II qrup 26-27-ci, III qrup 28-29-cu, IV qrup 30–32-ci tapşırıqları hazırlayır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq fikir mübadiləsi və müzakirə aparılır. Müzakirə zamanı suallar ünvanlanır. Suallardan istifadə etmək

tədqiqatın xarakterinin açılması üçün faydalıdır.

Nəticələrin çıxarılması: Təqdimatlardan məlum olur ki, təmsilin əsas qayəsi birlikdir. Birlik olmayan yerdə dirilik də olmaz.

Yaradıcı tətbiqetmə: 31-ci tapşırığa əsasən təmsili nəsrə çevirmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: 20-ci tapşırığa əsasən evdə müraciət və qanunların dil xüsusiyyətlərini araşdırmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, təqdimetmə, istifadəetmə meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

I	II	III	IV
Məlumatları təhlil etməyə çalışır.	Məlumatları seçməyi bacarır.	KİV-dən aldığı məlumatları ümumiləşdirir.	KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
Təqdimat etməyə çalışır.	Fikirlərini təqdim edir.	Mövzu ilə bağlı təqdimat edir.	Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
Cümlə konstruksiya- larından məqsədyön- lü istifadə etməyə çalışır.	Cümlə konstruksi- yalarını fərqləndi- rir.	Cümlə konstruksi- yalarından istifadə edir.	Cümlə konstruksiya- larından məqsədyön- lü istifadə edir.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 4

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

RESURSLAR

müraciət nümunələri,
müraciətin yazılma qaydaları

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
fərdi oxu, müzakirə

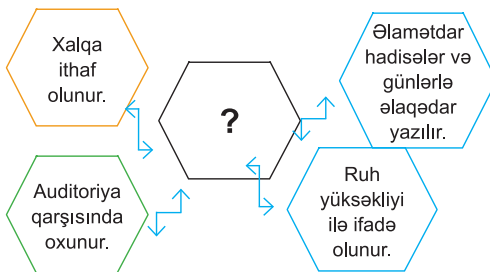
İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Müraciətin hazırlanması (2 saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlayır. Yeni keçiləcək anlayış aşağıdakı şəkildə izah oluna bilər.

Müraciət adı alındıqdan sonra dərslikdəki 18-ci tapşırıqə əsasən şagirdlərə müraciət hazırlamaq tapşırığı verilir. Şagirdlərin müraciət haqqında sualları müəllim tərəfindən cavablandırıldıqdan sonra tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Müraciətin hazırlanma qaydası necədir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər müraciəti fərdi şəkildə hazırlamağa baş-

layırlar. Bunun üçün onlara müstəqil şərait yaradılır. Kitabxana, kompüter otağı, KİV-dən istifadə ilə onlar müraciət üçün ilkin məlumat toplayıb materiallarına əlavə edirlər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Bir neçə şagirdin hazırladığı ilkin müraciətlər oxudulur. Hansı məqamlara düzəliş etmək lazımdırsa, müəllim istiqamət verir. Səhvlər üzərində digər şagirdlər öyrənirlər və müraciətlərini təkmilləşdirirlər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, müraciət yazmaq üçün düzgün məlumat toplamaq, məlu-

matın lazımlılarını seçib ümumiləşdirmək, yazını sistemə salmaq, əlamətdar hadisə ilə bağlı xüsusi qeydlər etmək lazımdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: “Word” proqramında müraciət yığmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Sınıfdə başlanılan işi evdə davam etdirib müraciətinizi tamamlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Dinlədiyim məlumatlardakı fikirləri təhlil etdim.				
Əsaslandırılmış fikirlər söylədim.				
Şəxsi düşüncələrimə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurdum.				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2., 3.1.4.

MÖVZU 5

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.
- Referat hazırlamağı bacarır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

RESURSLAR

referat nümunələri,
referatın yazılma qaydaları

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
fərdi oxu, müzakirə

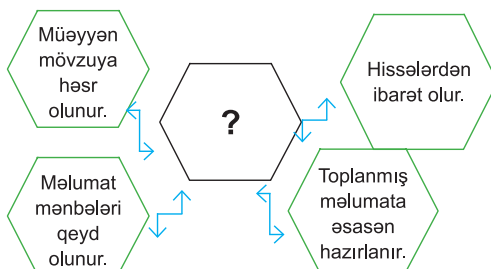
İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Referatın hazırlanması (2 saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərslə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlayır. Yeni keçiləcək anlayış aşağıdakı şəkildə izah oluna bilər.

Referat adı alındıqdan sonra dərsləkdə referat barədə verilmiş məlumatlar oxunur. Şagirdlər referatın yazılma qaydaları ilə tanış edilir və tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Referat hazırlamaq üçün nələri bilməliyik?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər fərdi şəkildə seçdikləri mövzular üzrə qaydalara uyğun şəkildə referat hazırlamağa başlayırlar. Bunun üçün onlara müstəqil şərait yaradılır. Kitabxana, kompüter otağı,

KİV-dən istifadə ilə onlar referat üçün ilkin məlumat toplayıb referatın sadə plana uyğun gedişatını hazırlayır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Bir neçə şagirdin hazırladığı ilkin referat nümunələri oxudulur. Hansı məqamlara düzəliş etmək lazımdırsa, müəllim istiqamət verir. Səhvlər üzərində digər şagirdlər öyrənir və referatlarını təkmilləşdirirlər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənəşdirirlər ki, referat yazmaq üçün düzgün məlumat toplamaq, məlumatın lazımlılarını seçib ümumiləşdirmək, yazını

sistemə salmaq, hissələr arasında ardıcılıqı gözləmək, məlumat mənbələrini qeyd etmək lazımdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Kompüter proqramlarında referatınız üçün uyğun dizayn seçin.

Ev tapşırığı: Sınıfdə başladığınız işi evdə davam etdirib referatı tamamlayın.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma, referathazırlama meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Dinlədiyim məlumatlardakı fikirləri təhlil etdim.				
Əsaslandırılmış fikirlər söylədim.				
Şəxsi düşüncələrimə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurdum.				
Referat hazırlamağı bacardım.				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 6

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

Coğ. – 1.3.2.

RESURSLAR

Suriya müharibəsindən şəkillər, Dünya Miqrasiya Komitəsinin hesabatı, dünya xəritəsi

İŞ ÜSULLARI

auksion, fərdi oxu, müzakirə

İŞ FORMALARI

cütlərlə, fərdi iş

Uşağın cavabı (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərə Suriya müharibəsindən şəkillər göstərməklə başlayır. Daha sonra Dünya Miqrasiya Komitəsinin hesabatına əsasən dünyada nə qədər qaçqın və məcburi köçkünün olması barədə məlumat verir. Müharibə qurbanlarının vəziyyəti müzakirə

olunaraq dərslikdəki mətnin oxusuna keçilir. Mətnlə bağlı tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: “Uşağın cavabı” mətni nə üçün aktualdır?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cütlərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli

suallar ünvanlanır. I cütə dərslikdəki 1-ci, II cütə 2-ci, III cütə 3-cü, IV cütə 4-cü, V cütə 5-ci, VI cütə 6-cı, VII cütə 7-ci, VIII cütə 8-ci, IX cütə 9-cu, X cütə 10-cu tapşırıqlar verilərək birlikdə işləmələri tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması şagirdlərə həyatları məhv olmuş insanlar barədə təfərrüatlı məlumat qazandırır. Vətənpərvərlik hisslərinin aşılınması müzakirədə ön planda olmalıdır. Yurd-yuvasından didərgin düşmüşlərə yardım əlini uzatmağın vacibliyi xüsusi vurğulanmalıdır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, əsər vətəninə itir-

miş, zəhməti hesabına ömrünü yaşayan, həsrətlə torpağına qayıdacağı günü gözləyən insanların həyatından bəhs etdiyi üçün aktualdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə aşağı siniflərdə keçdikləri vətənpərvərliyə aid şeirlərin adlarını və müəlliflərini qeyd etmək tapşırılır. Daha sonra auksionla kimin daha çox ad yazması araşdırılır.

Ev tapşırığı: 17-ci tapşırığa əsasən M.Arazın şeirindən epigraf kimi istifadə etməklə esse yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanılır.

Cütlər Meyarlar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.										
Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.										
Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.										
Əməkdaşlıq										
Cəmi:										

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.1., 2.2.2.,
4.1.2.

MÖVZU 7

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər edir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 3.1.2.

RESURSLAR

təqdimat nümunəsi, sxem,
təqdimat planı, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, beyin
həmləsi, müzakirə,
suallar

İŞ FORMALARI

fərdi iş, qrup işi

Uşağın cavabı (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlər evdə hazırladıqları esseni oxuyaraq “Uşağın cavabı” mətninin dil quruluşu ilə müqayisə edirlər. Məntlərin dili Venn di-

aqramı ilə müqayisə olunur. Əsərin dil xüsusiyyətləri müqayisəli təhlildən sonra verilmiş tədqiqat sualı ilə araşdırılır.

Tədqiqat sualı: “Uşağın cavabı” mətni hansı xüsusiyyətlərə malikdir?

Tədqiqatın aparılması: I qrupdakı şagirdlərə 11-ci, II qrupa 12-ci, III qrupa 13-cü, IV qrupa 14-cü tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Müəllim mətnin ideya bədii xüsusiyyətlərini vurğulamaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər.

Nəticələrin çıxarılması: Mətnin yüksək ideya-bədii xüsusiyyətlərə malik olması aydınlaşır.

Yaradıcı tətbiqetmə: 15-ci tapşırığa əsasən aparılır.

Ev tapşırığı: 16-cı tapşırığa əsasən mətni təhkiyə dilində yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrup özünüqiymətləndirməsindən istifadə məqsədə uyğundur. Qruplar meyarlar əsasında özlərini qiymətləndirə bilərlər.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Fikrimizi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardıq.				
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdik.				
Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdik.				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
- Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.2.

Azərbaycan tarixi – 3.1.2.

RESURSLAR

sxem, Qarabağ müharibəsinə aid şəkillər, faktlar, tarixi şəkillər, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

BİBÖ, müzakirə

İŞ FORMASI

fərdi iş

Xocalı Azərbaycan mədəniyyətində və tarixində (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə bir dəqiqəlik sükutla başlanılır. Daha sonra *sülh* sözünün antonimi soruşularaq *müharibə* anlayışı alınır və Xocalı ilə bağlı mətnlər oxudulur. Xocalı faciəsi ilə bağlı BİBÖ cədvəlinin ilk xanası doldurulub “İstəyirəm bilim” xanasına uyğun olaraq tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: *Müharibənin nəticələrinin əbədləşdirilməsi istiqamətində nə kimi işlər görülüb?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qrup şəklində: I qrup rəssamlıq, II qrup ədəbiyyat, III qrup heykəltəraşlıq, IV qrup musiqidə problemi araşdırırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Mətnlər oxunur və müharibənin nəticələrinin əbədləşdirilməsi istiqamətində görülmə işlər müzakirə olunur. Yekun müzakirədən sonra nəticəyə gəlinir.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər belə qənaətə gəlir ki, müharibə ən dəhşətli belədir. Uşaqları atasız, ailələri başsız qoyan bu fəlakətdən qaçmaq lazımdır. Sülh naminə çalışmaq daha faydalıdır. Xocalı

faciəsi bütün sahələrdə əbədləşib. O, millətimizin ürəyində əbədi vardır. Nəticədə BİBÖ-nün sonuncu xanası doldurulur.

Ev tapşırığı: Problemi kinoda araşdırmaq və “Fəryad” filminə baxmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrup özünüqiymətləndirməsindən istifadə məqsəduyğundur. Qruplar meyarlar əsasında özlərini qiymətləndirə bilərlər.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
KİV-dən aldığımız məlumatları təhlil etdik.				
Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar etdik.				
Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə etdik.				
Cəmi:				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
- Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.

İNTEQRASIYA

Ədəbiyyat – 3.1.2.

RESURSLAR

“Fəryad” filmindən fraqment, Xocalı faciəsinə aid şüarlar

İŞ ÜSULLARI

debat, suallar, müzakirə

İŞ FORMASI

kollektiv iş

Xocalı Azərbaycan mədəniyyətində və tarixində (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ötən dərsə əsasən şagirdlərin kinoda Xocalının əbədləşməsinə aid topladıqları faktlar dinlənir və “Fəryad” filminə baxılır. Daha sonra fil-

min müzakirəsi aparılır və tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Xocalı faciəsi kifayət qədər əbədləşdirilibmi?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər iki yarımqrupa bölünür və debat keçirilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Fikirlər dinlənilir və yönəldici suallar əsasında müzakirə aparılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər filmin əsas qayəsini aydınlaşdırır. Müharibədən uzaq bir həyata nail olmaq məsələsi ətrafında dərin fikir mübadiləsi aparırlar. Xocalının haqq səsinin dünyaya çat-

dırılması istiqamətində daha çox iş görməli olduqlarını vurğulayırlar.

Ev tapşırığı: Dünya mətbuatında Xocalıya aid yazılmış məqalələri toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Şagird özünüqiymətləndirməsindən istifadə məqsədəuyğundur. Şagirdlər meyarlar əsasında özlərini qiymətləndirə bilirlər.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
KİV-dən aldığım məlumatları təhlil etdim.				
Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar etdim.				
Cəmi:				

EHRAMLARIN MÖCÜZƏSİ

Müasir dünyamızın elmi-texniki inkişafına baxmayaraq, qədim sivilizasiyanın bizə qoyub getdiyi bir çox sirlərin üstünün açılması hələ də müşkülə çevrilmişdir. Bu sirli aləmlərdən biri də Misir ehramlarıdır. Bu sahədə uzun illərdir tədqiqatlar aparılmasına baxmayaraq, hələ də ciddi bir uğur əldə edilməmişdir.

Mistik komplekslər sırasına daxil olan 3 Misir ehramı hələ də alimləri təəccübləndirmək və heyrləndirməkdə davam edir. Misir ehramları “Dünyanın 7 möcüzəsi”nə daxil olanların içərisində yeganə qədim abidədir ki, neçə minilliklərdir ki, heç bir ciddi dəyişikliyə uğramamış, uçquna və dağıntıya, parçalanmaya məruz qalmamışdır. Bu 3 möhtəşəm tikiliyə, yəni Misir ehramlarına nəzər salanda, bu tikililərin insanlar tərəfindən yaradılması inandırıcı görünür. Bu möhtəşəm ehramların necə və kimlər tərəfindən tikildiyi 1822-ci ildən bəri alimlər arasında mübahisələrə səbəb olmuşdur. Alimlərin fikirləri içərisində tamamilə fantastik olanları da vardır. Amma indi tam əminliklə demək olar ki, ehramların tikilmə tarixi eramızdan 2500 il əvvələ gedib çıxır. Alimlərin tədqiqatlarına əsasən, ehramların ən möhtəşəmi olan Xeops ehramı eramızdan 2500 il əvvəl tikilmişdir. Bu ehramın ilk hündürlüyü 146 metr olmuş və bütünlüklə ağ əhənglə suvanmışdır. İndi isə ehramın hündürlüyü 135 metrdir və üzərinə çəkilmiş əhəngdən əsər-əlamət belə qalmamışdır. Əhəng örtük yalnız Xefren ehramının kəllə hissəsində bir azca qalmaqdadır. Ümumiyyətlə, bu möhtəşəm ehramların nə məqsədlə, nə üçün və kimlər tərəfindən inşa edilməsi hələ də bir sirr olaraq qalır və bu sirrin açılmasında insan şüuru acizlik çəkir.

Məşhur okkulist Y.P.Blavatskayanın sözlərinə görə, ehramlar eramızdan 2500 il əvvəl deyil, ondan 75 min il əvvəl atlantidalıların genofondunun saxlanması məqsədilə inşa edilmişdir. Digər mülahizələrə nisbətən, bu mülahizə daha ağlabatandır. Nostradamus da öz yazılarında bildirmişdir ki, ehramlar atlantidalılar tərəfindən inşa edilmişdir.

Alimlərin apardıqları tədqiqatlar zamanı məlum olmuşdur ki, ehramların və Sfinks heykəlinin altında boş otaqlar mövcuddur. Belə ki, bu boş otaqlarda insan sivilizasiyası sirlərinin saxlanıldığı güman edilir. Təəccüblü olanı odur ki, ehramların və Sfinksin heykəli ətrafında yenidən tədqiqat və arxeoloji işlərin aparılmasında Misir hökuməti heç də maraqlı deyil. Turizm biznesinə ziyan vurulmasından ehtiyatlanırlar.

Misir ehramlarının sirri birbaşa İmhotepin adı ilə bağlıdır. Bu alimin adı Misir tarixinə başdan-başa qırmızı xətlə yazılıb. Eramızdan 2630 il əvvəldən başlayaraq bu alim dövrünün ən dahi şəxsi olmuşdur və onunla yalnız Leonardo da Vinçi müqayisə oluna bilər. İmhotep fironun baş məsləhətçisi olmuş və ilk ehramın layihəsini məhz o işləyib-hazırlamışdır. Bu şəxs həm də misirlilərin “Tibb İlahəsi” olmuşdur. O çox bacarıqlı həkim, həm də Misir təbabətinin banisi, arxitektor, dahi yazıçı və filosof olmuşdur. İmhotep qeyri-adi bir istedadla, elmə və biliyə malik olmuşdur. Belə bir fitri istedadla, elmə, biliyə malik olan bu insanın real olaraq mövcudluğuna indiki alimlər hələ də şübhə ilə yanaşırlar. Yalnız ehramların deyil, Misirdəki digər qədim tikililərin də müəllifi odur. Dünyasını dəyişməklə İmhotep bu möhtəşəm tikililərin sirlərini də özü ilə aparmışdır. Bu sirlərin üzərində indi də XXI əsrin alimləri baş sındırırlar.

1. Nə üçün ehramlar üçlüyü Mistik kompleks adlanır?

- A) Xeops möcüzəvi insan olduğundan
- B) Ehramlar nəhəng olduğu üçün
- C) Sirri hələ də elmə məlum deyil
- D) Qədimiliyi qoruduğu üçün

2. “Ehramlar heç bir ciddi dəyişikliyə məruz qalmamışdır” dedikdə biri nəzərdə tutulmur:

- A) Talan edilmə
- B) Dağıntı
- C) Uçqun
- D) Parçalanma

3. Nə üçün ehram ağ əhənglə suvanıb?

- İşıqlı görünməsi üçün
- Nəhəng görünsün deyə
- Diqqəti cəlb etmək üçün
- İstiliyi əks etdirmək üçün

4. Xeops ehramının ilk hündürlüyü 146 metr olmuş, indi isə 135 metrdir. Buna səbəb nədir?

- A) Ehramın bir neçə qatı sökülüb.
- B) Bir qatı torpağa batıb.
- C) O zamanlar düz ölçülməyib.
- D) Getdikcə aşınmaya məruz qalıb.

5. Ehramların tikilməsi barədə Y.P.Blavatskayanın və Nostradamusun kəşifən fikri nədən ibarət idi?

6. Ehramların tikilmə səbəbləri içərisində biri ən geniş yayılmışdır:

- A) Allaha sitayiş etmək üçün məkan
- B) Misir ilahələrinə qurbangah etmək
- C) Fironların xatirəsini daim yad etmək
- D) Düşməndən müdafiə sığınacağı

7. Mətnə durğu işarəsi düzgün işlədilməyən modal sözü seçib yazın.

8. Mətnə əsasən İmhotepin peşələrindən biri kimi sadalananlardan hansı verilə bilməz:

Memar ☐ Yazıçı ☐ Natiq ☐ Filosof ☐

9. Tədqiqatların aparılmasında Misir hökuməti nə üçün maraqlı deyil?

- A) Böyük maliyyə hesabına başa gəlir.
- B) Turizmə təsirindən çəkinirlər.
- C) Tədqiqat uzun vaxt tələb edir.
- D) Abidənin tarixiliyi pozulur.

10. Ehramların altındakı boş otaqlarda nə saxlanılır?

- A) Sivilizasiyanın sirləri
- B) Ehramların əsas sirri
- C) Fironların mumiyası
- D) Fironların əşyaları

11. Mətn hansı üslubda yazılıb? Bu üslubun səciyyəvi xüsusiyyətləri hansılardır?

12. Kursivlə verilmiş cümlələrin strukturunu necə dəyişmək olar ki, mətnin məzmununa xələl gəlməsin.

13. Hansı nitq etiketidir?

- A) bir sözlə
- B) nəhayət
- C) xoş gördük
- D) gələrəm
- E) şübhəsiz

14. Biri söz birləşməsi deyil.

- A) sarı yarpaq
- B) düşünən adam
- C) sözün mənası
- D) hazır cavab
- E) səs telləri

15. Nöqtələrin yerinə lazım olan sözləri yazıb fikrinizi əsaslandırın.

Uşaq ədəbiyyatı → birləşmədir, çünki
Vidənla yaşamaq →

16. Hansı birləşmə fərqlidir?

- A) şəhərdən qayıdanda
- B) ədəbiyyat kitabı
- C) külək səsi
- D) sehrli nağıl
- E) dəniz havası

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 2.1.1.,
4.1.1., 4.1.2.

MÖVZU 10

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlənilən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
- Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
- Cümlə konstruksiyalarından məqsədyönlü istifadə edir.
- Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4.

Ümumi tarix – 1.1.4., 2.1.1.

RESURSLAR

fəlsəfi esselər, yaşanmış hadisələrdən epizodlar, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

söz assosiasiyası, səsli oxu, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Deyə bilmədiyimiz sözlər... (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərə belə bir sualla müraciət edir: “Sözlər sanki boğazımda düyünlənmişdi” dedikdə nə başa düşürsünüz? Şagirdlər fikir mübadiləsinə başlayırlar. Müzakirədən aydın olur ki, insanın bəzən demək istədiyini, ancaq deyə bilmədiyini sözlər olur. O zaman sözlər boğazda düyünlənir. Fikirləri dəqiqləşdirmək

üçün “Deyə bilmədiyimiz sözlər...” mətninin oxusuna keçid alınır. Mətn oxunduqdan sonra tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Mətn sizə hansı təəssüratı bağışladı?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarak-

terli suallar ünvanlanır. I qrupa dərslikdəki mətnin məzmunu ilə bağlı 3-cü, II qrupa 4-cü, III qrupa 5-ci, IV qrupa 6-cı tapşırıqları yazmaq tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər fikir mübadiləsi aparır. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün mətnlə bağlı verilmiş əlavə suallardan istifadə edir. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, mətn dərin tərbiyəvi xüsusiyyətlərə malikdir. İnsan nə vaxtsa peşmançılıq çəkməmək üçün deyilməli sözü vaxtında deməlidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə fərdi şəkildə 10-cu tapşırığı hazırlamaq, məişət üslubunda olan sözləri daha uyğun ifadələrlə dəyişmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: 11-ci tapşırıq verilir və şagirdlərə “Nitqimizdə etiketlər” mövzusunda mətn hazırlamaq tapşırılır.

Qiyətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Münasibətbildirmə, izahetmə, üslubu izahetmə, cümlələrdən istifadə meyarlarına əsaslanmaq olar.

I	II	III	IV
Fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlənən fikirlərə münasibətini bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dinlədiklərinə münasibət bildirir.	Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməyə çalışır.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməkdə çətinlik çəkir.	Sözlərin xüsusiyyətlərini izah edir.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
Cümlələrdən məqsədyönlü istifadə etməyə çalışır.	Cümlələrdən məqsədəuyğun istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Cümlə konstruksi-yalarını məqsədyönlü istifadə üçün seçir.	Cümlə konstruksi-yalarından məqsədyönlü istifadə edir.
Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə etməyə çalışır.	Sözlərdən istifadə etməklə cümlə qurur.	Üslubi imkanlarına görə sözləri seçir.	Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.3., 1.2.4.,
4.1.3., 4.1.4.

MÖVZU 11

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurur.
- Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

İnform. – 3.3.2.

RESURSLAR

tapşırıq nümunələri,
nitq etiketləri, lüğət

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, müzakirə

İŞ FORMASI

qrup işi

Deyə bilmədiyimiz sözlər... (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ev tapşırığına əsasən şagirdlər “Nitqimizdə etiketlər” mövzusunda hazırladıqları mətni oxuyur. Daha sonra ev tapşırığına əsasən hazırlanmış mətnin dil quruluşu “Deyə bilmədiyimiz sözlər...” mətninin quruluşu ilə müqayisə olunur. Müqayisəni dəqiq aparmaq üçün

mətnin dil xüsusiyyətləri araşdırılır. Bu məqsədlə tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: “*Deyə bilmədiyimiz sözlər...*” mətni dil xüsusiyyətlərinə görə digər mətnlərdən nə ilə fərqlənir?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qrup şəklində tapşırıqları icra edirlər.

I qrupa dərslərdəki 12-13-cü, II qrupa 14-15-ci, III qrupa 16-17-ci, IV qrupa 18–20-ci tapşırıqlar üzərində çalışmaq tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müxtəlif işlərə özlərini məsul bilən şagirdlər gördükləri işlərin hesabatını verirlər. Təqdimatlar dinləndikdən sonra geniş müzakirələr aparılır və nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyən edirlər ki, mətn əsl fəlsəfi hekayədir. Müəllifin keçirdiyi hislər hər

cümlədə duyulur. Hadisələr sanki yaşamış təəssüratı bağışlayır.

Yaradıcı tətbiqetmə: 8-ci tapşırıq əsasında aparılır.

Ev tapşırığı: Dərslərdəki 2-ci tapşırıq evə verilir və keçilmiş esseni sxem əsasında təhlil etmək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrup özünüqiymətləndirməsi ilə aparıla bilər. Şagirdlər uyğun xanada qeyd işarəsini qoymalıdırlar.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurduq.	★			
Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar etdik.		★		
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etdik.	★			
Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazdıq.			★	

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
- Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Cümlə konstruksiyyalarından məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.2.

Azərbaycan tarixi – 3.1.2.

RESURSLAR

məqalə nümunələri,
şablonlar

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
Venn diaqramı, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Deyə bilmədiyimiz sözlər... (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə evə verilmiş 2-ci tapşırığa əsasən keçilmiş essenin sxemi əsasında hazırlanan təhlilin oxunması ilə başlayır. Tapşırığa əsasən şagirdlər mətni sxem üzrə təhlil ediblər. Təhlillər oxunduqdan sonra müəllim suallar əsa-

sında yeni dərsə keçid alır: “Uşaqlar, sizcə, insan vəzifəsindən asılı olmayaraq dediyi sözə peşman ola bilər?” Sual ətrafında diskussiya aparılır. Belə bir nümunə ilə siz aşağı siniflərdə tanış olmusunuz. Bu əsərdə şah dediyi sözə, verdiyi qərara peş-

man olmuşdu. Bunun üçün aşağıdakı sxemin göstərilməsi məqsədəuyğundur:

Şagirdlər bu xüsusiyyətlərin “Bəhram və Fitnə”yə aid olduğunu qeyd edirlər. Əsəri xatırlamaq üçün mətn oxunur və tədqiqat sualı ortaya çıxarılır?

Tədqiqat sualı: *Bu əsərin “Deyə bil-mədiyimiz sözlər...” mətni ilə əlaqəsi nə-dən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Tədqiqat aparılması üçün şagirdlərə “Bəhram və Fitnə” mətnini nəsrə çevirmək tapşırılır. Nəsr formasına çevirdikdən sonra mətn Venn diaqramı əsasında müqayisə olunur.

Şagirdlər qruplarda mətni müqayisəli şəkildə araşdırır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq fikir mübadiləsi və müzakirə aparılır. Müzakirə zamanı suallar ünvanlanır. Suallardan istifadə etmək tədqiqatın xarakterinin açılması üçün faydalıdır.

Nəticələrin çıxarılması: Təqdimatlardan sonra məlum olur ki, mətnlərin hər ikisində insanlar böyük peşmançılıq hissi keçirir. Vəzifəsindən, sosial statusundan asılı olmayaraq bütün insanlar ürək daşıyıcısıdır. Vəcdanlı insan kim olmasından asılı olmayaraq, bağışlamağı bacarmalıdır.

Ev tapşırığı: Dərslikdə mətndən sonra verilən tapşırığa əsasən evdə N.Gəncəvinin “Yeddi gözəl” poeməsindən “Bəhram və Fitnə” hissəsi oxunmalıdır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhlil etmə, təqdim etmə, istifadə etmə meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

I	II	III	IV
Məlumatları təhlil etməyə çalışır.	Məlumatları seçməyi bacarır.	KİV-dən aldığı məlumatları ümumiləşdirir.	KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
Fikirlərini təqdimat etməyə çalışır.	Fikirlərini təqdim edir.	Mövzu ilə bağlı təqdimat edir.	Mövzu ilə bağlı dəlillərlə əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
Cümlə konstruksiya-larından məqsəd-yönlü istifadə etməyə çalışır.	Cümlə konstruksiya-larını fərqləndirir.	Cümlə konstruksiya-larından istifadə edir.	Cümlə konstruksiya-larından məqsədyönlü istifadə edir.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 13

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

RESURSLAR

hekayə nümunələri,
hekayənin yazılma
qaydaları

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
fərdi oxu, müzakirə

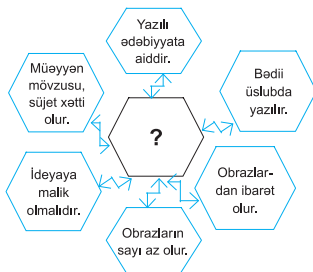
İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Hekayənin hazırlanması (2 saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlayır. Yeni keçiləcək anlayış aşağıdakı şəkildə izah oluna bilər.

Hekayə adı alındıqdan sonra dərslikdəki istiqamətverici məlumatlarla şagirdlər tanış edilir. Şagirdlərin hekayə haqqında sualları müəllim tərəfindən cavablandırıldıqdan sonra tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Hekayənin hazırlanma qaydası necədir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər “Bağışla” adlı hekayəni verilmiş qaydala-

ra uyğun fərdi şəkildə hazırlamağa başlayırlar. Bunun üçün onlara müstəqil şərait yaradılır. Kitabxana, kompüter otağı, KİV-dən istifadə ilə onlar hekayə üçün ilkin məlumat toplayırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Bir neçə şagirdin hazırladığı ilkin hekayə nümunələri oxudulur. Hansı məqamlara düzəliş etmək lazımdırsa, müəllim istiqamət verir. Səhvlər üzərində digər şagirdlər öyrənir və hekayələrini təkmilləşdirirlər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, hekayə yazmaq üçün

təxəyyülə, yaradıcı təfəkkürə malik olmaq lazımdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Hekayənizin süjetini zənginləşdirin.

Ev tapşırığı: Sınıfdə başlanılan işi evdə davam etdirib hekayəni tamam-lamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Dinlədiyim məlumatlardakı fikirləri təhlil etdim.				
Əsaslandırılmış fikirlər söylədim.				
Şəxsi düşüncələrimə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurdum.				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 14

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

RESURSLAR

məşhur generalların şəkilləri, Nigar Şıxlinskayanın fəaliyyətləri haqqında məlumatlar

İŞ ÜSULLARI

fərdi oxu, anlayışın çıxarılması, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Əfsanəyə bənzər eşq (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlayır. Şagirdlərə xanalar verir və anlayışı tapmağı tapşırır.

Ə L İ A Ğ A

Rus artilleriyasının tanrısı

Ş I X L İ N S K İ

Məşhur general

Əliəğa Şıxlınskinin adı alındıqdan sonra şagirdlərə onun həyatı haqqında

qısa məlumat verilir və həyat yoldaşı Nigar Şıxlinskayanın fəaliyyətini əks etdirən mətn oxudulur. Mətdən sonrakı suallar müzakirə olunur. Azərbaycanın ziyalı qadını haqqında məlumat verən mətn şagirdlərlə müzakirə olunur. Mətnin müzakirəsindən sonra məzmununun aydınlaşdırılması üçün tədqiqat sualı qeyd olunur.

Tədqiqat sualı: *Nigar xanım hansı xüsusiyyətlərə malikdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünüb dərslərdə verilmiş tapşırıqlar əsasında işləyirlər. I qrupa 1-ci, II qrupa 2-ci, III qrupa 3-cü, IV qrupa 4-cü tapşırıq verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri əsasında təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması üçün şagirdlər ötən əsrdə uğur qazanmış Azərbaycan qadını Nigar Qayıbova haqqında geniş məlumat verirlər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, Azərbaycanın ziyalı qadınlarından olan Nigar xanım həm də gözəl insani keyfiyyətlərə malik olmuşdur.

Yaradıcı tətbiqetmə: 6-cı tapşırıq verilir.

Ev tapşırığı: 5-ci tapşırığa əsasən fərdi qaydada verilmiş mətnləri müqayisə etmək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Təhliletmə				
Fikirbildirmə				
Mətnqurma				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər edir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözlərdən üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 1.1.3.

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

dövrün xüsusiyyətlərini əks etdirən sxemlər, internet materialları

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Əfsanəyə bənzər eşq (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Evdə 5-ci tapşırığa əsasən fərdi qaydada verilmiş mətnləri müqayisə etmək tapşırılmışdı. Prosesi sinifdə davam etdirməklə mətnlərin dil və üslub xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq mümkündür.

Tədqiqat sualı: *Üzərində işlədiyiniz mətnin xarakterik xüsusiyyətləri hansılardır?*

Tədqiqatın aparılması: I qrupa 7-8-ci, II qrupa 9-10-cu, III qrupa 11-12-ci, IV qrupa 13-14-cü tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılıaraq təqdimata başlanılır. Şagirdlər təhlil nəticəsində məlumatları müqayisə edir və ümumiləşdirərək nəticə çıxarır.

Nəticələrin çıxarılması: Məlumatlar kifayət qədər məlumatverici və faktlarla zəngindir. Mətn rəngarəng dil üslubuna malikdir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Nigar xanım haqqında düşüncələrini yazmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: 16-cı tapşırığa əsasən “Azərbaycan qadını daim inkişafda” mövzusunda esse yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrupların simvollarla qiymətləndirilməsi məqsəduyğundur. Qruplar meyarlar əsasında simvollarla və ya qrupların adını qeyd etməklə qiymətləndirilə bilər.

Meyarlar	Səviyyələr	I	II	III	IV
Fikrimizi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardıq.					
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdik.					
Grammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdik.					

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Oxuğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.
- Oxuduğu mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.3.

RESURSLAR

dil qaydaları, lüğət,
iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

debat, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, qruplarla iş

Əfsanəyə bənzər eşq (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərin evdə hazırladıqları “Azərbaycan qadını daim inkişafda” mövzusunda essenin oxunması ilə başlayır. Onların hazırladıqları təqdimat mətni ilə əvvəl keçilən mətnlər müqayisə olunur. Səhifə 129-dakı şeir oxunaraq dil üslubu əvvəlki mətnlərlə müqayisə olunur. Sonra şagirdlər debata baş-

layır. Bunun üçün aşağıdakı tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Tərbiyəyə təsir edən faktorlar hansılardır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər “Tərbiyənin əsası ailədə qoyulur” mövzusunda 2 yarımqrupda debat aparırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan istifadə edir.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, tərbiyəyə ailə, ətraf mühit, təhsil və s. faktorlar təsir edir.

Yaradıcı tətbiqetmə: 15-ci tapşırığı işləmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə evdə “Qadın gülürsə, bəşəriyyət gülür” mövzusunda esse yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Müqayisəetmə, genişləndirmə, istifadəetmə, əməkdaşlıq meyarları əsasdır.

Yarımqruplar		I	II
Meyarlar			
Oxuğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edib qiymətləndirmə			
Oxuduğu mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirmə			
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadəetmə			
Esse yazma			
Əməkdaşlıq			
Cəmi:			

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlənیلən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
- Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
- Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2., 1.2.4.

Biol. – 2.1.1.

RESURLAR

yengəclərin növləri barədə məlumat, qırmızı kitaba düşən yengəclər

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, səsli oxu, müzakirə

İŞ FORMASI

qrup işi

Yengəclər evi necə tapırlar? (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərdən bürclər haqqında məlumat soruşur. Bürclər sadalandıqdan sonra onların xarakterik xüsusiyyətlərini araşdırırlar. Daha sonra mövzu yengəclərə gətirilərək mətn oxudulur. Mətni araşdırmaq üçün tədqiqat sualı qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: *İnsanlar yengəcdən nə örnək götürə bilərlər?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa 1–3-cü, II qrupa 4–7-ci, III qrupa 8-9, 11-ci, IV qrupa 12–14-cü tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Şagirdlər fikir mübadiləsi aparırlar. Müəlim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün mətndən sonra verilmiş sualdan istifadə edir. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Nəticədə müəyyən olunur ki, insanlar yengəclərdən nizam-intizamı, fədakarlığı, diqqəti öyrənməlidirlər.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə fərdi şəkildə 10-cu tapşırığı hazırlamaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: “Şərikli çörək” filmində çörək növbəsi epizoduna baxmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Münasibətbildirmə, izahetmə, dəyişmə, təkmilləşdirmə meyarlarına əsaslanmaq olar.

I	II	III	IV
Fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlənən fikirlərə münasibətini bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dinlədiklərinə münasibət bildirir.	Dinlənən fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməyə çalışır.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah etməkdə çətinlik çəkir.	Sözlərin xüsusiyyətlərini izah edir.	Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
Mətni təkmilləşdirməyə çalışır.	Mətni struktur cəhətdən sərbəst təkmilləşdirməyi bacarmır.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirmək bacarığına malikdir.	Mətni struktur cəhətdən təkmilləşdirir.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.3., 1.2.4.,
4.1.3., 4.1.4.

MÖVZU 18

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurur.
- Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar edir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.
- Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

İnform. – 3.3.2.

RESURSLAR

“Məlikməmməd” nağılı,
“Kitabi-Dədə Qorqud”
dastanı, lüğət

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə

İŞ FORMASI

qrup işi

Yengəclər evi necə tapırlar? (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ev tapşırığına əsasən şagirdlər “Şərikli çörək” filmində çörək növbəsi epizoduna baxıblar. Bu fraqmentdəki hadisə müzakirə olunur. Daha sonra cəmiyyətdəki haqq-ədalət prinsipinin gözlənilməsi və pozulması mövzusunda müzakirə aparılır. Müzakirə üçün aşağı siniflərdə keçilmiş “Məlikməmməd” nağılı və

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanından hissələr oxudulur və tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Hər iki mətn üçün ortaq cəhət hansıdır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qrup şəklində tapşırıqları icra edirlər. I qrupa dərslərdəki 15-16-cı, II qrupa 17-18-ci,

III qrupa 19-20-ci, IV qrupa 21–23-cü tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müxtəlif işlərə özlərini məsul bilən şagirdlər gördükləri işlərin hesabatını verirlər. Təqdimatlar dinləndikdən sonra geniş müzakirələr aparılır və nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyən edirlər ki, mətnlər eyni ideyanı müxtəlif formada təcəssüm etdirir. Mövzu

baxımından bu gün də aktual olan mətnlərdir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Dərslisdəki mətni oxuyaraq evdə yazacaqları elmi mətnə edəcəkləri əlavələri seçmələri tapşırılır.

Ev tapşırığı: Dərslisdəki 24-cü tapşırıq evə verilir və şagirdlərə yengəclər haqqında elmi mətn yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Qrup özünüqiymətləndirməsi ilə aparıla bilər. Qruplar uyğun xanada qeyd işarəsini qoymalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Mövzuya uyğun müxtəlif nitq nümunələri qurduq.	★			
Problemlə bağlı əsaslandırılmış təqdimatlar etdik.		★		
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etdik.	★			
Üsluba uyğun olaraq sözləri böyük və kiçik hərflərlə yazdıq.			★	

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 1.2.2.,
2.2.1.

MÖVZU 19

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirir.
- Fikir və mülahizələrini əsaslandırır.
- Üslubunu nəzərə almaqla mətni oxuyur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.2.1.

RESURSLAR

həyat eşiqi yüksək olan
insanlardan nümunələr,
qərarlar ağacı

İŞ ÜSULLARI

qərarlar ağacı, müzakirə

İŞ FORMALARI

qrup işi, fərdi iş

Bundan yaxşı ola bilməz (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə lövhədə qərarlar ağacı çəkərək başlaya bilər. Hər şagird yaşamaq üçün öz səbəblərini bu ağacın budaqlarına qeyd edir. Daha sonra dərslikdəki mətn oxunur. Mətnin oxusundan sonra tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Cerrinin optimizminin səbəbi nə idi?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cüt-lərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I qrupa dərslikdəki 1-2-ci, II qrupa 3-4-cü, III qrupa 5-6-cı, IV qrupa 7–10-cu tapşırıqları birlikdə işləmələri tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Qruplar Cerrinin optimizminin səbəblə-

rini araşdırır, təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, Cerrinin optimizminin səbəbləri onun həyat eşqinin yüksək olmasında idi.

Yaradıcı tətbiqetmə: 9-cu tapşırığa əsasən aparılır.

Ev tapşırığı: M.Müşfiq yaradıcılığından “Həyat eşqi” şeirini oxumaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Meyar cədvəlinə əsaslanmaq olar. Münasibətbildirmə, fikri əsaslandırma, düzgün oxuma meyarlarına əsaslanmaq olar.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirmə				
Fikirlərini əsaslandırma				
Mətni üslubuna uyğun oxuma				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

2.1.2., 3.1.3.,
4.1.2.

MÖVZU 20

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.
- Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirir.
- Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 3.3.3.

RESURSLAR

M.Müşfiqin seçilmiş əsərləri, Ernest Heminqveyin yaradıcılığından nümunələr

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, suallar, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Bundan yaxşı ola bilməz (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlər evdə M.Müşfiq yaradıcılığından “Həyat eşqi” şeirini oxuyublar. Sınıfda eyni mövzunun davamı olaraq “Qoca və dəniz” mətni oxudulur. Mətnlər arasındakı fərqi görmək üçün dil xüsusiyyətləri

araşdırılır. Aşağıdakı tədqiqat sualı tərtib olunur.

Tədqiqat sualı: *Hər iki mətn üçün ortaq cəhət nə ola bilər?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və mətnlər üzrə tapşırıq-

lar üzərində çalışırlar. I qrupa 11-12-ci, II qrupa 13-14-cü, III qrupa 15-16-cı, IV qrupa 17-18-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Mübadilə zamanı şagirdlər Venn diaqramında müzakirənin nəticələrini qeyd edirlər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər tədqiqat nəticəsində müəyyənləşdirirlər ki, mətnlərin hər iksində insanların yaşam sevinci, həyata bağlanmaq eşqi canlanır. Həyat hər şeyə rəğmən yaşamağa dəyər.

Yaradıcı tətbiqetmə: Konstitusiyaya əsasən maddə 27 – yaşamaq hüququnu araşdırmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: “Həyat real şəxslərin və obrazların təqdimatında” mövzusunda təqdimat hazırlamaq evə tapşırıq verilir.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Müqayisəetmə, təkmilləşdirmə, istifadəetmə meyarları nəzərə alınmalıdır. Qrupların özünüqiymətləndirməsinə əsaslanmaqla cədvəl doldurulur.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə etdik.				
Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirdik.				
Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə etdik.				
Cəmi:				

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏYƏ NÜMUNƏ

KSQ №6

ƏSRARƏNGİZ ŞƏHƏR

Tarixi mənbələrdə də Bakı yaxınlığında dənizdə qala, şəhər barədə söhbət açılır. Arif Ərdəbili 1369-cu ildə yazdığı “Fərhadnamə” dastanında Bakıda gördüklərini belə qələmə alır: “Bakıda dənizdə bir qala var ki, yeni şəhər qalasını orada su basmışdır”. Burada itmiş, daha doğrusu, suların altında qalmış şəhərdən bəhs olunduğu şübhə doğurmur. Yəqin ki, bu qala tikintisi başa çatandan bir əsr keçməmişdən qərqli olub və Arif Ərdəbilinin vaxtında o hələ el yaddaşında “yeni şəhər qalası” kimi qalırdı. Bu deyim həm də Bayıl qəsrinin şəhər qalası olmasını, yəni Bakının müdafiə sisteminə daxil edilməsini bir daha təsdiq edir.

XIX yüzillikdə yaşamış görkəmli Azərbaycan tarixçi alimi, siyasi xadim Abbasqulu Ağabəyov Bayıl qəsrinə haqda yazmışdır: “Bakı şəhəri qarşısında, dəniz içərisində indi də görünən bürclərdən, hasarlardan, qəbir daşlarından və tarixçilər tərəfindən bu şəhərin keçmiş vəziyyəti haqqında yazılan təsvirlərdən məlum olur ki, dörd-beş yüz il bundan əvvəl abad olan yerlər indi su altında qalıb. Ehtimal ki, bir zamandan sonra bu yerlər yenə zahirə çıxsın”.

Müxtəlif mənbələrdə müxtəlif cür: “Şəhri səbəyl”, “Şəhri səbə”, “Sualtı şəhər”, “Səbəyl”, “Səbəyl qəsr”, “Bayıl qəsr”, “Bayıl daşları”, “Karvansara”, “Xanəqah” adlanan bu abidə XX əsrin 30-cu illərində Xəzərin səviyyəsinin enməsi nəticəsində üzə çıxdı. Yerli camaat sakit havalarda suyun altında üzəri yazılı daş kitabələr görməyə başladı.

Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının Tarix İnstitutu 1939, 1940, 1946, 1962 və 1969-cu illərdə həmin ərazidə suyun altında arxeoloji tədqiqat işləri apardı. Məlum oldu ki, uzun əsrlər suyun altında qaldığından qəsr dağılmış, onun təkə özülləri və epigrafiq abidələri – yazılı daş kitabələri qalmışdır. Tədqiqat nəticəsində 9 binanın (onlardan yalnız ikisində ocaq yeri vardı) özülü aşkar edildi və suyun altından 699 ədəd epigrafiq abidə, saxsı qablar və onların fragmentləri, Şirvanşah Gərcəsba (1203/4-1224) aid mis pullar üzə çıxarıldı. Burada üzəri XII–XIII əsrlər üçün səciyyəvi olan şirli qabların parçalarına da rast gəlinib.

Mərkəzi meydandakı saxsı məmulatlar arasında müxtəlif diametrli dulus borularının qırıqları da aşkar edilmişdir. Onlar, yəqin ki, su kəmərləri olmuşdur. Daş kitabələr üzərindəki yazılar ərəb qrafikası ilə, əsasən, fars dilində həkk edilmişdir. Yazılardan əlavə, daşların üzərində insan başlarının anfas bəlyəf təsvirləri, realist və stilizə edilmiş insan, heyvan, quş təsvirləri, mifik təsvirlər, natural ölçüdə at, şir bəlyəfləri, özünəməxsus zəncirvari nəbatı ornamentlər var.

Aparılan arxeoloji və tarixi tədqiqatlar nəticəsində təsdiq olunub ki, Qalanın tikilməsi vaxtının birinci göstəricisi divarın hörgüsündən tapılmış, XIII əsrin birinci rübündə zərb edilmiş Şirvanşah III Fəriburzun pulu olub. Şirvanşah Fəriburz ibn I Qutəsb 1225–1243-cü illərdə hökmranlıq edib. Qalanın tikilib başa çatdırılması onun hakimiyyət illərinə düşür.

“Bakı Atlantidası”nın tikililərinin özülünün tədqiqindən aydın olur ki, o zaman Xəzərin səviyyəsi indikindən 2 metr aşağıda olub. Səbəyl daşlarının tapıldığı yer quru yolla Abşeron yarımadasına birləşib.

XIV əsrin II yarısının müəllifi olan Arif Ərdəbilinin verdiyi məlumata görə, Səbayel qəsri-nin kitabələri qəsrin xarici divarlarının yuxarı hissəsini sanki kəmər kimi dövrələmişdir. Ümu-mi uzunluğu 400 metrə çatan kitabələrin bir hissəsi ərəb, böyük hissəsi isə fars dilindədir. Ha-zırda müəyyən hissəsi Şirvanşahlar Saray Kompleksinin həyətinə sərgilənən bu daş kitabələ-rin hər birinin uzunluğu 70 sm, eni 25-50 sm, qalınlığı isə 15-25 sm-dir. Kitabələrdən Səbayel qəsrinin epigrafiq abidələrinin müəllifinin – xəttatın adı da oxunub: “Əməli ustad Zeynəldədin bin Əburəşid Şirvani”. Maraqlı burasıdır ki, tikintidə Zeynəldədinlə bərabər onun atasının adı-nı daşıyan oğlu da iştirak etmişdir.

1. Bakı şəhəri qarşısında, dəniz içərisində şəhər olması ehtimalına sübut kimi verilə bilməz:

- A) Görünən bürcələr
- B) Qədim şəhərin hasarları
- C) Suyun dayaz olması
- D) Qədim qəbir daşları

2. Tarixçilərin hesablamalarına görə köhnə şəhər neçə il bundan əvvələ qədər mövcud olub?

- A) 200–300
- B) Dəqiq deyil
- C) 500–600
- D) 1000–1100

3. Qədim şəhərin adları sırasında hansı ada təsadüf edilmir?

- A) “Şəhri Səbayel”
- B) “Sualtı şəhər”
- C) “Xanəgah”
- D) “Xanədan”

4. “Bayıl qəsri” həm də:

- A) Müdafiə qalası olub.
- B) Ticarət limanı olub.
- C) Hərbi sursat mərkəzi olub.
- D) Mayak kimi istifadə olunub.

5. Abidənin Şirvanşahlar dövrünə aid edilməsinin əsas səbəbi nədir?

6. Daş kitabələrin üzərində rast gəlinən təsvirin altından xətt çəkin.

Anfas barelyef

Stilizə edilmiş insan

Mifik insan təsvirləri

Realist insan

7. Nöqtələrin yerinə hansı cümləni əlavə etmək olar?

 Bakı buxtasında sahilədən təxminən 300 metr aralı kiçik bir adada kifayət qədər böyük tikili inşa edilmiş.

 Bakı buxtasında sahilədən təxminən 10 metr aralı böyük bir adada kiçik bir tikili inşa edilmiş.

8. Mətni xarakterizə edən 10 açar söz yazın.

9. “XII–XIII əsrlərdə möhkəm qəsir, həm də qala-liman kimi tikilmiş və Bakının dənizdən qorunmasında mühüm yer tutan “Bayıl qəsri” ola bilər ki, daha qədim bir kompleksin özülləri üzərində salınmışdır. Buxtadakı bu tikililərin tədqiqatı göstərir ki, qəsir həm də dəniz müdafiə qalası olub” abzası mətnin hansı hissəsidir?

10. Abbasqulu Ağa Bakıxanov “Bayıl qəsri” haqda yazmışdır: “Bakı şəhəri qarşısında, dəniz içərisində indi də görünən bürcələrdən, hasarlardan, qəbir daşlarından və tarixçilər tərəfindən bu şəhərin keçmiş vəziyyəti haqqında yazılan təsvirlərdən məlum olur ki, dörd-beş yüz il bundan əvvəl abad olan yerlər indi su altında qalıb. Ehtimal ki, bir zamandan sonra bu yerlər yenə zahirə çıxsın”, dedikdə A.Bakıxanov nəyi nəzərdə tuturdu?

11. Hər bir sözün cümlə üzvü olması üçün vacibdir.

- 1.
- 2.
- 3.

12. “Feili xəbər” və “İsmi xəbər” nə deməkdir? Fikrinizi əsaslandırın.

13. “Gördüyüm mənzərə yadımdan çıxmırdı” cümləsində təyin nə ilə ifadə olunmuşdur?

- A) sifət
- B) isim
- C) feili sifət
- D) feili bağlama
- E) feil

14. Cümlələri elə dəyiş ki, təbəsisiz mürəkkəb cümlə alınsın.

1. Qazi Əhmədin çıxardığı hökmü cəllad icra etmişdi.
2. Skamyada oturan qadın ayaqyalın uşağı etinasız süzərək oradan qalxıb getdi.

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirir.
- Fikir və mülahizələrini əsaslandırır.
- Üslubunu nəzərə almaqla mətni oxuyur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.3.

Coğ. – 1.3.2.

RESURSLAR

ölkələr barədə məlumatlar,
lüğət, iş vərəqləri, xəritə

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
suallar

İŞ FORMASI

kollektiv iş

Ölkələrin əlifba ilə sıralanması (1 saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlayır. Şagirdlərdən “Azərbaycan nədir?” sualı soruşulur. Cavabında *respublika*, *dövlət*, *ölkə* sözləri alınır. *Ölkə* sözü üzərində dayanı-

lır. Dil qaydası izah olunur. Verilmiş mətnlərin xüsusiyyətlərini araşdırmaq üçün tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Mətnlərin ortaq cəhətləri hansılardır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər mətnləri oxuyur və müqayisə edir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün I qrupa 1-ci, II qrupa 2-ci, III qrupa 3-cü, IV qrupa 4-cü tapşırıqların icrasını həvalə edir. Tədqiqatın məqsədini aydınlaşdırmaq üçün əlavə yönəldici suallardan istifadə edə bilər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətnlərdə Azərbaycanın qədim torpaqlarının adlarının

etimologiyası verilir. Mətnlər məlumatvericidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Öz doğulduqları rayon və şəhərlərin adlarının mənşəyini yazmaları tapşırılır.

Ev tapşırığı: Dünya ölkələrinin paytaxt şəhərlərindən seçilmiş 5 şəhərin adının mənasını öyrənmək ev tapşırığı verilir.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır.

Səviyyələr	I	II	III	IV
Meyarlar				
Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirmə				
Fikirlərini əsaslandırma				
Mətni üslubuna uyğun oxuma				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 2

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.
Coğ. – 1.3.2.

RESURSLAR

Bakı şəhərsalma idarəsinin strateji planı, Bakının xəritəsi, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

auksion, beyin həmləsi, fərdi oxu

İŞ FORMALARI

cütlərlə, fərdi iş

Mətn (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə Bakıya aid musiqilərdən birinin səsləndirilməsi ilə başlaya bilər. Daha sonra Badükubə, Küləklər şəhəri adlarının Bakı ilə paralel olaraq işlənməsinin səbəbləri araşdırıla bilər. Buradan mətnin oxusuna keçmək mümkündür. Mətnin məzmununu araşdırmaq üçün tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Məndə nədən bəhs olunur?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cütlərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I cütə dərslikdəki 1-ci, II cütə 2-ci, III cütə 3-cü, IV cütə 4-cü, V cütə 5-ci, VI cütə 6-cı, VII cütə

7-ci, VIII cütə 8-ci, IX cütə 9-cu, X cütə 10-cu tapşırıq verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması şagirdlərə şəhərimiz barədə təfərrüatlı məlumat qazandırır. Vətənpərvərlik hislərinin aşılanması müzakirədə ön planda olmalıdır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətndə qədim Bakı qalasından, onun tarixi keçmişindən bəhs olunur.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə aşağı siniflərdə Bakıya aid keçdikləri şeirlərin

adlarını və müəlliflərini qeyd etmək tapşırılır. Daha sonra auksionla kimin daha çox ad yazması araşdırılır.

Ev tapşırığı: 11-ci tapşırığa əsasən “Bakı qədim şəhərdir” mövzusunda referat hazırlamaq üçün material toplamaq tapşırılır. Referatın qiymətləndirmə meyarları əvvəlcədən şagirdlərə elan olunmalıdır. Meyar əsasında şagirdlər daha dəqiq istiqamət götürə bilirlər.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Cütlər Meyarlar	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.										
Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.										
Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.										
Əməkdaşlıq										
Cəmi:										

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2., 3.1.4.

MÖVZU 3

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.
- Referat hazırlamağı bacarır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

RESURSLAR

referat nümunələri, referatın yazılma qaydaları

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
fərdi oxu, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Mətn (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə qabaqlayıcı tapşırıqla başlayır. Evdə şagirdlər 11-ci tapşırığa əsasən “Bakı qədim şəhərdir” mövzusunda referat hazırlamaq üçün material toplayıblar. Referatın qiymətləndirmə meyarları əvvəlcədən şagirdlərə elan olunub. Meyar əsasında şagirdlər daha dəqiq istiqamət götürdüyündən onlara is-

tiqamət vermək daha rahat başa gəlir. Şagirdlər referatın yazılma qaydaları ilə əvvəlki dərslərdən tanışdırlar. Qaydalar bir də təkrarlandıqdan sonra tədqiqat sualı çıxarıla bilər.

Tədqiqat sualı: *Qədim Bakı haqqında referat hazırlanmaq üçün nələri bil-məliyik?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər fərdi şəkildə mövzu üzrə qaydalara uyğun şəkildə referat hazırlamağa başlayırlar. Bunun üçün onlara müstəqil şərait yaradılır. Kitabxana, kompüter otağı, KİV-dən istifadə ilə onlar referat üçün ilkin məlumat toplayıb referatın sadə plana uyğun gedişatını hazırlayırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Bir neçə şagirdin hazırladığı ilkin referat nümunələri oxudulur. Hansı məqamlara diqqətli yanaşmaq lazımdırsa, müəllim istiqamət verir. Səhvlər üzərində digər şagirdlər öyrənir və referatlarını təkmilləşdirir.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, Qədim Bakı haqqında referat yazmaq üçün düzgün məlu-

mat toplamaq, məlumatın lazımlılarını seçib ümumiləşdirmək, yazını sistemə salmaq, hissələr arasında ardıcılıqı göz-
ləmək, məlumat mənbələrini qeyd etmək lazımdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Kompüter proqramlarında referat üçün dizayn seçilməsi tapşırılır.

Ev tapşırığı: Sınıfdə başlanılan iş evdə davam etdirib referatı tamamlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhlil etmə, fikirbildirmə, mətnqurma, referat hazırlama meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Meyarlar \ Səviyyələr	I	II	III	IV
Dinlədiyim məlumatlardakı fikirləri təhlil etdim.				
Əsaslandırılmış fikirlər söylədim.				
Şəxsi düşüncələrimə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurdum.				
Referat hazırlamağı bacardım.				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 2.2.1.,
3.1.2.

MÖVZU 4

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi fikrilərə münasibətini bildirir.
- Üslubi xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq mətni oxuyur.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Azərbay. tarixi – 1.2.1., 1.2.2.

Ümumi tarix – 1.1.4.

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

Azərbaycan memarlığına aid nümunələr, məşhur memarların həyatından faktlar

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması, suallar

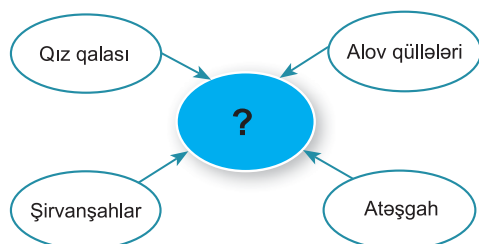
İŞ FORMALARI

qrup işi, fərdi iş

Azərbaycan memarlığı (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlaya bilər. Bunun üçün aşağıdakı sxem məqsədəuyğundur.

Azərbaycanın memarlıq abidləri haqqında anlayış alındıqdan sonra şifahi söhbət aparıla bilər. Memarlıq abidələrimiz haqqında şagirdlərin fikirləri araşdırıldıqdan sonra yeni mətn oxudularaq mətnin daxilindəki şəkillər üzərində müzakirə davam etdirilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Əsərdə memarlıq abidələrimiz haqqında hansı məlumatlar verilir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünür və onlara iş vərəqləri paylanır. İş vərəqlərində dərslikdə verilmiş tapşırıqlar əks olunub: I qrupa 1-2-ci, II qrupa 3-4-cü, III qrupa 5-6-cı, IV qrupa 7-8-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Mətnin xüsusiyyətləri ilə bağlı araşdırılmış tapşırıqlar barədə təqdimatlar dinlənilir. Müzakirənin sonunda nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, mətnə Azərbaycanın ən qədim abidələrinin adları, onlar haqqında mənbələrdə verilmiş məlumatlar sadalanır. Mətn məlumatverici xarakter daşıyır və faktlara əsaslanır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Mətnəndən faktları seçmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə müxtəlif mənbələrdən daş dövrünün memarlıq abidələrinə aid məlumat toplamaq, toplanmış məlumatlar əsasında mətnqurma tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Qrup işinin qiymətləndirilməsinə xidmət edən, təlim məqsədlərini özündə əks etdirən meyarlar əsasında qiymətləndirmə aparılmalıdır. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanmaq olar. Münasibətbildirmə, mətni oxuma, mətnqurma meyarları nəzərdən qaçmamalıdır.

I	II	III	IV
Dinlədiyi fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlədiyi fikirlərə münasibət bildirir.	Dinlədiyi fikirləri ümumiləşdirir.	Dinlədiyi fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Mətni oxumağa çalışır.	Mətni qaydalara uyğun oxuyur.	Mətni üslubuna uyğun oxuyur.	Müxtəlif üslublu mətnləri oxuyur.
Şəxsi düşüncələrə uyğun mətn qurmağa çalışır.	Şəxsi düşüncələrini əks etdirməkdə çətinlik çəkir.	Şəxsi düşüncələrini mətnə ifadə edir.	Şəxsi düşüncələrinə əsasən mətnlər qurur.

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Üslubu gözləməklə müxtəlif mətnlər yazır.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Azərb. tarixi – 1.3.1.

Ədəb. – 2.2.1.

RESURSLAR

Daş dövrünə aid memarlıq abidələrinin şəkilləri, Mezolit dövrünə aid qala rəsmləri

İŞ ÜSULLARI

Venn diaqramı, müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, qrup işi

Azərbaycan memarlığı (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlərə evə verilmiş müxtəlif mənbələrdən daş dövrünün memarlıq abidələrinə aid məlumat toplamaq, toplanmış məlumatlar əsasında mətnqurma tapşırılmışdı. Tapşırığa əsasən onlar memarlıq barədə öyrəndiklərini təqdim edirlər. Müəllim memarlıq abidələrimiz barədə əlavə məlumat verərək mədəniyyətimizin zəngin incilərini daha yaxından şagirdlərə tanıda bilər. Hələ ibtidai icma dövründə Azərbaycanda memarlıq abidələrinin, mağara mədəniyyətinin olması faktı şagirdlərin böyük marağına səbəb ola bilər. Bunun üçün növbəti materialın tədrisi əlverişlidir.

“Azərbaycan ərazisində mağaraların sayı olduqca çoxdur. Böyük və Kiçik Qafqaz dağlarının ətəklərində, Talış dağlarında, Naxçıvan MR-da, Zəngilan, Kəlbəcər, Gədəbəy, Göygöl, Şamaxı, Füzuli rayonu ərazisində aşkar edilmiş mağaralar buna misal ola bilər. Belə mağaralarda aparılmış tədqiqatlar göstərir ki, burada yaşamış ibtidai insanlar 1,5 milyon il öncə, yaşayışlarını mağaralardakı şəraitə uyğunlaşdırmaq məcburiyyətində qalsalar da, sonralar şüurun inkişafı və bəzi əmək və inşaat alətlərinin yaranması ilə əlaqədar olaraq onlar yaşadıkları təbii mağaraları öz yaşayış tərzlərinə uyğunlaşdırmağa çalışmışlar. Mağaranın ortasında

yandırılmış ocaq tüstüsünü xaric etmək üçün tavandan dəşik (baca) açılması, yaxud müəyyən lazımı ləvazimatların saxlanması üçün mağaranın daxili divar səthində xüsusi oyuqların açılması buna əyani sübutdur.

İbtidai insanların təbii mağaralar üzərində apardıqları belə yenidənqurma işləri sonrakı dövrlərdə süni mağaraların yaranması ilə nəticələnmişdir. Təbii mağaralar kimi bir neçə küyüldən ibarət olan süni mağaralar da yer səthindən xeyli hündür məsafədə dik qayalar və dağ döşündə düzəldilmişdir. Azərbaycan ərazisində süni mağaralara Böyük Qafqaz dağlarının cənub-şərq ətəklərində, Kiçik Qafqaz dağlarında, Qubadlı rayonunda Bərgüşad, Həkəri çayları vadilərində, Şirvan regionunda Mərzə, Sündü və Dərəkənd yaxınlığında, eləcə də cənub əyalətlərində qədim Manna və Midiya dövlətlərinə mənsub olan ərazilərində də təsadüf edilmişdir.

Daş hörgüsünün meydana çıxması nəticəsində yeni tipli qazma və yarımqazma binalar inşa edilməyə başladı. Öz başlanğıcını süni mağaralardan almış belə binalar uzun bir tarixi inkişaf prosesi keçmiş və memarlıq tarixində “Qaradan” adı ilə məşhurlaşmışdır. Tarixi məlumatlara görə, Azərbaycanda qaradanlardan XX yüzilliyin əvvəllərinə qədər istifadə edilmişdir”.

Tədqiqat sualı: *Memarlıqla bağlı tədris olunan mətnlərin ortaq dil xüsusiyyəti nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünüb tədqiqat xarakterli sualları aydınlaşdırırlar. I qrupa 9-cu, II qrupa 10-11-ci, III qrupa 12-13-cü, IV qrupa 14-15-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Qrupların təqdimatı dinlənir. Müzakirənin sonunda nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Tədqiqat nəticəsində tədqiqat sualının cavabı müəyyən edilir.

Yaradıcı tətbiqetmə: 16-cı tapşırığa əsasən aparılır. Şagirdlər sxem əsasında abidələri seçib dövrləşdirir.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə sevdikləri memarlıq abidələrindən biri haqqında görüntülü təqdimat hazırlamaq tapşırılır. Təqdimatın qiymətləndirmə meyarları əvvəlcədən izah olunur.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanaraq şagirdləri simvol və ballarla qiymətləndirmək tövsiyə olunur. Mətnqurma, düzgün işarələrindən istifadə əsas meyarlardır.

I	II	III	IV
Üslubu gözləməklə müxtəlif mətnlər yazmağa çalışır.	Müxtəlif mətnlər yazır.	Müxtəlif üslublu mətnlər yazır.	Üslubu gözləməklə müxtəlif mətnlər yazır.
Düzgün işarələrindən məqsədyönlü istifadə etməyə çalışır.	Düzgün işarələrindən istifadə edir.	Düzgün işarələrindən yerində istifadə edir.	Düzgün işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

MƏZMUN STANDARTLARI

2.2.1., 3.1.1.,
3.1.2.

MÖVZU 6

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətnlər yazır.
- Şəxsi düşüncələrinə əsaslanan mətnlər qurur.
- Üslubi xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla mətni oxumağı bacırır.

İNTEQRASIYA

İnform. – 3.3.2.

Azərb. tarixi – 1.3.1.

RESURSLAR

Azərbaycan və dünya memarlığına aid təqdimat nümunələri

İŞ ÜSULLARI

təqdimatın hazırlanması, müzakirə, suallar

İŞ FORMALARI

fərdi iş, qrup işi

Azərbaycan memarlığı (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Ötən dərs şagirdlərə sevdikləri memarlıq abidələrindən biri haqqında görüntülü təqdimat hazırlamaq tapşırılmışdı. Təqdimatın qiymətləndirmə meyarları əvvəlcədən izah olunmuşdu. Meyarlar bir daha xatırladılaraq hazırlanmış

təqdimatların dinlənilməsinə keçid almaq olar.

Tədqiqat sualı: *Memarlıq abidələrimiz haqqında təqdimat hazırlayarkən nələrə diqqət yetirməliyik?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər fərdi şəkildə təqdimatlarını hazırlayırlar. Daha sonra şagirdlər qruplara bölünüb tədqiqat xarakterli sualları aydınlaşıdırırlar. I qrupa 17-ci, II qrupa 18-ci, III qrupa 19-cu, IV qrupa 20-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Təqdimatlar dinlənilir. Müəllim təqdimatların müzakirəsini keçirir. Tapşırıqların cavabları oxunur. Müzakirə sonunda dərsin nəticəsi formalaşır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, memarlıq abidələ-

rimiz haqqında təqdimat hazırlanarkən onun memarı, tikildiyi il, yerləşdiyi məkan və s. haqqında məlumatlar dəqiq verilməlidir.

Ev tapşırığı: Təqdimatlar üzərində re-daktə işləri aparmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Şagirdlər qruplararası qiymətləndirmədən istifadə edilir. Verilmiş cədvəldə şagirdlər digər qrupları meyarlar üzrə qiymətləndirirlər.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Üslubi xüsusiyyətləri gözləməklə mətnlərin qurulması	★			
Şəxsi düşüncələrinə əsaslanaraq mətn qurmaq	★			
Üslubi xüsusiyyətləri nəzərə almaqla mətnin oxunması		★		

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 7

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Azərb. tarixi – 5.1.1., 5.1.2.

Ədəb. – 2.1.2.

RESURSLAR

məşhur xalçaçı rəssamların
şəkilləri, xalça nümunələri

İŞ ÜSULLARI

fərdi oxu, anlayışın
çıxarılması, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Qarabağ xalçaçılıq məktəbi (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərse anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlayır. Şagirdlərdən Azərbaycanda hansı xalçaçılıq məktəblərini tanıdılar soruşulur.

Qarabağ xalçası adı alındıqdan sonra şagirdlərdən ilkin olaraq bu barədə nə

bildikləri soruşulur. Daha sonra mətn oxudulur. Azərbaycanın fəxri olan Qarabağ xalçaçılıq məktəbi haqqında məlumatlar müzakirə olunur. Mətnin müzakirəsindən sonra məzmununun aydınlaşdırılması üçün tədqiqat sualı qeyd olunur.

Tədqiqat sualı: *Mətnə hansı milli-mənəvi dəyərimizdən bəhs olunur?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünüb dərslərdə verilmiş tapşırıqlar əsasında işləyirlər. I qrupa 1-2-ci, II qrupa 3-4-cü, III qrupa 5-6-cı, IV qrupa 7-9-cu, V qrupa 10-12-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılıaraq təqdimata başlanılır. Təqdimatların xarakterinin açılması şagirdlərə uzun illərdir uğur qazanmış Azərbaycan xalçalarının xüsusiyyətləri barədə geniş məlumat verir.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, Azərbaycan xalça-

larının dünyada tayı-bərabəri yoxdur. Onların növləri, çeşidlərinin sayı, rəngarəngliyi insanı heyrləndirməyə bilməz.

Yaradıcı tətbiqetmə: Xalçaların bugünkü aktuallığı barədə fikirlər yazmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: 11-ci tapşırığa əsasən fərdi qaydada mətnə faktlar toplayıb “Bilirsinizmi” adlı rubrika hazırlamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Təhliletmə				
Fikirsöyləmə				
Mətnqurma				
Əməkdaşlıq				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.2.1., 2.2.2.,
4.1.2.

MÖVZU 8

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Fikrini müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacarır.
- Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər edir.
- Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnform. – 1.1.3.

Ədəb. – 1.2.3.

RESURSLAR

mətnin dil xüsusiyyətləri,
rubrika nümunələri

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv iş, qrup işi

Qarabağ xalçaçılıq məktəbi (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Evə 11-ci tapşırığa əsasən fərdi qaydada mətndən faktlar toplayıb “Bilirsinizmi” adlı rubrika hazırlamaq tapşırılmışdı. Prosesi sinifdə davam etdirməklə rubrikadakı məlumatlarla mətndəki məlumatların mətnlərinin dil və üslub xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq mümkündür.

Tədqiqat sualı: *Üzərində işlədiyiniz mətnin xarakterik xüsusiyyətləri hansılardır?*

Tədqiqatın aparılması: I qrupdakı şagirdlərə 13-14-cü, II qrupa 15-16-cı, III

qrupa 17-18-ci, IV qrupa 19-20-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Şagirdlər təhlil nəticəsində məlumatları müqayisə edir və ümumiləşdirərək nəticə çıxarır.

Nəticələrin çıxarılması: Məlumatlar kifayət qədər rəngarəng və faktlarla zəngindir. Mətn özünəməxsus dil üslubuna malikdir.

Yaradıcı tətbiqetmə: 21-ci tapşırıq verilir.

Ev tapşırığı: 22-ci tapşırığa əsasən xalça mövzusunda mətnqurma tapşırılır. Mətn qurularkən hansı qaydalara diqqət yetirməli olduqları şagirdlərə əvvəlcədən deyilir.

Qiymətləndirmə: Qrupların simvollarla qiymətləndirilməsi məqsəduyğundur. Qruplar meyarlar əsasında simvollarla və ya adları qeyd edilməklə qiymətləndirilə bilər.

Meyarlar	Səviyyələr			
	I	II	III	IV
Fikrimizi müxtəlif üslublarda ifadə etməyi bacardıq.				
Mətnin əsas məzmununu saxlayaraq strukturunda dəyişikliklər etdik.				
Qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini gözləməklə sözləri üslubi imkanlarına uyğun istifadə etdik.				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 2.2.3.,
4.1.3.

MÖVZU 9

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
- Oxuduğu mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.3.2.

RESURLAR

dil qaydaları, lüğət,
iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

mətnqurma, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, qruplarla iş

Qarabağ xalçaçılıq məktəbi (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə şagirdlərin 22-ci tapşırıqə əsasən evdə hazırladıqları xalça mövzusunda mətnlə başlayır. Mətn qurularkən hansı qaydalara diqqət yetirməli olduqları şagirdlərə əvvəlcədən deyildiyi üçün mətnlərin oxunması və yoxlanması zamanı çətinlik yaranmır. Mətn-

lərin xüsusiyyətlərini araşdırmaq üçün tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Mətnqurmada hansı qaydalar nəzərə alınmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qaydalar müəyyənəşdirir və öz mətnlərinin

həmin qaydalara uyğun olub-olmamasını qeyd edirlər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə:

Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan istifadə edir. Dərslikdə mətn qurulan zaman nələrə diqqət yetirilməli olduğu bir daha şagirdlərin nəzərinə çatdırılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətnin adı məzmununa uyğun olmalı, dili fikri izah etmək üçün səmərəli seçilməlidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Hazırladıqları mətnin 4-5 cümlə ilə xülasəsini vermək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Xalçaçı rəssam Lətif Kərimov haqqında araşdırma aparmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Genişləndirmə, istifadəetmə meyarları əsasdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
KİV-dən aldığım məlumatları təhlil etdim.				
Oxuduğum mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirdim.				
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etdim.				

ŞİRVANŞAHLAR SARAY KOMPLEKSİ

Şirvanşahlar sarayı XV əsrdə Şirvanşah I Xəlilullah tərəfindən tikdirilib. Saray 6 əsrlik tarixi ərzində bir çox hadisələrlə üzləşib. Bir növ Azərbaycan tarixinin son 600 ilində baş vermiş hadisələr birbaşa adicəkilon saraya təsir etmişdir. 1500-cü ildə Fərrux Yasarın Səfəvilərlə döyüşdə məğlub olaraq öldürülməsinə qədər müstəqil Şirvanşahlar dövlətinin himayəsində olan saray Səfəvilərin bura daxil olması ilə yağma və dağıntılara məruz qalıb. Elə məhz bu səbəbdəndir ki, tarixin o dövrlərindən günümüzdə saraya aid çox az eksponat gəlib çatıb. Daha sonra Səfəvi-Osmanlı müharibələrində Osmanlıların qələbə qazanması ilə Bakı şəhəri və uyğun olaraq, Şirvanşahlar sarayı Osmanlıların himayəsinə keçib. Hətta sarayın Şərq darvazası da Osmanlı sultanı III Muradın şəərəfinə tikilib.

“Dinin müdafiəçisi və peyğəmbərin adamı, böyük sultan Şirvanşah Xəlilullah bu işıqlı türbəni öz anası və 7 yaşlı oğlu üçün tikdirməyi əmr edib” – bu cümlə Şirvanşahlar saray türbəsinin girişində həkk olunub. Giriş qapısının üzərində altıguşəli medalyonun içərisində Əli adı 6 dəfə qabarıq, 6 dəfə isə oyuq formasında həkk olunub. Ən maraqlısı isə daha yuxarıdakı damlaşəkili medalyonun içərisində yazılanlardır. Belə ki, bu medalyonun içərisində “Allah, memar Məhəmməd Əli” sözləri qeyd olunub ki, buradakı memar sözünü yalnız güzgü vasitəsilə oxumaq mümkündür. Bu da onunla əlaqədardır ki, o dövrdə memarlara adlarını tikilinin üzərində yazmaq qadağan olunmuşdu. Hətta bunu edən memarların boynu vurulurdu. Görünən odur ki, bu türbəni tikən memar öz həyatını təhlükəyə atmaq hesabına olsa belə, adını türbənin üzərində qeyd edib. Memarın şaha gəldiyi bu kələyi isə ilk dəfə 1954-cü ildə şərqşünas alim Ə.Ələsgərzadə tapmışdır. Girişin üzərindəki digər yazılar isə Qurandan götürülmüş ayələrdir.

Türbənin daxilində 7 məzar vardır. Lakin bu məzarlardan ikisində cəsəd qalıqları yox idi. Bu qəbirlərdən birinin uzunluğu Xəlilullahın boyuna uyğun olaraq iki metrədən uzun olduğuna görə bəzi alimlər itmiş cəsədin məhz Şirvanşaha aid olduğunu düşünürlər. Səfəvilər Şirvanşahlara qalıb gəldikdən sonra sarayın yağmalanması zamanı Şah İsmayıl Xətai özü şəxsən öz atasının qisasını almaq məqsədilə Xəlilullahın qəbrini açıdırıb, cəsədini oradan çıxartdırıb. Ancaq sonra etdiyi bu hərəkətdən peşman olub. Bundan sonra isə özünə Xətai təxəllüsünü götürüb. Xəlilullahla bağlı başqa maraqlı deyimlər də var. Belə ki, saray ərazisindəki hündür pilləkənlərin məhz şahın göstərişi ilə tikildiyini, səbəb kimi isə şahın özünün boyuna uyğun olaraq iri addımlarının olması göstərilirdi. Daha bir diqqətçəkən məqam isə saray binasının kənarındakı dar qapı idi. Deyilənlərə görə, bu dar qapı Xəlilullahın hərəmxanasına açılırdı. Qapının dar olmasına səbəb isə Xəlilullahın kök xanımları xoşlamadığı, bu səbəbdən hərəmxanasına ancaq incə xanımların keçə bilməsi üçün bu qapının dar düzəldilməsini əmr etməsidir.

Şirvanşahlar saray kompleksi üç hissədən ibarətdir. Birinci həyətdə şahın yaşadığı bina-divanxana və saray binası yerləşir. Şahın yaşamış olduğu bina ikimərtəbəlidir, 52 otağı var. Birinci mərtəbədə 27, ikinci mərtəbədə isə 25 otaq var. Şah yuxarı mərtəbədə ailəsi, qohum-əqrəbası ilə birgə yaşayırmış. Aşağı mərtəbədə isə şahın qulluqçuları, kənizləri yaşayırdı. Həmçinin bu mərtəbədəki otaqlardan anbar kimi istifadə edirdilər. 1828-ci ildə Çar Rusiyası Azərbaycanı işğal edərkən Şirvanşahlar saray kompleksindən bütövlükdə hərbi sursat saxla-

maq üçün istifadə edilib. Ruslar yuxarı mərtəbədəki otaqların arakəsmələrini açıb, bununla da binanın qədim harmoniyasını vəhşicəsinə pozublar.

1. 1500-cü ildə saray kimlər tərəfindən yağmalanıb?

- A) Sacilər B) Səfəvilər C) Ruslar D) Monqollar

2. Şərq darvazası kimin şərəfinə tikilib?

3. “Dinin müdafiəçisi və Peyğəmbərin adamı, böyük sultan Şirvanşah Xəlilullah bu işıqlı türbəni öz anası və 7 yaşlı oğlu üçün tikdirməyi əmr edib” cümləsi haradan götürülüb?

- A) Memarın gündəliyindən B) Məqbərənin girişindən
C) Xəlilullah haqqında yazılan kitabdan D) Xəlilullahın gündəliyindən

4. Nə üçün memarın adı ancaq güzgü ilə oxunur?

- A) Sağdan sola yazılıb. B) Tərsinə yazılıb. C) Soldan sağa yazılıb. D) Kölgəli yazılıb.

5. Nə üçün saray ərazisindəki pilləkənlər hündür pilləlidir?

- A) Hökmdar belə sevirdi. B) Hökmdarın boyu çox uca idi.
C) Qəsr hündürdə olduğu üçün D) Məqbərəyə tez çatmağa görə

6. Memarlıq abidəsinin İslam mədəniyyətinə mənsub olduğunu deməyə əsas verir:

- Quran ayələri ilə bəzənməsi ☒
Günbəzlərin tikilməsi ☒
Şərqdə olması ☒
Memarın adının Əli olması ☒

7. Memarlar nə üçün adlarını tikililərin üzərinə yazı bilməzdi?

8. Məqbərənin qapısının dar olmasının səbəbi nə idi?

- A) Düşmənin basqınından qorunmaq B) İstiliyi yaxşı təmin etmək
C) İncə xanımların keçməsi D) Sərinliyi yaxşı təmin etmək

9. Birinci abzasda sayın hansı növləri verilib?

10. Çar Rusiyası məqbərədən hansı məqsədlə istifadə edirdi?

- A) Qərgah B) Yataqxana C) Silah anbarı D) Cəbbəxana

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 1.2.2.,
2.2.1.

MÖVZU 10

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirir.
- Fikir və mülahizələrini əsaslandırır.
- Üslubunu nəzərə almaqla mətni oxuyur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

RESURSLAR

“Leyli və Məcnun”
operasından fraqment,
Üzeyir Hacıbəylinin
yaradıcılığı barədə qısa
məlumat, iş vərəqləri

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
auksion, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv və cütlərlə iş

Məcnun Leylinin məzarı üstündə (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə anlayışın çıxarılması üsulu ilə başlaya bilər. Şagirdlərə Füzulinin “Leyli və Məcnun” əsərinə hazırlanmış tamaşadan bir hissə nümayiş etdirərək hansı əsərə aid olmasını soruşa bilər. Daha sonra mətnin oxusuna keçid almaq mümkündür. Mətn oxunduq-

dan sonra musiqiçilərimizin musiqi mədəniyyətimizin inkişafındakı rolu araşdırılmaq üçün tədqiqat sualı formalaşdırıla bilər.

Tədqiqat sualı: *Mətnə musiqiçilərimizin hansı xüsusiyyətləri üzə çıxır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər cüt-lərə bölünür və onlara tədqiqat xarakterli suallar ünvanlanır. I cütə dərslikdəki 1-ci, II cütə 2-ci, III cütə 3-cü, IV cütə 4-cü, V cütə 5-ci, VI cütə 6-cı, VII cütə 7-ci, VIII cütə 8-ci, IX cütə 9-cu, X cütə 10-cu tapşırıqları birlikdə işləmələri tapşırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Cütlərin təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətnə Üzeyirin istedadı, şəxsiyyəti barədə məlumat verilir. Cabbar Qaryağdıoğlunun məharətli

ifası, muğamlarımızın ifası insanı mənəvi cəhətdən kamilləşdirir. Bəstəkarlarımızın çoxşaxəli istedadı üzə çıxır. Mətn onların yaradıcılığının təkrarolunmazlığını bir daha sübuta yetirir.

Ev tapşırığı: Məşhur bəstəkarlarımızdan biri haqqında KİV-dən məlumat toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Meyer cədvəlinə əsaslanmaq olar. Müna-sibətbildirmə, fikri əsaslandırma, düzgün oxuma meyarlarına əsaslanmaq olar.

Cütlər Meyarlar										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Dinlədiyi məlumatlara münasibət bildirmə										
Fikirlərini əsaslandırma										
Mətni üslubuna uyğun oxuma										
Cəmi:										

MƏZMUN STANDARTLARI

2.1.2., 3.1.3.,
4.1.2.

MÖVZU 11

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Oxuduğu mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edir, qiymətləndirir.
- Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirir.
- Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 2.1.2.

RESURSLAR

lüğət, təqdimat nümunələri, operalardan hissələr

İŞ ÜSULLARI

təqdimat, suallar, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv, qrup işi

Məcnun Leylinin məzarı üstündə (II saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsə qabaqlayıcı tapşırıq əsasında başlamaq mümkündür. Şagirdlər evdə məşhur bəstəkarlarımızdan biri haqqında KİV-dən məlumat toplayıblar. Bəstəkarların bilinməyən istedadları barədə auditoriyaya təqdimat edirlər. Təqdimatların dili ilə ötən dərs keçilən mətn-

lərin dili müqayisə edilmək üçün tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Mətnlər hansı xüsusiyyətlərə malikdir?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür və onlara tədqiqat xa-

rakterli suallar ünvanlanır. I qrupa 11-12-ci, II qrupa 13-cü, III qrupa 14-cü, IV qrupun üzvlərinə 15-ci tapşırıqlar verilir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: İş vərəqləri asılaraq təqdimata başlanılır. Qrupların təqdimatları dinlənilir. Müəllim mətnlərin xarakterik cəhətlərini vurğulamaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər. Təhlilin nəticəsində mətnlərin dil cəhətdən xarakterik xüsusiyyətləri ilə bağlı nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Tədqiqatın nəticəsində müəyyən olunur ki, mətnlər

şagirdlərin söz ehtiyatının artırılması baxımından əlverişlidir. Onlarda şagirdlər üçün kifayət qədər yeni faktlar və məlumatlar vardır.

Ev tapşırığı: “Fədakar insanlar” mövzusunda sadə və anlaşıqlı dildə mətn tərtib etmək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Müqayisəetmə, təkmilləşdirmə, istifadəetmə meyarları nəzərə alınmalıdır.

Meyarlar	Səviyyələr			
	I	II	III	IV
Mətnləri üslubi xüsusiyyətlərinə görə müqayisə etmə				
Mətni üslubi cəhətdən təkmilləşdirmə				
Sözlərdən üslubi imkanlarına görə istifadə etmə				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 2.2.3.,
4.1.3.

MÖVZU 12

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- KİV-dən aldığı məlumatları təhlil edir.
- Oxuduğu mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirir.
- Dürğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə edir.

İNTEQRASIYA

Azərb. tarixi – 5.1.1.

RESURSLAR

təqdimat nümunələri,
dil qaydaları, lüğət

İŞ ÜSULLARI

mətnqurma, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, qruplarla iş

Məcnun Leylinin məzarı üstündə (III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllimin dərsə şagirdlərin 16-cı tapşırığa əsasən evdə hazırladıqları “Fədakar insanlar” mövzusunda mətnlə başlayır. Mətn qurularkən hansı qaydalara diqqət yetirməli olduqları şagirdlərə əvvəlcədən deyildiyi üçün mətn-

lərin oxunması və yoxlanması zamanı çətinlik yaranmır. Mətnlərin xüsusiyyətlərini araşdırmaq üçün tədqiqat sualı verilə bilər.

Tədqiqat sualı: *Müstəqil şəkildə mətn qurarkən hansı qaydalar nəzərə alınmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qaydalar müəyyənləşdirir və evdə hazırladıqları “Fədakar insanlar” mövzusunda mətnin həmin qaydalara uyğun olub-olmamasını qeyd edirlər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan istifadə edir.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, mətnin adı məzmununa uyğun olmalı, dili asan və anlaşılqı, fikri izah etmək üçün səmərəli seçilməlidir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Hazırladıqları mətnin annotasiyasını çıxarmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: İlk teatr tamaşası haqqında məlumat toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Genişləndirmə, istifadəetmə meyarları əsasdır.

Səviyyələr	I	II	III	IV
Meyarlar				
KİV-dən aldığım məlumatları təhlil etdim.				
Oxuduğum mətni məzmununa əlavələr etməklə genişləndirdim.				
Durğu işarələrindən məqsədyönlü istifadə etdim.				
Cəmi:				

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi fikrilərə münasibətini bildirir.
- Üslubi xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq mətni oxuyur.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Azərb. tarixi – 5.1.2., 5.1.3.

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

Azərbaycan mətbuat tarixi kitabı, Həsən bəy Zərdabının seçilmiş əsərləri, lüğət

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, auksion, suallar

İŞ FORMALARI

qrup işi, fərdi iş

Azərbaycan mətbuatı (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərəcə söz assosiasiyası ilə başlayır və belə bir sual ünvanlayır: “Siz gündəlik informasiyaları hansı vasitələrlə əldə edirsiniz?” Şagirdlər vasitələri sadalayır. *Mətbuat* sözü üzərində müəllim daha çox dayanır. Daha

sonra mətbuatın yaranması haqqında şagirdlərdən bildikləri soruşulur. Mövzu ilk yaranan qəzetlərə gəldikdə müəllim auksionla ən çox qəzet adı bilən şagirdi qiymətləndirir. Mətnin oxusuna keçid alınır və tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Sizcə, qəzetdə hansı rubrikalar ola bilər?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünür və onlara vatman kağızda divar qəzeti hazırlamaları tapşırılır. Qrupdaxili iş bölgüsü aparılaraq redaktor, redaktor müavini, korrektor seçilir. Hər kəs öz yazdığı məqaləni və xəbərləri qəzetin münasib bildiyi yerinə yerləşdirir. Qəzet qrupun adı ilə adlandırılır.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Divar qəzetləri asılaraq təqdimata başlanılır. Qəzetdə hansı rubrikalar olması barədə rəylər dinlənir. Müzakirənin sonunda nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, qəzetdə məlumat-

verici, öyrədici, xəbərdaredici, rəngarəng, aktual mövzular olmalıdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Qəzetə tərtibat vermək tapşırılır.

Ev tapşırığı: Evə “Azərbaycan mətbuatının inkişaf yolu” mövzusunda referat hazırlamaq üçün material toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Qrup işinin qiymətləndirilməsinə xidmət edən, təlim məqsədlərini özündə əks etdirən meyarlar əsasında qiymətləndirmə aparılmalıdır. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanmaq olar. Münasibətbildirmə, mətni oxuma, mətnqurma meyarları nəzərdən qaçmamalıdır.

I	II	III	IV
Dinlədiyi fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlədiyi fikirlərə münasibət bildirir.	Dinlədiyi fikirləri ümumiləşdirir.	Dinlədiyi fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Mətni oxumağa çalışır.	Mətni qaydalara uyğun oxuyur.	Mətni üslubuna uyğun oxuyur.	Müxtəlif üslublu mətnləri oxuyur.
Şəxsi düşüncələrə uyğun mətn qurmağa çalışır.	Şəxsi düşüncələrini əks etdirməkdə çətinlik çəkir.	Şəxsi düşüncələrini mətndə ifadə edir.	Şəxsi düşüncələrinə əsasən mətnlər qurur.

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2., 3.1.4.

MÖVZU 14

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.
- Referat hazırlamağı bacarır.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

RESURLAR

referat nümunələri,
referatın yazılma
qaydaları

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
fərdi oxu, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Azərbaycan mətbuatı (II-III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərslə qabaqlayıcı tapşırıqla başlayır. Evdə şagirdlər səh. 182-dəki 1-ci addıma uyğun olaraq “Azərbaycan mətbuatının inkişaf yolu” mövzusunda referat hazırlamaq üçün material toplayıblar. Referatın qiymətləndir-

mə meyarları əvvəlcədən şagirdlərə elan olunub. Meyar əsasında şagirdlər daha dəqiq istiqamət götürdüyündən onlara izah vermək daha rahat başa gəlir. Şagirdlər referatın yazılması ilə bağlı 2-3-cü qaydalarla tanış edilir. Plan tutmaq üçün ba-

carıqlarını müəyyənləşdirirlər. Qaydalar bir də təkrarlandıqdan sonra tədqiqat sualı çıxarıla bilər.

Tədqiqat sualı: *“Azərbaycan mətbuatının inkişaf yolu” haqqında hazırladığımız referat hansı xüsusiyyətlərə malik olmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər fərdi şəkildə mövzu üzrə qaydalara uyğun şəkildə referat hazırlamağa başlayırlar. Bunun üçün onlara müstəqil şərait yaradılır. Kitabxana, kompüter otağı, KİV-dən istifadə ilə onlar referat üçün ilkin məlumat toplayıb referatın sadə plana uyğun gedişatını hazırlayırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Bir neçə şagirdin hazırladığı ilkin referat nümunələri oxudulur. Hansı məqamlara düzəliş etmək lazımdırsa, müəllim istiqamət verir. Səhvlər üzərində digər şa-

girdlər öyrənir və referatlarını təkmilləşdirir.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirir ki, “Azərbaycan mətbuatının inkişaf yolu” haqqında referat yazmaq üçün düzgün məlumat toplamaq, məlumatın lazımlılarını seçib ümumiləşdirmək, yazını sistemə salmaq, hissələr arasında ardıcılığı gözləmək, məlumat mənbələrini qeyd etmək lazımdır.

Yaradıcı təbiiqetmə: Kompüter proqramlarında referat üçün uyğun dizayn seçmək tapşırıqlar.

Ev tapşırığı: Sınıfdə başlanılan işi evdə davam etdirmək tapşırıqlar.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma, referat hazırlama meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Meyarlar \ Səviyyələr	I	II	III	IV
Dinlədiyim məlumatlardakı fikirləri təhlil etdim.				
Əsaslandırılmış fikirlər söylədim.				
Şəxsi düşüncələrimə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurdum.				
Referat hazırlamağı bacardım.				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 2.1.1.,
2.2.1.

MÖVZU 15

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatları təhlil edir.
- Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edir.
- Mətni üslubuna uyğun oxuyur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 1.1.2.

Azərbaycan tarixi – 1.3.1.

Ümumi tarix – 1.1.2.

RESURSLAR

milli mətbəximizə aid
rəsmlər

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, suallar

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Azərbaycan mətbəxi (I saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə beyin həmləsi üsulu ilə başlayıb Azərbaycan milli mətbəxi barədə şagirdlərin nə bildiklərini soruşur. Daha sonra aşağıdakı məlumat verilərək məlumatda qida mədəniyyətimiz barədə nəyin vurğulandığı şagirdlərdən soruşulur.

“Dünyanın qədim, zəngin və dadlı mətbəxlərindən olan Azərbaycan milli mətbəxi təkcə xörəklər, onların hazırlanma texnologiyasının üsulları deyil, həm də maddi mədəniyyətin əsas hissələrindən biridir. Azərbaycan milli mətbəxi mətbəx mədəniyyətini, onun tarixini, fəlsəfəsini,

süfrə psixologiyasını, adətləri, fiziologiyanı, gigiyenani, kimyanı, avadanlığı, etikani, estetikani, eləcə də Azərbaycan xalqının tarixən ətraf mühitlə tam harmoniyada yaşadığı ərazilərdə yaratdığı praktik vərdişləri özündə ahəngdar şəkildə birləşdirir”.

Müzakirədən sonra dərslikdəki mətn oxunur və tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Mətbəximizin zənginliyini necə sübut edə bilərik?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər qruplara bölünür. Birinci qrup isti yeməkləri, ikinci qrup soyuq qəlyanaltıları, III qrup içkiləri, IV qrup şirniyyatları, V qrup turşu və salatlar barədə təqdimat hazırlayırlar.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Qruplar fikir mübadiləsi aparır, yekun rəy-

lər müzakirə olunur. Müəllim tədqiqat işinin xarakterini açmaq üçün əlavə yönəldici suallardan da istifadə edə bilər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, Azərbaycan mətbəxi çoxşaxəliliyə və ləzzətinə görə dünyanın ən qabaqcıl mətbəxlərindən biridir. Bu mətbəxin 80% məhsulu Azərbaycanın öz torpağında bitir.

Yaradıcı tətbiqetmə: Milli xörəklərimizdən birinin reseptini yazmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Evdə şagirdlərə festivallar barədə məlumat toplamaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyer cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Münasibətbildirmə, uzlaşdırma, təqdimetmə, oxuma meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Meyarlar	Göstəricilər		
	Əla	Yaxşı	Kafi
Öyrəndiyi sözlərin üslubi xüsusiyyətlərini izah edə bilirəm.			
Mətni üslubuna uyğun oxuyuram.			
Cəmi:			

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.1., 1.2.2.,
3.1.2.

MÖVZU 16

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi məlumatlardakı fikirləri təhlil edir.
- Əsaslandırılmış fikirlər söyləyir.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Ədəb. – 3.1.1.

RESURSLAR

müraciət nümunələri,
müraciətin yazılma
qaydaları

İŞ ÜSULLARI

anlayışın çıxarılması,
fərdi oxu, müzakirə

İŞ FORMALARI

kollektiv, fərdi iş

Azərbaycan mətbəxi (II-III saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə ötən dərs evə verilmiş festivallar barədə məlumat toplamaq tapşırığının yoxlanması ilə başlaya bilər. Şifahi məlumat toplandıqdan sonra Nar bayramı haqqında müraciət hazırlamaq tapşırığı şagirdlərə verilə bilər. Şagirdlərin müraciət haqqında sualları müəl-

lim tərəfindən cavablandırıldıqdan sonra tədqiqat sualı çıxarılsa, daha faydalı olar.

Tədqiqat sualı: *Nar bayramı ilə bağlı xalqa müraciət necə olmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər müraciəti fərdi şəkildə hazırlamağa başlayır-

lar. Bunun üçün onlara müstəqil şərait yaradılır. Kitabxana, kompüter otağı, KİV-dən istifadə ilə onlar müraciət üçün ilkin məlumat toplayıb materiallarına əlavə edirlər.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Bir neçə şagirdin hazırladığı ilkin müraciətlər oxudulur. Hansı məqamlara düzəliş etmək lazımdırsa, müəllim istiqamət verir. Səhvlər üzərində digər şagirdlər öyrənir və müraciətlərinin təkmilləşdirirlər.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, müraciət yazmaq

üçün düzgün məlumat toplamaq, məlumatın lazımlılarını seçib ümumiləşdirmək, yazını sistemə salmaq, əlamətdar hadisə ilə bağlı xüsusi qeydlər etmək lazımdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: “Word” proqramında müraciəti yığmaq tapşırılır.

Ev tapşırığı: Sınıfdə başlanılan işi evdə davam etdirmək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Meyar cədvəlinə əsasən standartların səviyyələri üzrə aparılır. Təhliletmə, fikirbildirmə, mətnqurma meyarları diqqətdə saxlanmalıdır.

Səviyyələr Meyarlar	I	II	III	IV
Dinlədiyim məlumatlardakı fikirləri təhlil etdim.				
Əsaslandırılmış fikirlər söylədim.				
Şəxsi düşüncələrimə istinadən əsaslandırılmış mətnlər qurdum.				
Cəmi:				

MƏZMUN STANDARTLARI

1.1.2., 2.2.1.,
3.1.2.

MÖVZU 17

TƏLİM NƏTİCƏLƏRİ

- Dinlədiyi fikrilərə münasibətini bildirir.
- Üslubi xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq mətni oxuyur.
- Şəxsi düşüncələrə istinadən mətnlər qurur.

İNTEQRASIYA

Azərb. tarixi – 5.1.2., 5.1.3.

Ədəb. – 1.1.2.

RESURSLAR

Azərbaycan Respublikasının konstitusiyası, atributlar

İŞ ÜSULLARI

beyin həmləsi, auksion, suallar

İŞ FORMALARI

qrup işi, fərdi iş

Azərbaycan Respublikası (1 saat)

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərslə söz assosiasiyası ilə başlayır və belə bir sual ünvanlayır: “Sizdən milli mənsubiyyətinizi soruşanda nə cavab verirsiniz?” Şagirdlərdən cavab alındıqdan sonra müəllim Azərbaycan sözü üzərində dayanır. Mövzuya keçid almamışdan əvvəl ölkənin ya-

ranma tarixi, şanlı keçmişi şagirdlərə bir daha xatırladılır. Daha sonra mətnin oxusuna keçid alınır və tədqiqat sualı çıxarılır.

Tədqiqat sualı: *Suveren Azərbaycan haqqında ədəbi-bədii tədbirin ssenarisi necə olmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünür və onlara “Dünənimdən bu günümə yol alan Azərbaycanım! Fəxr edirəm ki, sənin vətəndaşınam” mövzusunda tədbir ssenarisi hazırlamaq tapşırılır. Qrup daxili iş bölgüsü aparılır. Hər kəs öz təkliflərini ssenarinin münasib bildiyi yerinə yerləşdirir.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirə: Ssenarilər oxunaraq təqdimat edilir. Müzakirənin sonunda nəticə çıxarılır.

Nəticələrin çıxarılması: Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, ssenari rəngarəng, tədbirin formatına uyğun olmalıdır.

Yaradıcı tətbiqetmə: Ssenarinin ardıcılığının bir daha redaktə olunması tapşırılır.

Ev tapşırığı: Evə “Dünənimdən bu günümə yol alan Azərbaycanım! Fəxr edirəm ki, sənin vətəndaşınam” mövzusunda hazırladıqları tədbirin ssenarisinə əlavələr etmək tapşırılır.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə uyğun olaraq sonda və ya müəyyən intervallarla mərhələli şəkildə aparıla bilər. Qrup işinin qiymətləndirilməsinə xidmət edən, təlim məqsədlərini özündə əks etdirən meyarlar əsasında qiymətləndirmə aparılmalıdır. Verilmiş meyar cədvəlinə əsaslanmaq olar. Münasibətbildirmə, mətni oxuma, mətnqurma meyarları nəzərdən qaçmamalıdır.

I	II	III	IV
Dinlədiyi fikirlərə şəxsi münasibətini bildirməyə çalışır.	Dinlədiyi fikirlərə münasibət bildirir.	Dinlədiyi fikirləri ümumiləşdirir.	Dinlədiyi fikirlərə şəxsi münasibətini bildirir.
Mətni oxumağa çalışır.	Mətni qaydalara uyğun oxuyur.	Mətni üslubuna uyğun oxuyur.	Müxtəlif üslublu mətnləri oxuyur.
Şəxsi düşüncələrə uyğun mətn qurmağa çalışır.	Şəxsi düşüncələrini əks etdirməkdə çətinlik çəkir.	Şəxsi düşüncələrini mətndə ifadə edir.	Şəxsi düşüncələrinə əsasən mətnlər qurur.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏYƏ NÜMUNƏ

KSQ №8

İNSAN NİYƏ QOCALIR?

Britaniya alimlərinin Edinburq Universitetində aparılan tədqiqatları insan orqanizminin əsas qocalma səbəbini aşkara çıxarıb. Tədqiqat rəhbəri Endryu Stivenson iddia edir ki, təqvim və saat olmasa idi, insan ömrü indikindən qat-qat uzun olardı: “İnsanlar gün ərzində işlərini saata görə proqramlaşdırırlar. Hər yerdə təqvimlər var və insanlar hər günün necə qurtardığını, növbəti günün necə başladığını bilirlər”.

Sadələnlərin insan psixologiyasına güclü təsir etdiyini və insan həyatını proqramlaşdırıldığını deyən Stivenson təqvimdə hər rəqəm dəyişdikcə insanın təhtəşüurunda ömründən daha bir gün getdiyi təəssüratının yarandığını qeyd edib. Bu da insanın orqanizminə təsir edir. Nəticədə orqanizm qocalır.

Endryu Stivenson 1982-ci ildə Kaliforniya Universitetində aparılan tədqiqatı xatırladaraq fikrini izah etməyə çalışıb: “Həmin vaxt könüllü bir tələbə üzərində maraqlı bir tədqiqat aparılmışdı. Bir il müddətində qapalı hücrədə saxlanılan tələbənin otağı süni işıqla işıqlandırılırdı. Otaqdakı saat isə ləng işləyirdi. Nəticədə 1 il sonra tələbə sadəcə 8 ay müddət keçdiyini güman edirdi. Onun orqanizmində aparılan tədqiqatlarda isə bu müddət ərzində tələbənin orqanizminin 1 il yox, 8 ay müəyyən edilmişdi”.

Stivenson arxeoloji qazıntılar zamanı yaşı 100-ü ötmüş bir çox insan skeletinin tapıldığını demişdir. O həmçinin “İbtidai icma quruluşunda insanlar həyatlarını vaxta görə proqramlaşdırma bilmirdilər. Bu da onların daha gec qocalması və gec ölməsinə səbəb olurdu” deyər sözlərinə əlavə edib.

Qeyd edək ki, yaxın günlərdə Kembric Universitetinin alimi Malkolm Mak Qedi də sivilizasiyadan uzaq, tayfa quruluşunda yaşayan insanların daha çox yaşadığını və buna əsas səbəbin onların “qollarına saat taxmaması” olduğunu bildirmişdi.

1. Mətnə aid beş açar söz yazın.

2. Endryu Stivensonun iddiasına görə, nə olmasa idi, insan ömrü indikindən qat-qat uzun olardı?

- A) Texnika B) Saat C) Kompüter D) Elm

3. Alim təqvimdə hər rəqəm dəyişdikcə insanın təhtəşüurundakı dəyişikliyi necə izah edirdi?

- A) İnsan qocalığa doğru addım atdığı üçün depressiya hissi keçirir.
B) İnsanda ömründən daha bir gün getdiyi təəssüratı yaranır.
C) İnsan bir gün daha böyüyüb kamilləşdiyini hiss edir.
D) İnsan ilin tezliklə sona çatacağı, yeni ili qarşılayacağı üçün sevinir.

4. İnsan orqanizminin qocalma səbəblərini hansı universitet araşdırıb?

5. Alim ibtidai insanların əksəriyyətinin 100-ü ötəndən sonra ölməsinin səbəbini nədə görürdü?

Stess məhfumunun olmamasında

Ekoloji təmiz qidalanmada

Vaxt anlayışının olmamasında

Etinasız və məsuliyyətsiz olmalarında

6. Stivenzon nəyin insan həyatını proqramlaşdırdığını deyirdi?

A) Telefonun

B) Kompüterin

C) Bloknoutun

D) Təqvimin

7. Tədqiqat zamanı nə üçün tələbənin otağı süni işıqla işıqlandırılırdı?

A) Gec qocalmasını təmin etmək üçün

B) Tədqiqatın əsas tələbi bu idi.

C) Tələbənin ömrünü uzatmaq üçün

D) Vaxt anlayışını itirmək üçün

8. Malkolm Mak Qedi tayfa quruluşunda yaşayan insanların uzunömürlülüyünün sirrini nədə görürdü?

A) Saatsız gəzməkdə

B) Təbiətlə sıx təmasda

C) Texnologiyanın yoxluğunda

D) Təmiz qidalanmada

9. Mətnin ümumi kontekstinə uyğun olaraq nöqtələrin yerində hansı söz olmalıdır?

10. 1 il sonra tələbə, sadəcə, 8 ay müddət keçdiyini güman edirdisə, yarım il əvvəl neçə ay keçdiyini təxmin etməli idi?

A) 6 ay

B) 4 ay

C) 5 ay

D) 8 ay

11. Verilmiş sözlərin leksik mənasını yazın.

Fundamental _____

Perspektiv _____

12. Mətnin sonuncu cümləsinə aid doğru fikirləri seçin.

A) Sadə həmcins xəbərlə cümlədir.

B) Tabesiz mürəkkəb cümlədir.

C) Tabeli mürəkkəb cümlədir.

D) Müxtəsər sadə cümlədir.

13. Tabesiz mürəkkəb cümlələr arasında hansı bağlayıcılar işlənə bilər?

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

1. Ağayev Ə.A. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. Bakı, “Adiloğlu” nəşriyyatı, 2006.
2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2003.
3. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili (təlim Azərbaycan dilində olan məktəblər üçün) fənn kurikulumu (V–XI siniflər).
4. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili (təlim rus dilində olan məktəblər üçün) fənn kurikulumu (V–XI siniflər).
5. Əhmədova M., Əliyev M., Qasımlı M. və b. Müəllim hazırlığının və orta təhsilin yeni perspektivləri (Qərb təhsil sisteminin təcrübəsi əsasında). Bakı, “Adiloğlu”, 2005.
6. Əlizadə Ə.Ə. İdrak prosesləri və hislər. Bakı, ADPU, 2008.
7. Əlizadə Ə.Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. Bakı, “Pedaqogika”, 2004.
8. Əlizadə Ə.Ə. Yeni pedaqoji təfəkkür. Bakı, “Adiloğlu”, 2001.
9. Kərimova F., Əhmədova M.C. və b. İntegrativ kurikulum: mahiyyəti və nümunələr. Bakı, “Adiloğlu”, 2005.
10. Qasıмова L.N. Pedaqogika. Mühazirə kursu. Bakı, 2003.
11. Qədimova X. İnteraktiv təlim metodları, Bakı, 2005.
12. Qurbanova T. “İbtidai siniflərdə oxuyub-anlamaya dair təlim vəsaiti”. Bakı, 2017.
13. Paşayev Ə.X., Rüstəmov F.A. Pedaqogika. Yeni kurs. Bakı, “Nurlan”, 2007.
14. S.Cavadova. Azərbaycan dili, 9-cu sinif. Müəllim üçün metodik vəsait. 2016.
15. S.Cavadova. Azərbaycan dili, 9-cu sinif (dövlət dili kimi). Müəllim üçün metodik vəsait. 2016.
16. S.Cavadova. Ədəbiyyat dərslərində inteqrasiyadan istifadə. ARTPI, “Elmi əsərlər”, 2015, №4.
17. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. “Kurikulum” jurnalı, 2009, №4.
18. Ümumi təhsilin dövlət standartları və proqramları. “Kurikulum” jurnalı, 2010, №3.
19. Veysova Z. Fəal/interaktiv təlim: müəllimlər üçün vəsait, 2007.

İngilis dilində

1. Borich, G.D. Effective teaching methods. Upper Saddle River, 2016.
2. Devine, Thomas G. Teaching studies skills, Boston, 2012.
3. English As a Second Language and English Literacy Development. The Ontario Curriculum. Grades 1-8. Ministry of Education of Ontario, 2013.
4. English. The Ontario Curriculum. Grades 1-8. Ministry of Education of Ontario, 2000.
5. Language. The Ontario Curriculum. Grades 1-8. Ministry of Education of Ontario, 2016.
6. Native Languages. The Ontario Curriculum. Grades 1-8. Ministry of Education of Ontario, 2014.
7. Peter Morterella, Candy M.Beal, Chearyl Mason Bolick, Teaching social studies in middle and secondary schools, Ohio, 2015.
8. Wiseman Donna. L, Reading Instruction: A literature Based Approach /Englewood Cliffs, 2001.

Türk dilində

1. Milli Egitim Bakanlığı.Talim və Terbiye Kurulu Başkanlığı. Türkçe Dersi (11-12. Sınıflar) Öğretim Programı və Kılavuzu, Ankara, 2015.

Buraxılış məlumatı

AZƏRBAYCAN DİLİ 11

Ümumi təhsil müəssisələrinin 11-ci sinifləri üçün
Azərbaycan dili (tədris dili) üzrə dərsliyin (qrif nömrəsi: 2018-156)

METODİK VƏSAİTİ

Tərtibçi heyət:

Müəllif **Sevil Cavadova**

Buraxılışa məsul	Rafiq Kazımov
Dizayner və səhifələyici	Ələkbər Kərimov
Üz qabığının dizaynı	Nurlan Nəhmətov
Redaktor	Qurban Nuriyev
Korrektor	Nübar Qarayeva
Texniki redaktor	Fəridə Səmədova
Baş redaktor	Samirə Bəktaş
Texniki direktor	Allahverdi Kərimov
Nəşriyyat direktoru	Sevil İsmayılova

© **Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi**

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 10,8. Fiziki çap vərəqi 13. Formatı 57x82 ¹/₈.
Kəsimdən sonra ölçüsü: 195x275. Səhifə sayı 208.
Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru 10-12. Ofset kağızı. Ofset çapı.
Sifariş . Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2023

Çap məhsulunu hazırlayan:
“Şərq-Qərb” ASC
(Bakı, AZ1143, Hüseyn Cavid pr., 111)

Pulsuz

